

1951

η φύση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 125

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2009

ΦΥΣΗ ♦ ΓΝΩΣΗ ♦ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

η φύση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 125
ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΜΑΪΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2009

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα
Τηλ.: 210-3224944, 210-3314563, FAX: 210-3225285
E-mail: info@eepf.gr - Ιστοθέση: www.eepf.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Νίκος Πέτρου**
Αντιπρόεδρος: **Ντόναλντ Μάθιους**
Γεν. Γραμματέας: **Λεωνίδας Κόλλας**
Αναπλ. Γεν. Γραμματέας: **Αλέξια Νικηφοράκη**
Ταμίας: **Ελένη Τσούτση**
Έφορος Εκδηλώσεων: **Γιώργος Χατζηνατωνίου**
Μέλη: **Σπύρος Μψιακούλης, Γιώργος Πολίτης, Γεωργία Φέρμελη, Τίμος Χαραλαμπόπουλος**
Επίτιμος πρόεδρος: **Γιώργος Σφήκας**
Αναπληρωματικό μέλος: **Ειρήνη Βαλλιανάτου**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Νίκος Πέτρου, Μαρτίνος Γκαίτλιχ, Λεωνίδας Κόλλας, Ντόναλντ Μάθιους, Γιώργος Πολίτης, Μαρία Ρουσομουστακάκη, Γεωργία Φέρμελη

Εκδότης - Υπεύθυνος ύλης
Νίκος Πέτρου, Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Τα ενυπόγραφα άρθρα αντιπροσωπεύουν τις απόψεις των συγγραφέων και όχι αναγκαστικά της Εταιρίας.

Επιμέλεια έκδοσης
Νίκος Πέτρου

Σελιδοποίηση - επιμέλεια εκτύπωσης
Άρης Βιδάλης

Τυπογραφείο: **ΦΩΤΟΛΙΟ & TYPICON A.E.**

Τμή Τεύχους 3 ΕΥΡΩ
Στα μέλη διανέμεται δωρεάν.

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Ευχαριστούμε θερμά το **Ίδρυμα Μποδοσάκη** για την ευγενή χορηγία του προς την Εταιρία μας, που συμβάλλει στην έκδοση του περιοδικού «Η Φύση».

Κωδικός 4064

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πάλι χειρότερα:	Νίκος Πέτρου	3
As αξιοποιήσουμε το μήνυμα της φύσης	Σταύρος Δήμας	5
Οι γύπες	Γιώργος Χανδρινός	10
Φύση και τοπίο	Θύμιος Παπαγιάννης	20
Δέντρα και άλλα φυτά στην ιστορία της Χίου	Μαρία Ξύδα	25
Μια αξιοξιάτικη μέρα στο Σκινιά	Άρης Βιδάλης	30
Τι είναι το Ρυθμιστικό Σχέδιο;	Γιώργος Πολίτης	34
Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής (ΡΣΑ) και προστασία του περιβάλλοντος	Ηλίας Μπεριάτος	35
Άγρια Γκιώνα ή Άγρια Δύση;	Γιώργος Πολίτης	36
Συνέδριο για τη βιοποικιλότητα στην Αθήνα	Μαρτίνος Γκαίτλιχ	37
Αρπακτικά πουλιά στην υπηρεσία των γεωργών	Νίκος Πέτρου	38
Το Συμβούλιο της Επικρατείας δίκασε την υπόθεση των έργων στο Κάβο Σίδερο	Μαρτίνος Γκαίτλιχ	39
Ιστορίες για περιστέρια	Μαρία Πατρώνη-Καλλία	40
Νέα της ελληνικής χλωρίδας	Παντελής Σαλιάρης	41
Βιβλιοπαρουσίαση		42
Προς τα μέλη της ΕΕΠΦ		44
Πρόγραμμα Φολόης	Μαρτίνος Γκαίτλιχ	45
«Γαλάζιες Σημαίες»	Δαρεία Νεφέλη Βουρδουμπά	46
«Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν»	Μαρία Ρουσομουστακάκη	48
Το πορτοκαλί container	Χάρις Πίσσαλα-Πέτρου	50
«Οικολογικά Σχολεία»	Παύλος Δασκαλάκης	53
«Νέοι Δημοσιογράφοι»	Μανόλης Καρινιωτάκης	55
«Μαθαίνω για τα Δάση»	Σοφία Καινούργιου	56
«Πράσινες Γωνιές»	Δαρεία Νεφέλη Βουρδουμπά	58
Η Γενική Συνέλευση του FEE στη Λετονία	Λεωνίδας Κόλλας	
Εκδρομές	Κατερίνα Κιτσιλή, Μ. Πατρώνη-Καλλία	60
Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών		62
Εγγραφές μελών - Δωρεές		63

Στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού στη σελίδα 34 εκ παραδρομής γράφτηκε λάθος το επιστημονικό όνομα του μαυροπετρίτη. Το σωστό είναι *Falco eleonorae*.

Εξώφυλλο: Η πεταλούδα *Macroglossum stellatarum* στο Παρθένο Δάσος Φρακτού. (φωτ. Κώστας Βιδάκης).

Οπισθόφυλλο: Υποβρύχια παρατήρηση και καταγραφή μιας κοινωνικής ομάδας ψυσπήτρων κατά μήκος της Ελληνικής Τάφρου, στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος «Φυσπήτρες των Ελληνικών Θαλασσών» του Ινστιτούτου Πέλαγος. (φωτ. Αλέξανδρος Φραντζής)

Σε αυτό το τεύχος είχα σκοπό να ξεφύγω από τη γκρίνια.

Είχα όλη την καλή διάθεση να αγνοήσω το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής (το οποίο σχολιάζουν ο καθηγητής Η. Μπεριάτος και ο Γ. Πολίτης στις σελίδες 34 & 35), να παραβλέψω την αποδέσμευση 300 εκατομμυρίων ευρώ από κρατικούς πόρους για την ολοκλήρωση του εγκλήματος του Αχελώου και να γράψω για κάτι θετικό, κάτι ευχάριστο, καλοκαιρινό. Ίσως για το ελπιδοφόρο συνέδριο στην Αθήνα για την προστασία της βιοποικιλότητας (δείτε τα άρθρα του Επιτρόπου Σταύρου Δήμα και του Μ. Γκαίλιχ στις σελίδες 5 & 37).

Ελάτε όμως που δεν με αφήνουν...

Στις 26 Μαΐου η Διυπουργική Επιτροπή, ανακοίνωσε τη συγχώνευση-κατάργηση 255 φορέων του Δημοσίου, «...για την εξοικονόμηση πόρων, αλλά και για την αποτελεσματικότερη και πιο ευέλικτη λειτουργία του κράτους».

Ο κατάλογος που συνοδεύει την ανακοίνωση είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον γιατί δείχνει καθαρά την τεράστια εφευρετικότητα του Δημοσίου να δημιουργεί υπεράριθμους, αλληλεπικαλυπτόμενους φορείς (πόσοι πρόεδροι, πόσα ΔΣ!) και να τους συντηρεί ή καταργεί ανάλογα με το τι βολεύει.

Σε αυτόν τον κατάλογο, λοιπόν, μαζί με τους άχρηστους και ανενεργούς υπό κατάργηση φορείς, συμπεριλαμβάνονται και οι 27 Φορείς Διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών που μειώνονται σε 13, σε έναν δηλαδή ανά περιφέρεια. Μάλιστα, δεν καταργούνται οι ίδιοι οι φορείς (μήπως για να αποφευχθεί η γκρίνια από τα αρμόδια όργανα της ΕΕ;) αλλά τα διοικητικά τους συμβούλια, ενώ οι άλλες υπηρεσίες τους συγχωνεύονται.

Αυτή είναι η πλέον πρόσφατη μιας μακράς σειράς ενεργειών που δείχνουν τη διαχρονική έλλειψη ενδιαφέροντος και ουσιαστικής βούλησης (οι καχύποπτοι μπορεί να διαβλέψουν και πρόθεση) από πλευράς της Διοίκησης για τη δημιουργία και λειτουργία ενός συστήματος προστατευόμενων περιοχών. Ας δούμε πώς έχουν τα πράγματα.

Ο νόμος 1650/1986 ήδη προέβλεπε (άρθρο 21, παρ. 2 και 4) τη σύσταση «ειδικών υπηρεσιών», με έδρα κοντά στα προστατευόμενα μέρη για «την αποτελεσματικότερη προστασία και διατήρηση» αυτών. Κύριο αντικείμενό τους θα ήταν η ανά πενταετία κατάρτιση μελέτης της προστατευόμενης περιοχής, ώστε να αξιολογούνται τα εφαρμοσθέντα μέτρα προστασίας σε συνδυασμό με τις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Τι πιο λογικό;

Μεταγενέστερος νόμος (2052/1992 άρθρο 6, παρ. 4) προέβλεπε την ανάθεση της κατάρτισης και εφαρμογής των ειδικών σχεδίων ανάπτυξης ή διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών σε φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, «που έχουν διακριθεί (!) για το έργο τους στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος και διαθέτουν την κατάλληλη επιστημονική και τεχνική υποδομή», με συμβάσεις και κριτήρια κατά περίπτωση, υπό εποπτεία και έλεγχο του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Μια κάπως συγκροτημένη προσπάθεια για την δημιουργία και λειτουργία φορέων διαχείρισης ξεκίνησε μόνο μετά την ψήφιση του νόμου 2742/1999. Τότε επελέγη η μορφή του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία και ελευθερία κατά τη δράση τους και αποδέσμευση από το δημόσιο λογιστικό σύστημα και άλλες σχετικές πολύπλοκες και βραδυκίνητες διαδικασίες (!).

Παρά, όμως, την αρχική αισιοδοξία με την ίδρυση του ΦΔ Ζακύνθου το 1999 και αμέσως μετά του ΦΔ Σχινιά το 2000, η εξέλιξη ήταν τελείως διαφορετική, καθώς οι ανειλημμένες υποχρεώσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ προς τους ΦΔ (θεσμικές και οικονομικές) παρέμεναν ανεκπλήρωτες.

Το σημαντικότερο πρόβλημα είναι η εξ αρχής έλλειψη ικανοποιητικής αλλά προπάντων σταθερής χρηματοδότησης. Οι Φορείς εντάχθηκαν στο ΕΠΠΕΡ (Γ' ΚΠΣ), τα σχετικά όμως κονδύλια άργησαν πολύ να διατεθούν με αποτέλεσμα αρκετοί να μείνουν επί μακρόν ανενεργοί (κάποιοι για χρόνια) και να καθυστερήσει σημαντικά ο εξοπλισμός και η στελέχωσή τους, άρα και οι απαραίτητες δράσεις στις περιοχές (καταγραφή, φύλαξη, υλοποίηση προγραμμάτων κ.λπ). Η ανάγκη εξεύρεσης πόρων έχει αναγκάσει αρκετούς ΦΔ να ασχολούνται κυρίως με τη διεξαγωγή διαγωνισμών και αναζήτηση προγραμμάτων αντί για την προστασία και ανάδειξη των περιοχών. Ο πρώτος κύκλος χρηματοδότησης των ΦΔ λήγει στο τέλος του 2009. Αυτό βέβαια σημαίνει και επαναδιαπραγμάτευση όλων των συμβάσεων των εργαζομένων (ευκαιρία για καιροσκοπικές προσλήψεις;) και σίγουρα

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης έχει ως αποστολή της να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί, τόσο τους Έλληνες, όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα, για την φυσική κληρονομιά της χώρας μας και να δραστηριοποιείται για την προστασία της.

μεγάλη αναστάτωση στη λειτουργία τους. Πρόσφατα το ΥΠΕΧΩΔΕ ανακοίνωσε την εξασφάλιση πόρων (225 εκατομμύρια) από το ΕΣΠΑ (σημειώστε το αυτό) που θα κάλυπταν τις ανάγκες των φορέων τουλάχιστον μέχρι και το τέλος του 2013.

Άλλη τροχοπέδη είναι η έλλειψη πραγματικών αρμοδιοτήτων και «υποστήριξης» από το αρμόδιο υπουργείο απέναντι στις παραπληροφορημένες τοπικές κοινωνίες και στα κάθε είδους μικρά και μεγάλα συμφέροντα. Για την αντιμετώπιση κάθε παράνομης ή μη συμβατής πράξης οι φορείς πρέπει να απευθύνονται σε άλλες υπηρεσίες (δασαρχεία, αστυνομία, υπηρεσίες Περιφερειών ή Τοπικής Αυτοδιοίκησης). Οι περιπτώσεις παράνομων δραστηριοτήτων που «καλά κρατούν», παρά κάθε προσπάθεια, είναι αναρίθμητες, σε όλες σχεδόν τις προστατευόμενες περιοχές. Ενδεικτικά δείτε τα άρθρα του Κ. Χατζημπήρου στα τεύχη 122 και 123 για το τι συνέβη με τον ΦΔ του Σχινιά.

Τέλος, η επιταγή του νόμου (2742/1999, άρθ. 15 παρ. 4) για την τοποθέτηση προέδρων στα διοικητικά συμβούλια με βάση τις «επιστημονικές γνώσεις και εμπειρία σε θέματα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος» γρήγορα αγνοήθηκε και οι διορισμοί προέδρων γίνονται –ευτυχώς όχι πάντα– με τα γνωστά, κομματικού τύπου, κριτήρια.

Και τώρα έρχεται η Διυπουργική Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής να καταργήσει τους μισούς ΦΔ για να εξοικονομήσει πόρους και να απλοποιήσει τη λειτουργία του Δημοσίου (!).

Όταν οι τηλεοπτικές διαφημίσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ μιλούσαν για προστασία βιοποικιλότητας και οικοσυστημάτων και νέες προστατευόμενες περιοχές.

Όταν το ΥΠΕΧΩΔΕ δηλώνει ότι έχει εξασφαλίσει τη συνέχιση της χρηματοδότησης των ΦΔ μέσα από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη». Το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων της δράσης Β2 (περίπου 105 εκατομμύρια ευρώ) αφορά την ενίσχυση των 27 υφιστάμενων φορέων, αλλά και τη δημιουργία 3 νέων (Καστοριά, Λήμνος και Κάτω Όλυμπος).

Όταν υλοποιείται από το ΥΠΕΧΩΔΕ έργο με προϋπολογισμό ύψους 1 εκατομμυρίου ευρώ με σκοπό την οργάνωση των 27 ΦΔ σε θέματα όπως η φύλαξη, η ευαισθητοποίηση και η διαμόρφωση ενός συστήματος παρακολούθησης. Η μελέτη «Οργάνωση Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και Σχεδιασμός της πρώτης φάσης λειτουργίας τους» ανατέθηκε σε κοινοπραξία 4 μελετητικών γραφείων και, μόλις στις 18 Μαΐου, οργανώθηκε συνάντηση διαβούλευσης πάνω στο πρώτο σχέδιο των μελετητών, που φυσικά δεν προβλέπει τις νέες εξελίξεις.

Όταν, με τη δημοσίευση του Π.Δ. για το Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων-Περιστερίου-Χαράδρας Αράχθου, δημιουργήθηκε ένας νέος Φορέας μόλις τον Φεβρουάριο, ενώ συζητείτο το συγκεκριμένο μέτρο περικοπής του αριθμού των ΦΔ!

Όταν το ΥΠΕΧΩΔΕ ζητά, από τις αρχές Φεβρουαρίου, από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις να ορίσουν τους νέους εκπροσώπους τους μια και αυτή την εποχή λήγει η θητεία των διοικητικών συμβουλίων των ΦΔ.

Μα κανείς δεν συμβουλευεται το ΥΠΕΧΩΔΕ; Αυτή είναι η διυπουργική συνεργασία; Και με το κόστος της άχρηστης μελέτης για την οργάνωση των ΦΔ τι θα γίνει; Έτσι γίνεται περικοπή εξόδων;

Κάποιες ασήμαντες λεπτομέρειες, όπως το τι θα γίνει με την περιφέρεια Β. Αιγαίου όπου δεν υπάρχει ΦΔ (θα ιδρυθεί άραγε αυτός της Λήμνου;), τι θα γίνει με τους φορείς που ανήκουν σε 2 περιφέρειες (Όλυμπος, Βίκος-Αώος, Αμβρακικός), τι θα γίνει με το προσωπικό και την έδρα των φορέων, θα ξεκαθαριστούν μέσα στο καλοκαίρι (!) καθώς οι συγχωνεύσεις πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί εντός τετραμήνου, σύμφωνα με την εξαγγελία. Φυσικά χωρίς διαβούλευση, χωρίς συζήτηση με τις ΜΚΟ, χωρίς μελέτη, έτσι, στο πόδι. Και κάτι που θα μπορούσε να έχει και θετικά σημεία (όπως η συγχώνευση διοικητικών υπηρεσιών) θα εξελιχθεί καταστροφικά για την προστασία της φύσης.

Στις περιφέρειες όπου συγχωνεύονται 4 φορείς που καλύπτουν τεράστιες εκτάσεις με ετερόκλητα οικοσυστήματα και διαφορετικές ανάγκες προστασίας, όπως η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη (Δάσος, Δαδιάς, Δέλτα Έβρου, Δέλτα Νέστου και Λίμνες Βιστωνίδα-Ισμαρίδα, Οροσειρά Ροδόπης), η Κεντρική Μακεδονία (Λίμνη Κερκίνη, Λίμνες Κορώνεια και Βόλβη, Δέλτα Αξιού-Λουδία-Αλιάκμονα, Εθνικός Δρυμός Ολύμπου) και η Ήπειρος (Εθνικοί Δρυμοί Βίκου-Αώου και Πίνδου, λίμνη Παμβώτιδα, Στενά Καλαμά και Εκβολές Αχέροντα, Υγρότοποι Αμβρακικού), ο Θεός να βάλει το χέρι του!

Τα καλύτερα σας τα κράτησα για το τέλος. Ο Πρωθυπουργός στην ομιλία του για το περιβάλλον από την Ψιττάλεια, στις 5 Ιουνίου (!), αναφέρθηκε και στη «θεσμοθέτηση 18 νέων προστατευόμενων περιοχών».

Όσο για την εξοικονόμηση πόρων, οι ΦΔ χρηματοδοτήθηκαν, και θα χρηματοδοτούνται, **αποκλειστικά από Κοινοτικούς πόρους** (ΕΠΠΕΡ, ΕΣΠΑ) και τα μέλη των διοικητικών τους συμβουλίων είναι **άμισθα!**

Βγάλτε ότι συμπεράσματα θέλετε. Εγώ έχω βγάλει τα δικά μου! ■

Νίκος Πέτρου

Ας αξιοποιήσουμε το μήνυμα της φύσης

Κουφιαδόνι
Cercotrichas galactotes

κείμενο: Σταύρος Δήμας,
Επίτροπος αρμόδιος για το περιβάλλον
φωτογραφίες: Νίκος Πέτρου

Έχει περάσει σχεδόν μια δεκαετία από τότε που οι αρχηγοί κρατών και οι πρωθυπουργοί της Ευρώπης έθεσαν ως στόχο να αναστείλουν τη μείωση της βιοποικιλότητας ως το 2010. Στο διάστημα αυτό έχει υπάρξει πρόοδος. Σχεδιάστηκαν καινούργιες πολιτικές, εγκρίθηκαν νέες νομοθεσίες, ενισχύθηκε η εφαρμογή των υφισταμένων και βελτιώθηκαν οι γνώσεις μας για τα πραγματικά αίτια των απωλειών. Παρόλα αυτά, γίνεται εμφανές, ολοένα και περισσότερο, ότι δεν θα πετύχουμε τον στόχο του 2010.

Τα αίτια της απώλειας της βιοποικιλότητας είναι γνωστά: καταστροφή ενδιαιτημάτων, ρύπανση, υπερεκμετάλλευση, εισβολή επιθετικών ξενικών ειδών και, πιο πρόσφατα, η κλιματική αλλαγή. Η αθροιστική δράση αυτών των αιτιών είναι τρο-

μακτική. Ο ρυθμός απώλειας ειδών στον πλανήτη είναι 1000 φορές μεγαλύτερος από τον αναμενόμενο. Υπολογίζεται ότι ένα στα οκτώ είδη πουλιών, ένα στα τέσσερα θηλαστικά και το ένα στα τρία αμφίβια της Γης απειλούνται. Οι επιστήμονες αναφέρονται πια στην έκτη πλανητική εξαφάνιση ειδών – η προηγούμενη, πριν 65 εκατομμύρια χρόνια, έφερε το τέλος των δεινοσαύρων.

Οι κίνδυνοι από την απώλεια ειδών και ενδιαιτημάτων είναι το ίδιο σοβαροί με αυτούς της κλιματικής αλλαγής. Ο όρος «βιοποικιλότητα» είναι πρόσφατος – πρωτοχρησιμοποιήθηκε μόλις πριν 25 χρόνια – η έννοιά του όμως είναι ταυτόχρονα απλή και περιεκτική. Βιοποικιλότητα είναι η ίδια η ζωή στη Γη. Δέγεται ότι η επιστήμη γνωρίζει περισσότερα για το πόσα άστρα υπάρχουν στο Γαλαξία παρά για το πόσα είδη ζουν στον πλανήτη μας, ένα όμως πράγμα είναι βέβαιο. Ο παρών ρυθμός εξαφάνισης ειδών και οικοσυστημάτων είναι ο ταχύτερος στην ιστορία μας.

Ο κύριος λόγος για να προστατεύσουμε το περιβάλλον είναι, προφανώς, η εγγενής του αξία. Η

Ophrys argolica
ελληνικό
ενδημικό

φύση είναι κομμάτι του πολιτισμού μας, της ιστορίας μας, ακόμα και των θρησκειών μας, έχουμε, συνεπώς, ηθική δέσμευση να διαχειριστούμε σωστά τον πλανήτη μας. Η τεχνολογική μας εξέλιξη μπορεί να έστειλε ανθρώπους στη σελήνη, δεν μας δίνει, όμως τη δυνατότητα να αντικαταστήσουμε ούτε και τον απλούστερο ζωντανό οργανισμό, όταν εξαφανιστεί. Καταστρέφοντας τη φύση στερούμε από τις επόμενες γενιές επιλογές που μπορεί να είναι καθοριστικές για την εξέλιξη, ακόμα και την επιβίωσή τους. Αυτή η συμπεριφορά δεν είναι μόνο ανεύθυνη – είναι και ανήθικη.

Όπως και με τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής, η προστασία της βιοποικιλότητας είναι προς το συμφέρον μας και η μείωσή της έχει ουσιαστικά και υπολογίσιμα οικονομικά κόσθη. Η φύση είναι ο μηχανισμός επιβίωσης του πλανήτη. Μας παρέχει τροφή, πρώτες ύλες και φάρμακα, καθαρίζει τον αέρα και διυλίζει το νερό. Μια πρόσφατη μελέτη, που υποστηρίχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τη Γερμανία και την Αγγλία, έδειξε ότι η καταστροφή της φύσης και των κρίσιμων λειτουργιών που προσφέρουν τα οικοσυστήματα θα φτάσει να στοιχίζει –ως το 2050– περίπου 6% του παγκόσμιου ΑΕΠ κάθε χρόνο!

Το πρόβλημα είναι ότι –αν και πραγματικά και μετρήσιμα– τα κόσθη αυτά δεν είναι ευρέως κατανοητά. Τα μεσοπρόθεσμα οφέλη από το καθαρό νερό, τον καθαρό αέρα και τα πανέμορφα, αδιατάρακτα τοπία πολύ εύκολα ανταλλάσσονται για τα βραχυπρόθεσμα κέρδη από την αποψίλωση ενός δάσους ή την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη. Στον κόσμο μας ως «ανάπτυξη», συνήθως, θεωρείται μόνο η αύξηση των οικονομικών δεικτών και ο μεγάλος κίνδυνος είναι ότι επιδιώκουμε αυτή την αύξηση ανεξαρτήτως συνεπειών. Ο τυφώνας Κατρίνα χρεώθηκε ως θετικό γεγονός στον υπολογισμό του ΑΕΠ των ΗΠΑ. Το ίδιο και η επακόλουθη αποξήρανση των υγροτόπων γύρω από τη Νέα Ορλεάνη που μεγέθυνε δραματικά τις αρνητικές επιδράσεις του τυφώνα.

Cypripedium calceolus

Αν αυτή είναι η «πρόοδος» που επιδιώκουμε, τότε η φύση δεν έχει μέλλον. Αντίθετα, αυτό που χρειάζεται είναι να κατανοήσουμε την πραγματική αξία της και να προσαρμόσουμε αναλόγως τις πολιτικές μας επιλογές. Όσο επικρατεί η άποψη ότι η χρήση των φυσικών

Γιγάντιος χουκουριστής (*Strix nebulosa*) – κατανομή στη ζώνη των ψυχρόφιλων βόρειων δασών

πόρων είναι «δωρεάν» τόσο θα συνεχίζεται η ληστική εκμετάλλευσή τους. Για να ξεφύγουμε από τις «συνήθειες» πρακτικές πρέπει να αλλάξουμε την αντίληψή μας για τον κόσμο γύρω μας. Τα αλιευτικά αποθέματα μειώνονται. Τα εδάφη χάνουν τη γονιμότητά τους. Οι άγριοι, αδιατάρακτοι τόποι εξαφανίζονται. Αυτή δεν είναι βιώσιμη ανάπτυξη!

Πρέπει να αποκηρύξουμε την άποψη ότι μπορούμε να εκμεταλλευόμαστε αενάως τους φυσικούς πόρους και να κατανοήσουμε ότι πρέπει πλέον να τους διαχειριστούμε με προσοχή. Γι' αυτό και οι πρόσφατες πρωτοβουλίες να δούμε «Πέρα από το ΑΕΠ» και να διαμορφώσουμε νέους τρόπους αξιολόγησης της προόδου έχουν τεράστιες προοπτικές. Η κατανόηση της αξίας της φύσης δεν πρέπει να παρερμηνευτεί ως τοποθέτηση της φύσης πάνω από την ευμάρεια των ανθρώπων. Η ουσία είναι ότι η ευμάρεια των ανθρώπων εξαρτάται από τη φύση ... ακόμα και αν, τις περισσότερες φορές, θεωρούμε τη φύση ως δεδομένη.

Για παράδειγμα, η καταστροφή των δασών εί-

Viola vurinensis – ενδημικό φυτό του όρους Βούρινος

ναι υπεύθυνη για περίπου 20% των παγκοσμίων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Το ποσοστό αυτό είναι μιάμιση φορά μεγαλύτερο από τις συνολικές εκπομπές όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για να αντιμετωπίσουμε, συνεπώς, με επιτυχία την κλιματική αλλαγή πρέπει να προστατεύσουμε τα δάση και να αποδεχτούμε την σημασία τους για τη ρύθμιση του κλίματος. Το παράπλευρο όφελος είναι ότι, ταυτόχρονα, θα προστατεύσουμε κάποια από τα πλουσιότερα, από πλευράς βιοποικιλότητας, ενδιαίτηματα του πλανήτη. Τα δάση είναι οι καθεδρικοί ναοί της φύσης. Στον Παναμά, μια μελέτη σε μόλις 19 δένδρα κατέγραψε 1.200 είδη σκαθαριών, τα 1.000 από αυτά άγνωστα ως τότε στην επιστήμη.

Για την προστασία της βιοποικιλότητας απαιτούνται συχνά διεθνείς συνεργασίες. Η Φύση δεν αναγνωρίζει χάρτες και σύνορα και οι δημοσκοπήσεις δείχνουν σταθερά ότι οι πολίτες στηρίζουν έντονα τη λήψη αυστηρών μέτρων σε πανευρω-

Τουρκοισσπανάκος (*Sitta krueperi*) – απαντάται στην Ευρώπη μόνο στη Μυτιλήνη.

Παρδαλοκεφαλιάς (*Lanius nubicus*) – στην Ευρώπη απαντάται μόνο σε Ελλάδα και Κύπρο.

παϊκό επίπεδο. Πριν 30 χρόνια, η Οδηγία για τα Άγρια Πουλιά ήταν ένα από τα πρώτα ευρωπαϊκά νομοθετήματα για το περιβάλλον. Σε αυτά τα 30 χρόνια υπήρξαν αρκετές επιτυχίες. Το δίκτυο NATURA 2000 πλησιάζει την ολοκλήρωσή του. Με 25.000 περιοχές καλύπτει μεγαλύτερη έκταση από οποιαδήποτε χώρα-μέλος. Είναι το μεγαλύτερο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών στον κόσμο και, αναμφίβολα, ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της πολιτικής για το περιβάλλον στην ΕΕ. Το αυστηρό νομικό πλαίσιο της Οδηγίας για τους Οικοτόπους έχει εμποδίσει την καταστροφή αναντικατάστατων φυσικών περιοχών και έχει επιβάλει βιώσιμες κυνηγετικές πρακτικές. Σε συνδυασμό με την Κοινοτική χρηματοδότηση έχει παίξει καθοριστικό ρόλο για την προστασία κάποιων από τα πλέον απειλούμενα είδη μας.

Μεγάλη πρόοδος έχει συντελεστεί και για την προστασία των θαλάσσιων και εσωτερικών υδάτινων οικοσυστημάτων με την εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο για το Νερό και την υιοθέτηση της νέας Οδηγίας Θαλάσσιας Στρατηγικής. Αειφορικές πρακτικές βρίσκονται ήδη σε ευρεία χρήση στον αγροτικό τομέα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επεξεργάζεται τις επιλογές για μια στρατηγική που θα αντιμετωπίσει την αυξανόμενη απειλή από την εισβολή ξενικών ειδών. Την χρονιά που πέρασε αναλήφθηκαν πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της παράνομης υλοτομίας και της παγκόσμιας αποδάσωσης και για την προώθηση φιλικότερων προς το περιβάλλον πρακτικών στην παραγωγή και την κατανάλωση.

Έχουμε προοδεύσει σε πολλούς τομείς. Οι επιστήμονες, όμως, μας λένε ότι η βιοποικιλότητα της Ευρώπης δεν είναι ακόμα υγιής. Περίπου 80% των πλέον πολύτιμων ενδιαιτημάτων της ηπείρου μας παραμένουν «απειλούμενα» ή «τρωτά», και η κατάσταση για τα είδη είναι αντίστοιχη. Αν θέλουμε να αναστείλουμε την απώλεια βιοποικιλότητας, τότε ο προσπάθειες μας πρέπει να ενταθούν. Αυτός ήταν και ο κύριος λόγος που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να οργανώσει ένα μεγάλο συνέδριο για τη βιοποικιλότητα στην Αθήνα. Στο τέλος Απριλίου (βλ. άρθρο σελ. 37) συναντήθηκαν Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, επιστήμονες και πολιτικοί παράγοντες από όλο τον κόσμο και προσπάθησαν να σχηματίσουν προτάσεις για το πως θα προστατευθεί η βιοποικιλότητα μετά το 2010.

Το επίπεδο του ενδιαφέροντος για το συνέδριο αντικατοπτρίζει την τεράστια σημασία του θέματος. Τα κύρια συμπεράσματα –το Μήνυμα της Αθήνας– προσδιορίζουν τα σημεία στα οποία

Νανόχηννα (*Anser erythropus*) – ένα από τα πλέον απειλούμενα πουλιά παγκοσμίως.

πρέπει να εστιαστούν περαιτέρω δράσεις.

Για να έχουμε πραγματική πρόοδο απαιτείται ένα νέο όραμα για τη «σημασία της βιοποικιλότητας». Πρέπει να πάψουμε να την αντιμετωπίζουμε ως «απλά» ένα περιβαλλοντικό θέμα. Χρειάζεται να ενσωματωθεί στις κεντρικές πολιτικές επιλογές, όπως γίνεται με την κλιματική αλλαγή, τα τελευταία τρία χρόνια. Για να συμβεί αυτό, πρέπει να διασαφηνίσουμε και να προβάλουμε περισσότερο τη σημασία των υγιών οικοσυστημάτων για την ποιότητα της ζωής μας – τώρα και στο μέλλον. Ως πρώτο βήμα, πρέπει να κατανοήσουμε τους οικονομικούς λόγους για την προστασία της βιοποικιλότητας και να διασφαλίσουμε τον συνυπολογισμό της πραγματικής αξίας των λειτουργιών των οικοσυστημάτων κατά την χάραξη πολιτικών.

Χρειάζεται, άμεσα, να συμφωνήσουμε σε ένα νέο πολιτικό στόχο, καθώς η διορία του 2010 έχει σχεδόν παρέλθει. Ο στόχος αυτός θα πρέπει να είναι φιλόδοξος, μετρήσιμος, εύκολα αντιληπτός - και θα πρέπει σαφώς να αναγνωρίζει την αξία των υγιών οικοσυστημάτων και των λειτουργιών που μας προσφέρουν. Οι εργασίες μας πρέπει να ξεκινήσουν αμέσως και πιστεύω ότι ο νέος αυτός στόχος θα επικυρωθεί μέσα στο πρώτο εξάμηνο του

επόμενου χρόνου.

Το Μήνυμα της Αθήνας εντοπίζει και άλλους τομείς στους οποίους απαιτούνται άμεσες δράσεις. Οι ευρωπαίοι πολίτες έχουν συνεχώς αυξανόμενη πληροφόρηση για την αξία της βιοποικιλότητας στην ήπειρό μας, η αντίληψή μας, όμως, είναι περιορισμένη για τη σχέση της με την παγκόσμια βιοποικιλότητα. Άλλο κρίσιμο στοιχείο είναι η ενσωμάτωση της βιοποικιλότητας σε άλλους τομείς άσκησης πολιτικής – στον αγροτικό τομέα, την αλιεία, την περιφερική ανάπτυξη, τις μεταφορές, την ενέργεια και το εμπόριο – που μπορεί να έχουν σημαντική επίδραση στην βιοποικιλότητα, τόσο μέσα στην ΕΕ όσο και παγκοσμίως. Απαιτείται ακόμα πιο ολοκληρωμένη και συντονισμένη εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας και διαμόρφωση συνολικής προσέγγισης στο χωροταξικό σχεδιασμό όπου είναι δυνατό.

Τα Ηνωμένα Έθνη έχουν ορίσει το 2010 ως Διεθνές Έτος Βιοποικιλότητας και σίγουρα θα είναι ένας από τους κύριους στόχους της ΕΕ. Ευελπιστώ ότι το Μήνυμα της Αθήνας θα εμπνεύσει την χάραξη της επόμενης γενεάς πολιτικών και ότι η σωστή εφαρμογή τους θα σταματήσει πραγματικά την απώλεια βιοποικιλότητας στην Ευρώπη. ■

Λύγκας (*Lynx lynx*)

Οι γύπες

κείμενο: Γιώργος Χανδρινός
φωτογραφίες: Νίκος Πέτρου

Μαυρόγυπας και
πιο πίσω ένα όρνιο

Η σχέση του ανθρώπου με τους γύπες, αλλά και τα αρπακτικά πουλιά γενικότερα, σχέση μίσους - αγάπης, είναι τόσο αρχέγονη, που οι αρχές της χάνονται στην ομίχλη του απώτατου παρελθόντος. Ήδη από το 7.000 π.Χ., όπως δείχνουν ευρήματα (τάφοι, στήλες, επιτύμβια κ.ά.) στο Catal Hüyük της Ανατολίας, και αργότερα στη Μεσοποταμία και την Αίγυπτο, η λατρεία των αρπακτικών είναι αναπόσπαστο μέρος πολλών τελετουργιών.

Ο περίφημος Ώρος (που στα αρχαία Αιγυπτιακά σημαίνει «κραταιός»), κυρίαρχη θεότητα του Αιγυπτιακού πάνθεου είναι ένα γεράκι, όμως οι αρχαίοι κάτοικοι του Νείλου είχαν θεοποιήσει και το γύπα και μάλιστα με διπλή μορφή: άλλοτε τον ταύτιζαν με τη Νεκχμπέτ, θεά της γέννησης των παιδιών, άλλοτε δε με τη Μουτ, θεά του στερεώματος. Με αυτήν την τελευταία ιδιότητά τους, σειρές από γύπες με ανοιχτές φτερούγες είναι ζωγραφισμένοι στην οροφή αρκετών ναών, αλλά και πολλών τάφων της Κοιλιάδας των Βασιλέων. Εκεί απεικονίζονται να κρατούν στα νύχια τους ένα φτερό που συμβολίζει την ψυχή του νεκρού φαραώ, ενώ, ταυτόχρονα, προστατεύουν τον τάφο από εισβολείς. Ακόμα και σήμερα, στη Λατινική Αμερική, ζωντανοί Κόνδορες των Άνδεων (*Vultur gryphus*) εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται από Ινδιάνικες φυλές σε τελετουργικές πράξεις, παλιών, ξεχασμένων θρησκειών.

Οι γύπες ανήκουν στη μεγάλη Τάξη των Ιερακομόρφων (*Accipitriformes*) που αριθμεί συνολικά 307 είδη, ευρύτερα γνωστά ως αρπακτικά πουλιά. Συνθέτουν μια, ολιγάριθμη μεν αλλά ευδιάκριτη, ομάδα με 22 διαφορετικά είδη, από τα οποία 17 ζουν στον, λεγόμενο, Παλαιό Κόσμο και τα υπόλοιπα 7 στο Νέο (Βόρεια και Νότια Αμερική).

Είναι πουλιά μεσαίου και μεγάλου μεγέθους, κάποια είδη όμως είναι πραγματικοί γίγαντες του φτερωτού κόσμου. Οι μεγάλες φτερούγες τους εξισορροπούν το μεγάλο σωματικό μέγεθος και βάρος και έτσι οι γύπες, κάπως

αδέξιοι στο έδαφος, είναι πραγματικοί μαέστροι της πτητικής τέχνης – το θέαμα των όρνιων που ώρες ατελείωτες ανεμοπορούν αγέρωχα πάνω από τους βραχώδεις γκρεμούς εντυπωσιάζει ακόμα και τον πιο αδιάφορο παρατηρητή.

Το φτέρωμα στα περισσότερα είδη γυπών έχει, συνήθως, υπόλευκα, πυρρόξανθα καφετιά ή μαύρα χρώματα, χωρίς άλλες ιδιαιτερότητες. Πολλά είδη διαθέτουν εντυπωσιακά χρωματισμένους λαιμούς ή κεφάλια, όπου στο γυμνό δέρμα κυριαρχούν κόκκινες, κίτρινες, μωβ, γαλανές κ.α. αποχρώσεις, συχνά σε λαμπερούς τόνους. Τα χρώματα αυτά βοηθούν τα πουλιά τόσο στις γαμήλιες επιδείξεις όσο και στους κανόνες της ιεραρχίας στο κοπάδι.

Το κύριο χαρακτηριστικό των γυπών είναι, αναμφίβολα, οι πασιγνώστες τροφικές τους προτιμήσεις. Είναι η μόνη ομάδα πουλιών που τρέφεται αποκλειστικά ή σχεδόν αποκλειστικά με υπολείμματα νεκρών ζώων ή/και σκουπίδια. Από εξελικτική, μορφολογική και οικολογική άποψη οι γύπες είναι άριστα προσαρμοσμένοι σε αυτόν τους το ρόλο. Σ' αυτόν όμως οφείλεται και η απέχθεια που δείχνουν πολλοί άνθρωποι στα μεγάλα αυτά πουλιά.

Είναι προφανές ότι τέτοια διατροφή προϋπο-
Ασπροπάρηδες στα Μετέωρα

Οι εικόνες αυτές (επάνω και κάτω) με πολλή όρνια πάνω σε κάποιο ψοφίμι, κάποτε κοινές σε όλη την Ελλάδα, σπανίζουν πια. Το θέαμα αυτό μπορεί κανείς να δει πλέον μόνο στη Δαδιά και ίσως σε απόμερα σημεία της Κρήτης.

θέτει ιδιαίτερα σωματικά χαρακτηριστικά, κύριο από τα οποία είναι η οξύτατη όραση. Ορισμένοι γύπες του Νέου Κόσμου έχουν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη και την όσφρησή τους, φαινόμενο μοναδικό ανάμεσα στα πουλιά. Επί πλέον, η πλειοψηφία των γυπών, έχει μακριούς, γυμνούς λαιμούς (για να μη λερώνουν το φτέρωμα τους από το ψοφίμι), δυνατό, κοφτερό ράμφος και ισχυρά πόδια, με μακριά δάχτυλα που τους βοηθούν στο περπάτημα, δεν έχουν όμως γαμψά νύχια. Παρ' ότι τρέφονται με νεκρά ζώα, καμιά φορά μπορούν να σκοτώσουν και ζωντανή λεία (ερπετά, μικρά τρωκτικά κ.ά.). Ο ορνιθολόγος Η. Κγυικ απέδειξε, το 1975, την εξυπνάδα των ασπροπάρηδων οι οποίοι, στην Αφρική, χρησιμοποιούν με το ράμφος τους πέτρες για να σπάσουν αυγά στρουθοκαμήλων.

Ο εντοπισμός ενός νεκρού ζώου από τους γύπες δεν είναι πάντα εύκολη υπόθεση και συχνά αναγκάζονται να πετούν για πολλές ώρες κάθε ημέρα, καλύπτοντας τεράστιες αποστάσεις για να εξασφαλίσουν την τροφή τους. Σημαντικό ρόλο παίζει η διασπορά τους – όταν κάποιο πουλί εντοπίσει τροφή τα άλλα βλέπουν την κάθοδό του από πολύ μακριά και σπεύδουν σε εκείνο το σημείο.

Το θέαμα, πάντως, των γυπών σε ψοφίμι είναι μια συγκλονιστική εμπειρία. Παρά τη βιασύνη τους να ορμήσουν στο φαγητό όλα μαζί, τα πουλιά τηρούν μια αυστηρή ιεραρχία: προτεραιότητα έχει συνήθως το πιο πεινασμένο ή πιο δυνατό πουλί που εκδηλώνει την ανωτερότητα του με χοροπηδητά, αφιμαχίες με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας, ψευτοεπιθέσεις και εντυπωσιακές πόζες

Όρνιο σε πτήση στο Γιούχτα. Στο βάθος το Ηράκλειο.

με ορθάνοιχτες φτερούγες και χαμηλωμένο λαιμό. Το θέαμα είναι ακόμα πιο ενδιαφέρον όταν συνυπάρχουν διάφορα είδη μαζί, όπως στην περιοχή του Δάσους της Δαδιάς. Εκεί, προτεραιότητα έχουν συνήθως οι πιο δυνατοί μαυρόγυπες, που με το ισχυρό τους ράμφος σκίζουν πρώτοι το σκληρό δέρμα και τρώνε τα σκληρότερα μέρη. Ακολουθούν τα όρνια, που προτιμούν τα εντόσθια και τα μαλακά μέρη, βουτώντας τον μακρύ, γυμνό λαιμό τους στην κοιλιά του ζώου ενώ, τέλος, οι μικρότεροι και δειλοί ασπροπάρηδες, περιορίζονται στα

υπολείμματα που μένουν ανεκμετάλλευτα ή παραπεταμένα από τους ισχυρούς. Ο γυπαετός έχει μια εξαφανιστεί από την Θράκη αλλά, εάν υπήρχε ακόμα, θα ερχόταν τελευταίος για να καταναλώσει τα κόκαλα του νεκρού ζώου, κλείνοντας έτσι τον κύκλο σε μια ακόμα πολύτιμη διατροφική πυραμίδα της μητέρας-φύσης.

Η σπουδαιότητα των γυπών στα φυσικά οικοσυστήματα είναι μεγάλη. Ως αποκλειστικά νεκροφάγα αρπακτικά έχουν επάξια επωμιστεί τον άχαρο ρόλο του «καθαριστή», εξυγιαίνοντας την ύπαι-

Άπλωμα των φτερούγων - τυπική πόζα εκφοβισμού των όρνιων

Μαυρόγυπες
που παλεύουν

στη φωλιά τους. Δυστυχώς, φαίνεται πως οι προκαταλήψεις αυτές είναι ακόμα βαθιά ριζωμένες στο ανθρώπινο υποσυνείδητο, με αποτέλεσμα οι γύπες, αλλά και τα υπόλοιπα είδη αρπακτικών, να εξοντώνονται αλύπητα σε πολλές χώρες. Και τούτο παρ' ότι οι γύπες, αν και μεγαλόσωμοι, είναι εντελώς

θρο από ψοφίμια, που θα ήταν πηγή μόλυνσης ή πιθανής εξάπλωσης ασθενειών. Και αν αυτό ακούγεται σήμερα κάπως υπερβολικό στις προηγμένες χώρες, παραμένει καθημερινό σχεδόν φαινόμενο στον Τρίτο Κόσμο ή σε περιοχές με εκτεταμένους φυσικούς βιοτόπους. Οι γύπες βρίσκονται στην κορυφή της οικολογικής πυραμίδας, ως οι τελευταίοι καταναλωτές μιας μακράς και πολύπλοκης τροφικής αλυσίδας και στον ρόλο τους αυτό παραμένουν αναντικατάστατοι.

Ο άνθρωπος όμως πάντα ερμηνεύει την φύση με τα δικά του, συναισθηματικά κυρίως, κριτήρια. Έτσι, για πολλούς οι γύπες δεν είναι παρά «βρωμερά», «άσχημα» ή «χαζά» πουλιά (η λέξη «όρνιο» είναι συνώνυμη με τον «βλάκα»). Μέχρι και πρόσφατα μάλιστα, τα σχολικά βιβλία Φυσικής Ιστορίας του Δημοτικού και Γυμνασίου αναφέρονταν σε ... «γυπαετούς» που σήκωναν ολόκληρα αρνιά, μωσχάρια ή και άλογα (!) για να τα μεταφέρουν

αβλαβή πουλιά, χωρίς ίχνος επιθετικότητας ακόμη κι αν απειλείται η φωλιά τους.

Οι γύπες ήταν γνωστοί στους αρχαίους Έλληνες ήδη από τον Όμηρο. Ο Αριστοτέλης περιέγραψε, με αρκετή ακρίβεια, δύο τουλάχιστον είδη, δίνοντάς μας και κάποια στοιχεία για τη βιολογία τους. Σε πιο πρόσφατους χρόνους, το 16ο και 17ο αιώνα, πολλοί ξένοι περιηγητές στα ταξίδια τους στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, δεν παρέλειπαν να αναφέρουν στα κείμενά τους τα όρνια ή τους γυπαετούς, που γυροπετούσαν πάνω από τις Φαιδριάδες Πέτρες των Δελφών ή στα ερείπια άλλων αρχαίων θέσεων. Από τα βιβλία των πρώτων ορνιθολόγων που άρχισαν να καταγράφουν την Ελληνική ορνιθοπανίδα από τα μέσα του περασμένου αιώνα, είναι σαφές ότι η χώρα μας ήταν, τότε, πραγματικός παράδεισος για τους γύπες, αφού και τα τέσσερα είδη διατηρούσαν μεγάλους πληθυσμούς, ακόμη και στις παρυφές της Αθήνας. Στο Ζωολογικό Μουσείο του Πανεπιστημίου της Αθήνας εκτίθενται ταριχευμένα πολλά δείγματα γυπών από την Πάρνηθα, τον Υμηττό και άλλα μέρη της Αττικής.

Οι αιτίες της δραματικής συρρίκνωσης των πληθυσμών τους στην Ελλάδα είναι πολλές και ποικίλες, έχουν

Αφρικανικοί γύπες (*Gyps africanus*) τρώνε μια νεκρή καμήλα στα περίχωρα της Αντίς Αμπέμπα.

Γύπες την ώρα
του φαγητού

όμως κοινό παρονομαστή τον άνθρωπο. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '70, πολλά είδη σκοτώνονταν αδιάκριτα, ενώ η ευρύτατη χρήση δολωμάτων στρυχνίνης για την εξόντωση λύκων, αλεπούδων και άλλων «επιβλαβών» (που απαγορεύτηκε μόλις το 1981), αποδεκάτισε τους γύπες σε πολλά μέχρι της ηπειρωτικής χώρας. Στην ίδια άλλωστε περίοδο ήταν μόδα το βαλοσάμμα εντυπωσιακών πουλιών και αμέτρητοι γύπες, αετοί κ.ά. κατέληξαν να διακοσμούν (!) ταβέρνες, καφενεία ή σπίτια.

Η πλήρης νομοθετική προστασία των αρπακτικών στην Ελλάδα σήμερα, αλλά κυρίως η συνεχιζόμενη ευαισθητοποίηση του κόσμου έχουν βελτιώσει αρκετά την κατάσταση. Η παρατεταμένη όμως δίωξη των γυπών, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι είναι από τη φύση τους σπάνια πουλιά, δεν έχει ακόμα επιτρέψει την ανάκαμψη των πληθυσμών τους, που άλλωστε έχουν πολύ αργούς ρυθμούς αναπλήρωσης.

Για τους λόγους αυτούς, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες χώρες του κόσμου η προστασία των γυπών και η διαχείριση των πληθυσμών τους θεωρείται μια από τις δυσκολότερες προκλήσεις των επιστημόνων και των αρμοδίων αρχών, καθώς απαιτούνται εντατικές, πολυδάπανες και μακρόχρονες προσπάθειες, συχνά σε διεθνές επίπεδο. Επειδή το σημαντικότερο πρόβλημα των αρπακτικών είναι αναμφίβολα η προστασία των βιοτόπων τους, οι μέχρι τώρα προσπάθειες συγκλίνουν σε αυτόν ακριβώς τον στόχο. Μια τέτοια προσπάθεια, που στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία, είναι και η περίπτωση της

Δαδιάς Σουφλίου.

Η περίπτωση των κατοίκων της Δαδιάς, και των άλλων γειτονικών κοινοτήτων, είναι ένα μοναδικό στην Ελλάδα, αλλά φωτεινότατο, παράδειγμα στενής συνεργασίας των ντόπιων, των επιστημόνων και της Πολιτείας για την επίτευξη ενός κοινού, δύσκολου στόχου: της οικολογικής διαχείρισης ενός δασικού οικοσυστήματος με τρόπο που να κατοχυρώνει την ασφαλή διαβίωση των αρπακτικών. Τα τελευταία 15-20 χρόνια οι δράσεις που έγιναν στη Δαδιά είχαν θεαματικά αποτελέσματα, τα οποία έχουν εντυπωσιάσει ακόμα και ξένους ειδικούς. Ένα από τα σημαντικότερα έργα ήταν η εγκατάσταση και λειτουργία, για πρώ-

τη φορά στην Ελλάδα, μιας ταϊστρας για τους γύπες. Σε μια μικρή, περιφραγμένη έκταση αφήνονται, σε τακτά χρονικά διαστήματα, νεκρά ζώα ή υπολείμματα από σφαγεία έτσι ώστε οι γύπες, και άλλα αρπακτικά, να βρίσκουν εύκολα τροφή. Το πείραμα πέτυχε τόσο που οι μαυρόγυπες, οι άρχοντες της περιοχής, από 20 περίπου άτομα που αριθμούσαν το '70, σήμερα έχουν φθάσει τα 90-100 άτομα, ενώ αύξηση εμφανίζει επίσης και ο πληθυσμός του όρνιου. Μια δεύτερη ταϊστρα δημιουργήθηκε πρόσφατα στα Στενά του Νέστου (στο πλαίσιο του προγράμματος LIFE που διαχειρίστηκε η ΕΕΙΠΦ) για να στηρίξει τον μικρό πληθυσμό της περιοχής. ■

Οι καυγάδες είναι συχνοί την ώρα του φαγητού καθώς τα πουλιά προσπαθούν να εδραιώσουν την κυριαρχία τους (σελ. 16 άνω αριστερά και άνω δεξιά).

Ασπροπάρηδες στο σκουπιδότοπο της Καλαμπάκας όταν λειτουργούσε η αποικία των Μετεώρων (σελ. 17 άνω αριστερά).

Νεοσσοί ασπροπάρη στη φωλιά τους (σελ. 16 κάτω αριστερά). Ανάμεσα στα υπολείμματα τροφής αρκετά καύκαλα από χελώνες.

Όρνιο (σελ. 16 κάτω δεξιά) και μαυρόγυπας (σελ. 17 κάτω αριστερά) στις φωλιές τους.

Όρνια στο ζευγάρωμα (επάνω).

Ο γυπαιτός καταπίνει τα μικρά κόκαλα (κάτω) ενώ σηκώνει τα μεγαλύτερα στον αέρα και τα πετάει από ψηλά σε βράχια για να σπάσουν. Αυτό γίνεται σε σταθερές θέσεις που λέγονται «σπάστρες».

Ασπροάρης (*Neophron percnopterus*)

Κόκκινο Βιβλίο:
Κρισίμως Κινδυνεύον (CR)

Το μικρότερο είδος γύπα στην Ευρώπη (μήκος 55-65 εκ., βάρος 1,5-2,3 κ.) και το μόνο που μεταναστεύει από και προς την Αφρική. Τα ενήλικα έχουν υπόλευκο («λερωμένο») φτέρωμα με μαύρα ερετικά φτερά, ενώ το γυμνό δέρμα στο κεφάλι και στο λαιμό έχει κίτρι-

νο χρώμα. Στα νεαρά πουλιά το φτέρωμα είναι καστανόμαυρο με ανοιχτόχρωμες πιτσιλιές και το δέρμα γκριζωπό. Τα πρώτα πουλιά φτάνουν από την Αφρική στα μέσα Μάρτη, ενώ ξεκινούν το ταξίδι της επιστροφής στα μέσα Αυγούστου-αρχές Σεπτεμβρίου. Ζουν σε ημι-ορεινές περιοχές με φρύγανα, αραιά δάση, βραχώδεις λόφους, ορεινά βοσκοτόπια κ.α., συχνά δε πολύ κοντά σε στάνες ή σκουπιδότοπους. Φωλιάζει σε βράχια (συνήθως σε χαμηλά υψόμετρα) μοναχικά, αν και, παλιότερα, στα Μετέωρα πολλά ζευγάρια μαζί δημιουργούσαν μια χαλαρή αποικία. Τρέφεται με κάθε είδους απομεινάρια νεκρών ζώων, υπολείμματα σφαγείων, σκουπίδια κ.ά., συχνά όμως πιάνει και μικρές γελώνες. Αν και ήταν κοινό είδος μέχρι και την δεκαετία του '60, ο πληθυσμός του συρρικνώνεται με γρήγορους ρυθμούς χωρίς να γνωρίζουμε ξεκάθαρα τα αίτια. Υπολογίζεται ότι σήμερα υπάρχουν μόλις 30-50 ζευγάρια, κυρίως στη Μακεδονία και τη Θράκη.

Γυπαετός (*Gypaetus barbatus*)

Κόκκινο Βιβλίο:
Κρισίμως Κινδυνεύον (CR)

Ένα από τα μεγαλύτερα (και εντυπωσιακότερα) πουλιά του κόσμου, με άνοιγμα φτερούγων γύρω στα 2,90-3 μ., μακριά ουρά και σώμα ολόκληρο καλυμμένο από φτερά, χωρίς γυμνά μέρη. Στα ενήλικα, το κάτω μέρος του σώματος έχει κάτασπρο, υπόλευκο ή και έντονα πορτοκαλί χρώμα, οι δε φτερούγες και η ουρά, στο πάνω τους μέρος, είναι μαύρες με σταχτιές διαβαθμίσεις. Το κεφάλι είναι λευκοκίτρινο, η ίριδα κίτρινη με κόκκινο δακτύλιο, ενώ στο κάτω μέρος του ράμφους

υπάρχει μικρή τούφα από σκληρές τρίχες, σαν γένη. Τα νεαρά έχουν πολύ μουντό χρωματισμό, με σκουρόχρωμες γκρι-καφέ αποχρώσεις. Χαρακτηριστικό αρπακτικό των ορεινών-ημιορεινών περιοχών, όπου κυριαρχούν τα βραχώδη φαράγγια, οι γκρεμοί, οι γυμνοί λόφοι και τα αλπικά λιβάδια. Φωλιάζει μοναχικά, συχνά όμως κοντά σε αποικίες όρνιων, από τα οποία εμμέσως εξαρτάται. Παρά το μέγεθος του είναι σχετικά δειλό πουλί και τρέφεται με τα υπολείμματα του ψοφίμιού και κυρίως τα κόκαλα (στην Κρήτη τον αποκαλούν «κοκαλά»). Κάθε ζευγάρι χρειάζεται πολύ μεγάλη χωροκράτεια για να επιβιώσει, παρ' όλα αυτά όμως, μέχρι και τη δεκαετία του '50 σχεδόν όλα τα μεγάλα βουνά της χώρας μας διέθεταν, τουλάχιστον, ένα ζευγάρι. Έκτοτε, άρχισε γρήγορη μείωση του πληθυσμού, που σε λίγα χρόνια πήρε δραματική μορφή. Σήμερα ο γυπαετός υπάρχει μόνον στην Κρήτη, με συνολικό πληθυσμό 4-6 ζευγαριών (περί τα 30 άτομα) που αγωνίζονται σκληρά να επιβιώσουν, με την βοήθεια Κοινοτικών Προγραμμάτων και μερικών αφοσιωμένων ντόπιων επιστημόνων και κατοίκων.

γυπών της Ελλάδας

Ο πιο πολυάριθμος από τα τέσσερα είδη της χώρας μας. Σε παλαιότερες εποχές 30-40 όρνια σε ένα μόνον ψοφίμι ήταν συχνό θέαμα στα ορεινά βοσκοτόπια. Μεγάλο αρπακτικό με ομοιόμορφα ωχρό ή ξανθοκόκκινο χρωματισμό, λίγο πιο έντονο στα νεαρά πουλιά. Έχει μακρύ, γυμνό λαιμό καλυμμένο από λεπτά, μαλακά φτερά. Με εξαίρεση πυκνά δάση και μεγάλες πεδιάδες, τα όρνια ζουν σε κάθε μορφής ημιορεινούς και ορεινούς βιοτόπους, με υψόμετρο 200–1.500 μέτρα, αρκεί στις περιοχές αυτές να υπάρχουν απόκρημνα βράχια για φώλιασμα και επαρκής κτηνοτροφία, για να βρίσκουν τροφή. Φωλιάζουν ομαδικά σε φαράγγια και ορθοπλαγιές, ή σε βράχια πάνω από τη θάλασσα (Κρήτη). Χρειάζονται μεγάλες χωροκράτειες για να επιβιώσουν και συχνά καλύπτουν τεράστιες αποστάσεις για να βρουν τροφή. Στοιχεία από δακτυλιώσεις δείχνουν ότι κάθε χειμώνα έρχονται στην Ελλάδα και πουλιά από την Κροατία, το Ισραήλ κ.ά. Δυστυχώς, όπως και τα άλλα είδη, στα μέσα της δεκαετίας του '80 άρχισαν να μειώνονται δραματικά. Σήμερα στην ηπειρωτική Ελλάδα απομένουν λίγοι διάσπαρτοι

Όρνιο (*Gyps fulvus*)

Κόκκινο Βιβλίο:
Ηπειρωτική Ελλάδα: Κρισίμως Κινδυνεύον (CR)
Κρήτη: Τρωτό (VU)

πληθυσμοί βρίσκονται σε οριακά επίπεδα, με φτωχή αναπαραγωγική επιτυχία (περίπου 25-30 ζευγάρια σε 7 αποικίες). Στα νησιά, όρνια υπάρχουν πια μόνον στη Νάξο και στην Κρήτη, που φιλοξενεί σήμερα και την πλειοψηφία του Ελληνικού πληθυσμού (140-160 ζευγάρια).

Ανέκαθεν ο σπανιότερος Ελληνικός γύπας. Από τα μεγαλύτερα και εντυπωσιακότερα αρπακτικά, με μονόχρωμο καστανόμαυρο (στα νεαρά σχεδόν μαύρο) φτέρωμα, σαρκόχρωμα πόδια και μικρή «κουκούλα» από φτερά στο σβέρκο, πού τον κάνουν να μοιάζει με μοναχό (εξ' ου και το όνομα του). Με βάρος 6-12 κιλά και άνοιγμα φτερούγων 2,70-2,80 μ. είναι ο δυνατότερος από τα τέσσερα είδη της χώρας μας. Ζει σε χαμηλά υψόμετρα (συνήθως κάτω από τα 600 μ.) και φωλιάζει μοναχικά, αποκλειστικά σε δέντρα, προτιμώντας τις πλατιές κορφές της μαύρης ή της τραχείας πεύκης. Μέχρι την Κατοχή υπήρχε ακόμα και στην Κρήτη, η κατανομή του συμπρικνώθηκε πολύ γρηγορότερα από τα άλλα είδη. Σήμερα ο πληθυσμός του (90-100 περίπου άτομα, με 20-22 αναπαραγόμενα ζεύγη) εντοπίζεται στην ευρύτερη περιοχή της Δαδιάς, στο νομό Έβρου. Μαυρόγυπες από τη Δαδιά

Μαυρόγυπας (*Aegypius monachus*)

Κόκκινο Βιβλίο:
Κινδυνεύον (EN)

συχνάζουν τακτικά στη γειτονική Βουλγαρία ή εμφανίζονται σε περιοχές της ανατολικής και κεντρικής Μακεδονίας.

Φύση και τοπίο

Η Μεγάλη Πρέσπα προς την Αθήναια

κείμενο και φωτογραφίες:
Θύμιος Παπαγιάννης*

Σε μια πρώτη προσέγγιση, η φύση και το τοπίο μπορεί να θεωρηθούν διακριτές έννοιες. Μια προσηκτικότερη όμως εξέταση καταδεικνύει ισχυρούς δεσμούς ανάμεσα στη διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς και των διαφόρων μορφών τοπίου. Ως επακόλουθο, η μέριμνα για το τοπίο και οι προσπάθειες για την ορθή του διαχείριση συνδυάζονται συχνά με τις πρωτοβουλίες για την προστασία της βιοποικιλότητας.

Η ενασχόληση με τα τοπία έχει καλλιτεχνικές ρίζες. Είναι φυσικό επομένως οι προσεγγίσεις να ποικίλουν ανά τόπο και ανά περίοδο με βάση τις πολιτισμικές αρχές της κάθε κοινωνίας (Howard, 2007). Έτσι, σε πολλούς πολιτισμούς παρουσιάζε-

ται εικαστική απεικόνιση τοπίων –είτε πραγματικών είτε φανταστικών– τότε ως αυτοτελή αντικείμενα τοπιογραφίας και άλλοτε ως υπόβαθρο άλλων θεμάτων μεγαλύτερης σημασίας για τον καλλιτέχνη (όπως στη Βυζαντινή ζωγραφική ή στο σύγχρονο κινηματογράφο). Ως επακόλουθο, η αρχιτεκτονική του τοπίου κατά την ίδρυσή της βασίστηκε στην αισθητική προσέγγιση και δημιούργησε την αγγλική σχολή με μίμηση της φύσης, και τη γαλλική σχολή που βασίστηκε σε γεωμετρικό σχεδιασμό με ανθρωπογενή κυρίως στοιχεία.

Ο κοινωνικός χρωματισμός των τοπίων εστάθη σε τοπία υψηλής αισθητικής και σε ανθρώπινες παρεμβάσεις για πολιτικούς και θρησκευτικούς άρχοντες και για διακεκριμένους επιχειρηματίες. Από το 19ο όμως αιώνα αρχίζει να εμφανίζεται καλλιτεχνικό ενδιαφέρον για το ταπεινό τοπίο, τους αγροτικούς και βιομηχανικούς οικισμούς και εγκαταστάσεις, ακόμη και για αισθητικά υποβαθμισμένους χώρους ή εγκαταλελειμμένες κατασκευές.

* Ο Θύμιος Παπαγιάννης είναι αρχιτέκτονας και χωροτάκτης, πρόεδρος της Εταιρίας Προστασίας των Πρεσπών (ΕΠΠ).

Ηλεκτρικά δίκτυα στην Κοζάνη

Πολύ αργότερα η έννοια του τοπίου διευρύνθηκε ώστε να περιλάβει και άλλες προσεγγίσεις, όπως η οικολογική και η λειτουργική (Παπαγιάννης, 2005). Αυτές πήραν συγκεκριμένη μορφή με την ενεργοποίηση της Ευρωπαϊκής Συνθήκης για το Τοπίο το Μάρτιο του 2004. Ο προσδιορισμός του τοπίου που υιοθετήθηκε από τη Συνθήκη αυτή είναι ο ακόλουθος:

«Το τοπίο είναι τμήμα του χώρου, όπως γίνεται αντιληπτό από τους κατοίκους ή τους επισκέπτες, το οποίο μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο από τις επιδράσεις των φυσικών δυνάμεων και του ανθρώπου. Η «πολιτική για το τοπίο» εκφράζει τη συνειδητοποίηση από τις δημόσιες αρχές της ανάγκης να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί μια πολιτική για το τοπίο. Το κοινό ενθαρρύνεται να πάρει ενεργό θέση στην προστασία και διατήρηση των αξιών κληρονομιάς ενός συγκεκριμένου τοπίου, στη διαχείρισή του, βοηθώντας στην καθοδήγηση των αλλαγών που προκαλούνται από οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές αναγκαιότητες, και στο σχεδιασμό, ειδικότερα για εκείνες τις περιοχές που επηρεάζονται ριζικά από τις αλλαγές, όπως οι περιαστικές, βιομηχανικές και παραθαλάσσιες ζώνες.»

Είναι λυπηρό το γεγονός ότι η χώρα μας, ενώ υπέγραψε τη Συνθήκη για το Τοπίο το 2000 δεν την έχει κυρώσει οκτώ έτη αργότερα, παρόλο που η σχετική διαδικασία έχει ολοκληρωθεί στο υπηρεσιακό επίπεδο. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι –έστω και με μεγάλη καθυστέρηση– ο αρμόδιος υπουργός ΠΕΧΩΔΕ κατέθεσε στο τέλος Μαρτίου στο Κοινοβούλιο σχέδιο νόμου για την κύρωση της Συνθήκης. Ελπίζουμε να ψηφιστεί σύντομα και ομόφωνα και να τεθούν σύντομα οι διατάξεις της σε

διαδικασία ουσιαστικής εφαρμογής (Council of Europe, 2006).

Αφού λοιπόν το τοπίο είναι σύνθετο αποτέλεσμα φυσικών διεργασιών και ανθρωπίνων παρεμβάσεων, θα πρέπει να διερευνηθεί η αλληλεπίδραση και ένταση αυτών των δύο παραγόντων.

Παλαιότερα, μια σειρά από τοπία είχαν θεωρηθεί απαλλαγμένα από την καθοριστική ανθρώπινη παρέμβαση, όπως η Αρκτική και η Ανταρκτική. Βέβαια η παρουσία του ανθρώπου παρατηρήτη είναι απαραίτητη, γιατί τοπίο χωρίς ανθρώπινη παρατήρηση δε νοείται. Σήμερα όμως διαπιστώνουμε ότι η άμεση ανθρώπινη παρουσία υπάρχει παντού στον πλανήτη μας, με αυξανόμενη μάλιστα ένταση, και ότι οι έμμεσες παρεμβάσεις –όπως η ρύπανση, η όξινη βροχή και κυρίως η αλλαγή κλίματος– καθορίζουν τα τοπία με τρόπο ριζικό και επιδεινούμενο. Η κλιματική αλλαγή μάλιστα διευκολύνει την εκμετάλλευση δυσπρόσιτων περιοχών μετά την υποχώρηση των παγετώνων στους Πόλους.

Σε άλλα τοπία, η ανθρώπινη παρέμβαση έχει υπάρξει δραματική, με τη φύση να υποχωρεί. Περιλαμβάνουν κυρίως αστικές και περιαστικές περιοχές, όπου η δόμηση και οι «σκληρές υποδομές» (κυρίως τα συγκοινωνιακά δίκτυα) καταλαμβάνουν όλο σχεδόν το χώρο, ενώ η φύση περιορίζεται σε κάποια πάρκα και κήπους ή σε περιαστικές «προστατευόμενες περιοχές» πρασίνου. Η ταχύτητα της σύγχρονης αστικοποίησης είναι τόσο μεγάλη ώστε τα τοπία δεν μπορούν πλέον να απορροφήσουν τις πιέσεις.

Μεταξύ των δύο άκρων υπάρχει το αγροτικό τοπίο, όπως διαμορφώθηκε διαχρονικά από τις δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα, όπως τις

Ένταξη της χώρας στο τοπίο, Κέα

καλλιέργειες, τη βόσκηση, την αλιεία. Συγκροτείται έτσι ένα παραγωγικό τοπίο που παρέχει σημαντικότερες υπηρεσίες στον άνθρωπο, κυρίως με την παραγωγή υγιεινών και ποιοτικών προϊόντων, απαραίτητων για μίαν ισορροπημένη διατροφή. Παράλληλα, στις παραδοσιακές και ήπιες μορφές τους, οι πρωτογενείς δραστηριότητες συμβάλουν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Σήμερα το αγροτικό τοπίο βρίσκεται υπό διωγμό. Η εκβιομηχάνιση της γεωργίας έχει οδηγήσει στην ομογενοποίηση του χώρου, με υποβάθμιση ή και εξαφάνιση πολύτιμων φυσικών στοιχείων για τη διευκόλυνση των καλλιεργητικών εργασιών. Παράλληλα έχει προκαλέσει τη χημική ρύπανση και αλάτωση γόνιμων εδαφών, αλλά και την εξάντληση επιφανειακών και υπόγειων υδατικών πόρων. Ο

Η γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου στο τοπίο

κάμπος της Θεσσαλίας είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα των καταστρεπτικών αυτών πρακτικών που επιδεινώνονται από την παραγωγή αμφισβητούμενων προϊόντων, όπως του βαμβακιού και πρόσφατα της ελαιοκράμβης. Σημειώνονται επίσης και δευτερογενείς βίαιες επιπτώσεις, όπως το φαραωνικό σχέδιο εκτροπής του Αχελώου που ενώ αντιβαίνει τις αρχές της αειφορίας, έχει προκαλέσει τεράστιες καταστροφές στα μοναδικά τοπία της Νότιας Πίνδου (Μανωλίδης, 2003).

Το τελικό όμως χτύπημα σε πολλά αγροτικά τοπία της χώρας προέρχεται από την αστικοποίηση, τη μετατροπή δηλαδή εδαφών υψηλής παραγωγικότητας σε οι-

κόπεδα για αστική, παραθεριστική ή τουριστική δόμηση. Σε αυτή την τελεσίδικη αλλαγή χρήσεων γης συμβάλουν η αλλοπρόσκληση γεωργική και οικιστική πολιτική, η έλλειψη εφαρμοζόμενου χωροταξικού σχεδιασμού και ελέγχου χρήσεων γης, κοντόφθαλμες οικονομικές και κοινωνικές συγκυρίες, αλλά και η «εκτός σχεδίου δόμηση», που αποτελεί μοναδική ελληνική πρωτοτυπία.

Τα παραδείγματα είναι πάμπολλα. Ίσως είναι ευεξήγητη η εγκατάλειψη των γεωργικών εκτάσεων στη Μεσογεία Αττικής, και η μετατροπή τους σε υποδοχέα εγκαταστάσεων κατοικίας, εμπορίου και βιομηχανίας, μετά την εγκατάσταση εκεί του νέου αεροδρομίου της πρωτεύουσας και η εξάπλωση κατά μήκος των οδικών αξόνων όλων των Θεσσαλικών πόλεων σε βάρος της γεωργικής γης.

Αντίστοιχα όμως φαινόμενα σε αγροτικές περιοχές της Δήμου ή της Κέας –ή και η εγκατάλειψη των αμπελώνων της Σαντορίνης– είναι πολύ πιο δύσκολο να κατανοηθούν (Δουκέλλης, 2005).

Η φύση, με τις διάφορες μορφές της –τη γεωμορφολογία, τη γεωλογική σύνθεση, τα οικοσυστήματα, τα είδη της χλωρίδας και της πανίδας, τις λίμνες, τα ποτάμια και τις χιονισμένες αλπικές περιοχές– αποτελεί καθοριστικό συστατικό του τοπίου. Όμως και το τοπίο παίζει σημαντικό θετικό ρόλο στην κατανόηση και στην προστασία της φύσης (UNESCO WHC).

Η αρχική αισθητική προσέγγιση στο τοπίο έχει συμβάλει δι-

αχρονικά στην εκτίμηση του φυσικού χώρου ως πηγής έμπνευσης και απόλαυσης και έχει προσδώσει αξία στη διαφύλαξή του. Στη σύγχρονη πραγματικότητα, το φυσικό τοπίο έχει μετατραπεί σε ισχυρό πόλο έλξης επισκεπτών και αποτελεί κύριο συστατικό του τουριστικού προϊόντος, ενώ χαρακτηριστικά φυσικά τοπία αποτελούν πλέον περιζήτητους τουριστικούς προορισμούς. Η θετική αυτή τάση φαίνεται να ενισχύεται και από την ευρύτερη ευαισθητοποίηση για τα περιβαλλοντικά θέματα (Fowler, 2003).

Ακόμη και τα λιγοστά φυσικά στοιχεία στο αστικό τοπίο διαδραματίζουν ρόλο στην ευαισθητοποίηση των κατοίκων των πόλεων και στην εξοικείωσή τους με υποβαθμισμένα ίσως είδη χλωρίδας και πανίδας. Χαρακτηριστικές είναι οι επιτυχημένες πρωτοβουλίες της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας στην αξιοποίηση τμημάτων του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης» για εκπαιδευτικούς σκοπούς (παρά τη θλιβερή σημερινή κατάσταση του χώρου).

Στο αγροτικό τοπίο, οι παραδοσιακές δραστηριότητες όχι μόνο δεν περιόρισαν τη βιοποικιλότητα, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις την ενίσχυσαν με ποικίλους τρόπους. Για παράδειγμα, στο ελληνικό τμήμα της Πρέσπας οι γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες δημιούργησαν ένα πλούσιο μωσαϊκό τοπίων με διαφορετικά χαρακτηριστικά, που συνέβαλε στην αύξηση της βιοποικιλότητας σε υψηλότατα επίπεδα (Κατσαδωράκης, 1999).

Στο δάσος της Δαδιάς πάλι, στον Έβρο, η μοναδική συγκέντρωση αρπακτικών πουλιών αποδίδεται στις κτηνοτροφικές δραστηριότητες στην περιοχή σε συνδυασμό με τις ήπιες δασοπονικές εργασίες (Αδαμακόπουλος κ.ά., 1995).

Αντίστοιχη βιοποικιλότητα – κυρίως παρυδάτιων πτηνών – σημειώνεται στα τοπία των αλυκών που ενισχύεται από τη φύλαξη των χώρων. Για το λόγο αυτό, η μετατροπή τους σε αεροδρόμια ή άλλες μη συμβατές χρήσεις (όπως στην Κέρκυρα ή τη Λήμνο) πρέπει να αποφεύγεται.

Το τοπίο είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσονται φυσικές διεργασίες και αναπτύσσονται ανθρώπινες δραστηριότητες, πα-

Οι «όχτες» στην Κέα

ραγωγικές, οικονομικές και ψυχαγωγικές ή εκπαιδευτικές. Αποτελεί επομένως ένα μοναδικό χώρο προσέγγισης για την προστασία της φύσης, συνδέοντας την αποτελεσματικά με το ανθρώπινο στοιχείο. Έχει πλέον γίνει κατανοητό ότι η διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς δεν είναι δυνατή χωρίς την ενεργό συμμετοχή του ανθρώπου και των τοπικών κοινωνιών. Πολλές πρωτοβουλίες προωθούνται για τη συστράτευση στην ενιαία προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς από διεθνείς οργανώσεις, συνθήκες και οργανισμούς, όπως τη Συνθήκη Ραμόαρ για τους Υγροτόπους, την IUCN, τη Συνθήκη για την Παγκόσμια Κληρονομιά της UNESCO και τη Συνθήκη για τη Βιολογική Ποικιλότητα (Bridgewater, 2007).

Σε αυτό το πλαίσιο, το τοπίο μπορεί να απο-
Παραθαλάσσιος οικισμός στη Μήλο

Λατομείο στη Λήμνο

τελέσει πεδίο ευρείας επιστημονικής συνεργασίας και πρωτοβουλιών με διάφορους στόχους, αλλά με συνέργεια στο αποτέλεσμα. ■

Παραπομπές

Αδαμακόπουλος Τ., Γκατζογιάννης Σ. και Ποϊραζίδης Κ., (εκδ.) (1995), Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη Δάσους Δαδιάς, WWF Ελλάς, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΓΕ, Αθήνα.

Bridgewater, P. (2007), 'Biological diversity and cultural diversity: The heritage of nature and culture through the looking glass of multilateral agreements', in Howard, P. and T. Papayannis (eds), *Natural heritage: at the interface of nature and culture*, Routledge, UK, pp. 98-112.

Council of Europe (2006), *Landscape and sustainable development: challenges of the European Landscape*

Χείμαρρος και διαμορφώσεις στα Λουτρά Πόζαρ, Αριδαία

Convention, Council of Europe Publishing, Strasbourg, France.

Δουκέλλης, Π. Ν. (2005), *Το Ελληνικό τοπίο. Μελέτες ιστορικής γεωγραφίας και πρόσληψης του τόπου*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Fowler, P.J. (2003), *World Heritage Cultural Landscapes 1992-2002*, World Heritage papers 6, UNESCO World Heritage Centre, Paris, France

Howard, P. (2007), «*The Mediterranean in the Eyes of the North: How can we use paintings?*», in Roca Z. et al, *European Landscapes and Lifestyles: The Mediterranean and Beyond*, Edições Universitárias Lusófonas, Lisbon, Portugal, pp.45-56.

Κατσαδωράκης, Γ. (1999), *Πρέσπα, μια Ιστορία για τη Φύση και τον Άνθρωπο*, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, Άγιος Γερμανός, Πρέσπα.

Μανωλίδης, Κ. (2003). *Ωραίο, φρικτό και απέριπτο τοπίο! Αναγνώσεις και προοπτικές του τοπίου στην Ελλάδα*. Σκόπελος, Ελλάδα: Εκδόσεις Νησίδες.

Papayannis, Th. (2005), «*Viewing Prespa: From the Aesthetic to the Functional*», *Landscape Research Extra*, No 37, 2005, UK., pp. 1-3.

UNESCO World Heritage Centre (2003), *Cultural Landscapes: the Challenges of Conservation*, World Heritage 2002 Shared Legacy, Common Responsibility Associated Workshops 11-12 November 2002 Ferrara-Italy, World Heritage papers 7, UNESCO World Heritage Centre, Paris, France.

Κορμός
μαστιχόδεντρου

Δέντρα και άλλα φυτά στην ιστορία της Χίου

κείμενο και φωτογραφίες:
Μαρία Ξύδα*

Η Χίος, νησί του ανατολικού Αιγαίου, είχε πάντα στη μακρά της ιστορία της σχέση εμπορική και πολιτιστική με το τμήμα της Μικρασιατικής ακτής που βρίσκεται απέναντί της. Στην αρχαιότητα το τμήμα αυτό μαζί με το νησί της Χίου ονομαζόταν Ιωνία.

Πολλά είναι τα φυτά και τα δέντρα που επηρέασαν με τον τρόπο τους την ιστορία, τον πολιτισμό, την τέχνη –επομένως και την αρχιτεκτονική– στο νησί. Μία από τις προσωνυμίες της Χίου στην αρχαιότητα ήταν “πιτιούσα”, όνομα που το όφειλε στα πεύκα (*Pinus brutia*). Η Χίος ήταν τότε καταπράσινη, σκεπασμένη από πευκοδάση, τα οποία έχασε σιγά-σιγά, καθώς υλοτομήθηκαν ανελέητα για να μετατραπούν σε καράβια.

Ο πρώτος βασιλιάς της Χίου ονομαζόταν «Οινοπίωνας» (αυτός δηλαδή που κάνει κρασί) ένα

όνομα που σχετίζεται έμμεσα με την άμπελο. Από τα αμπέλια του νησιού παρήγαγαν τον «αριούσιον οίνο», κρασί ονομαστό στην αρχαιότητα, που το έπιναν μόνο βασιλιάδες, γιατί ήταν πολύ ακριβό από όλα τα άλλα ελληνικά κρασιά.

Το αμπέλι αυτό καλλιεργήθηκε κυρίως στα βόρεια του νησιού και τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια να ξαναζωντανέψουν τα αμπελοχώματα της αρχαίας Χίου. Οι αρχαίοι οινοπαραγωγοί μετέφεραν τα κρασιά τους με δικά τους πλοία, σε ειδικά δοχεία τα οποία ήταν μυτερά προς τα κάτω,

Άμπελος

* Η Μαρία Ξύδα είναι αρχιτέκτων - ερευνήτρια.

Συγκρότημα κατοικιών

ώστε να τοποθετούνται σε ειδικές υποδοχές ή μέσα σε άμμο για να είναι ασφαλή σε περίπτωση τρικυμίας. Μάλιστα μερικοί από αυτούς έκαναν και διαφήμιση· ενδεικτικό είναι ένα αγγείο από πηλό –όπως όλα τα αγγεία μεταφοράς κρασιού– πάνω στο οποίο είναι χαραγμένη η φράση ΝΕΑ ΠΙΟΤΑ.

Το δέντρο που χαρακτήρισε περισσότερο από όλα το νησί της Χίου είναι η *Pistacia lentiscus* var. *chia*, το πασιγνώστο μαστιχόδενδρο, που καλλιεργείται από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα στο νότιο τμήμα της Χίου.

Η ρητίνη του δένδρου αυτού, η μαστίχα, είναι πολύτιμο προϊόν που χρησιμοποιείται για αρώματα, στη μαγειρική, σε βερνίκια και για θεραπεία. Η μαστίχα της Χίου μεταφερόταν στην αρχαιότητα, αλλά και πιο πρόσφατα, στην Αίγυπτο και τη μέση Ανατολή μέσα σε λεπτά αγγεία από πηλό που ονομάζονταν «ναυκρατιακά». Σήμερα γίνονται εργαστηριακές έρευνες για να μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν τις φαρμακευτικές ιδιότητες της μαστίχας σε φάρμακα ευρείας κυκλοφορίας, ενώ ήδη χρησιμοποιείται σε μεγάλη έκταση στα καλλυντικά.

Στα τουρκικά η Χίος λεγόταν *Sakiz* που σημαίνει μαστίχα. Οι αρχαίοι Έλληνες και Λατίνοι γιατροί ονόμαζαν το προϊόν «μαστήχην» -που ίσως έχει ομηρική προέλευση από το μάσταξ (μάσταξ=στόμα ή μασημένη τροφή)- ή «mastic» (από το *masticare*=μασώ). Υπάρχει επίσης η άποψη πως η λέξη μαστίχα προήλθε από το «μάστιξ» (μάστιξ=γος=μαστήγιο), γιατί το φυτό «μαστιγώνοταν».

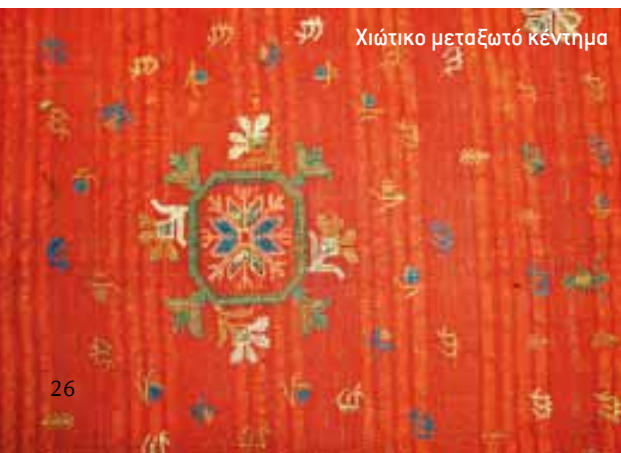
Παράλληλα με το κρασί και τη μαστίχα, ένα άλλο προϊόν επηρέασε με την παρουσία του την τοπογραφία και την αρχιτεκτονική της Χίου – το

Pistacia atlantica

Ακατέργαστο μετάξι

Χιώτικο μεταξωτό κέντημα

Morus alba

Φωτ. Ν. Πέτρου

Λιβάδι με τουλίπες στη Χίο

μετάξι. Η καλλιέργεια του μεταξίου απαιτεί μεγάλες εκτάσεις με μουριές (*Morus alba*) που αρδεύονται, καθώς και μεγάλες κτηριακές εγκαταστάσεις για το μέγιστο των μεταξοσκωλήκων. Το μετάξι καλλιεργήθηκε κυρίως στην περιοχή του Κάμπου και η επεξεργασία του, η ύφανση, το βάψιμο και το κέντημα γινόταν σε ειδικά εργαστήρια.

Τα μεταξωτά της Χίου έγιναν γνωστά σε όλον τον κόσμο και σήμερα βρίσκονται στα μεγάλα ευρωπαϊκά μουσεία κάτω από το όνομα «ottoman embroideries», αφού η ακμή της παραγωγής τους συμπίπτει με την κατοχή της Χίου από τους Οθωμανούς, από το 1566 ως το 1912.

Στον Κάμπο της Χίου έχουμε μεγάλους κήπους που αρδεύονται συστηματικά, από πηγάδια και μαγνανοπήγαδα και μεγάλα κτήρια για την εκτροφή των μεταξοσκωλήκων. Τα κτήρια αυτά ήταν σε χρήση κυρίως το καλοκαίρι, αφού η καλλιέργεια του μεταξοσκώληκα αρχίζει στα μέσα Απριλίου και τελειώνει στα μέσα Οκτωβρίου, και εξελίχθηκαν αργότερα σε θερινές κατοικίες της Χιώτικης αυτοκρατίας.

Το μετάξι, και αργότερα τα εσπεριδοειδή που

Χιώτικο μεταξωτό κέντημα

επίσης καλλιεργήθηκαν σε μεγάλη έκταση στον Κάμπο, στέλνουν τους Χιώτες εμπόρους σε όλο τον κόσμο. Προϊόντα, ιδέες, τέχνη και πολιτισμός μπαίνουν και βγαίνουν από το λιμάνι της Χίου, με αποτέλεσμα το νησί να θεωρείται από τους περιηγητές από τον 14ο μέχρι τον 18ο αιώνα ως ένα «ευρωπαϊκό» μέρος, ένας τόπος που ξεχωρίζει στην ομοιομορφία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Γυναίκες όμορφα ντυμένες με μεταξωτά, στολισμένες με λουλούδια και καπέλα στο κεφάλι, κυκλοφορούν ελεύθερα, γνωρίζουν λίγες ξένες κουβέντες, και προσπαθούν με παιχνιδιάρικο τρόπο να πουλήσουν τα κεντήματά τους. Τα κτήρια περιγράφονται ψηλά, με βεράντες, μεγάλα δωμάτια, ξενώνες, βιβλιοθήκες και χώρους για το υπηρετικό προσωπικό - μοιάζουν περισσότερο με τις αστικές

Γυναίκα της Χίου ντυμένη με μεταξωτά (1712-14)

Περιβόλι με εσπεριδοειδή

Άνθη πορτοκαλιάς

Τα φρούτα των Εσπερίδων

βίλλες της εύπορης Ευρώπης παρά με τα χαμηλά άσπρα σπιτάκια των νησιών του Αιγαίου.

Τα εσπεριδοειδή, μαζί με το μετάξι, έδωσαν μεγάλη ανάπτυξη στο νησί. Εισάγονται από την Περσία και την Ινδία στις αρχές του 15ου αιώνα, στη Σικελία, τη Χίο και την Ισπανία για συστηματική καλλιέργεια, για να καταπολεμήσουν το σκορβούτο. Οι περιηγητές περιγράφουν αυτά τα ανθισμένα περιβόλια που μοσχοβολούσαν την άνοιξη, με τα μεγαλοπρεπή αρχοντικά και τα κτήρια συνοδείας, σαν μικρούς παράδεισους και η Χίος παίρνει το όνομα Μυροβόλος.

Η εμπορία των εσπεριδοειδών, φέρνει στη Χίο, και συγκεκριμένα στον Κάμπο, μεγάλα έσοδα και η κοινωνία διαστρωματώνεται σε τάξεις σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Ανάμεσα στους αριστοκράτες του Κάμπου καταγράφονται τίτλοι ευγενείας από το Βυζάντιο, τη Γένοβα και την ίδια τη Χίο.

Εντυπωσιακοί είναι οι έντεχνοι κήποι, εκείνοι που συνοδεύουν τα κτήρια και τις βίλλες των αριστοκρατών, εκεί που πλέον το κτισμένο και το πράσινο συνομιλούν μεταξύ τους και συμπληρώνει το ένα το άλλο. Μια και οι ιδιοκτήτες αυτών

Οικόσημο των Σκυλιτσηδων

Έντεχνος κήπος που αποκαταστάθηκε πρόσφατα

των κατοικιών ζούσαν αρκετό μέρος του χρόνου έξω από τη Χίο για τις δουλειές τους, επιστρέφοντας στο νησί έφεραν μαζί τους έπιπλα, μοδάτα ρούχα, εργαλεία, τρόπο ζωής κοσμοπολίτικο, έφεραν όμως και φυτά. Ο κάθε ένας, ανάλογα με την προέλευσή του, έφερνε φοινικιές από την Αίγυπτο, μανόλιες από την Ευρώπη, λουλούδια, φρούτοδέντρα, καλλωπιστικά φυτά. Στο κέντρο κάθε τέτοιου κήπου υπάρχει συνήθως μια κουκουναριά (*Pinus pinea*) που με τους καρπούς της και τη δροσιά της συντροφεύει και τροφοδοτεί.

Στους καλλιεργημένους κήπους, ξεχωρίζει το Χιώτικο γιασεμί (*Jasminum grandiflorum*), φερμένο από την Περσία, το οποίο συνήθιζαν το καλοκαίρι να περνούν σε πευκοβελόνες και να στολίζουν οι κοπέλες με αυτό τα νεανικά τους μπουστά.

Τα σπίτια και τα φυτά μπλέκονται. Γιασεμιά αναρριχώνται στις γωνίες, βουκαμβίλιες απλόχερα χρωματίζουν τους τοίχους, αγιόκλημα, νυχτολούλουδα, γαρυφαλλιές, ντάλιες. Οι βεράντες σκεπάζονται με κληματαριές, τα πεύκα και οι λεύκες δροσίζουν με την πνοή τους. Στις βόρειες άκρες των περιβολιών φυτεύουν κυπαρίσσια τα οποία, από το ύψος του περιβολότοιχου και πάνω, με το πυκνό τους φουντωτό φύλλωμα προστατεύουν το περιβόλι από την παγωνιά. Παντού υπάρχουν οι μεγάλες τοικουδιές (*Pistacia atlantica*), αμυγδαλιές και ελιές, μερικές από τις οποίες είναι πολλών αιώνων. Μία αρχαία ελιά βρίσκεται στο χωριό Καλλιμασιά, ένα ακήρυχτο μνημείο της φύσης με το όνομα «η ελιά του Livarani».

Τελειώνοντας, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η «ακαλλιέργητη» γη της Χίου. Μεγάλες εκτάσεις σκεπάζονται από αγριολούλουδα, με έξαρση, φυσικά, την άνοιξη. Κυκλάμινα, ανεμώνες, ορχιδέες (από τις οποίες έχουν καταγραφεί τα τελευταία χρόνια περίπου 90 είδη και υποείδη), τουλίπες, παπαρούνες και αναρίθμητα άλλα αγριολούλουδα δημιουργούν εντυπωσιακούς φυσικούς βραχόκηπους.

Ανάμεσα στα αγριολούλουδα της Χίου ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στις άγριες τουλίπες ή «λαλάδες», όπως τις ονομάζουν εδώ από το παλιό τούρκικο όνομα. Στο τέλος του Μαρτίου ή αρχές Απριλίου (ανάλογα με τον καιρό) και για είκοσι περίπου μέρες, ένα μεγάλο μέρος της κεντρικής και νότιας Χίου σκεπάζεται με «κόκκινο χαλί» από τουλίπες, ορατό ακόμη και από το αεροπλάνο. Υπάρχουν τέσσερα είδη: η πρώιμη *Tulipa praecox* η οποία κυρίως σχηματίζει τα «χαλιά», η μικρότερη σε μέγεθος *T. agenensis*, η *T. undulatifolia* και η μικρή και σπανιότερη *T. clusiana*. Η τουλίπα συναντιέται στην τέχνη από τα μέσα του 18ου μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα, ιδιαίτερα στα ανάγλυφα θωράκια που τοποθετούνται στις βρύσες, αλλά και στα κεκτρήματα, τα υφάσματα και τα ξυλόγλυπτα. ■

Η ελιά του Livarani

Χιώτικο γιασεμί

Sternbergia lutea

Αμυγδαθιά

Μια ανοιξιιάτικη μέρα στο Σχινιά

Βαλτόπαπια (*Aythya nyroca*) σε πτήση

κείμενο και φωτογραφίες: Άρης Βιδάλης

Πρωινό στις αρχές του Μάη και με την παρότρυνση του Σταμάτη Ζόγκαρη, αγαπητού φίλου και ακούραστου φυσιοδίφη, βρεθήκαμε στο Σχινιά, μαζί και με το Λάμπρο Κατερινόπουλο, για μια από τις τακτικές καταγραφές της ορνιθοπανίδας που εκτελούνται στο πλαίσιο ενός προγράμματος του ΕΛΚΕΘΕ. Θέμα μας τα πουλιά στον υγρότοπο λοιπόν. Αρχές Μάη σημαίνει τέλος της μεταναστευτικής περιόδου και αρχή (ή μέση) της αναπαραγωγικής.

Πρώτη στάση μας λίγο πριν την Αγία Τριάδα στο Κάτω Σούλι. Εδώ συχναίνουν οι χαλκόκοτες. Δυο απ' αυτές, που καθυστερούν ακόμη την αναχώρησή τους για βορειότερα κλίματα, μια ενήλικη και μια ανώριμη, αναζητούν την τροφή τους στο ρηχό νερό που αρυτίδωτο σχεδόν καθρεφτίζει τις φιγούρες τους. Στο πρωινό δυνατό φως το φτέρωμα της ενήλικης αποκαλύπτει τις κόκκινες και πράσινες ανταύγειές του! Είναι από τις στιγμές που αισθάνεται κανείς τυχερός γι' αυτό που βλέπει.

Στο ίδιο μέρος και στα λασποτόπια στις άκρες, παρατηρούμε ακόμη αρκετά παρυδάτια πουλιά (μαχητές, νανοσκαλίδρες, λασπότριγγες κ.α.). Μας κάνει εντύπωση ότι δυο μαχητές κουτσαίνουν. Πιθανότατα χτυπήθηκαν από σκάγια. Δυστυχώς κι άλλα σημάδια στην περιοχή μαρτυρούν ότι κυκλοφορούν λαθροκνηγοί.

Παρατηρούμε ακόμη φαλαρίδες και πρασινοκέφαλες πάπιες. Λίγο παρακάτω αρκετοί ερωδιοί, λευκοτσικνιάδες και κρυπτοτσικνιάδες, σκόρπιοι μέσα στα λαμπρά πράσινα χρώματα. Μα εδώ μας περίμενε μια μεγάλη έκπληξη· ένα είδος που ποτέ δεν έχουμε ξαναδεί ελεύθερο στην Ελλάδα, μια ιερή ίβιδα, το ιερό πουλί των αρχαίων Αιγυπτίων, βόσκει αμέριμνη στο Σχινιά! Το πιθανότερο βέβαια είναι να πρόκειται για κάποιον «δραπέτη» (βλ. σελ. 32). Παρόλ' αυτά η ίβιδα είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή.

Λίγο αργότερα παρατηρούμε τις φαλαρίδες να βγάζουν βόλτα τα μικρά τους και από τις βαλτόπαπιες μό-

Αβαθείς λίμνες και έλη στην Αγία Τριάδα (Κάτω Σούλι)

νο αρσενικές να κάνουν την εμφάνισή τους. Προφανώς οι θηλυκές είναι στις φωλιές! (Την επόμενη εβδομάδα είδαμε και τα μικρά.)

Ένας εντυπωσιακός πορφυροτσικνιάς περνάει πολύ κοντά μας προσφέροντας μια σπάνια ευκαιρία φωτογράφισης.

Η διαδρομή συνεχίζεται ακολουθώντας μια προκαθορισμένη ακολουθία σταθμών και οι παρατηρήσεις καταγράφονται συστηματικά.

Στο ένα από τα παρατηρητήρια συναντάμε μια τάξη μαθητών με ξεναγό τον Σπύρο Σκαρέα. Έχουν μαζί τους και τηλεσκόπιο και μαθαίνουν να παρατηρούν τα πουλιά. Σίγουρα ένα ενθαρρυντικό στοιχείο! Και σίγουρα ο Σχινιάς αποτελεί ένα πολύτιμο χώρο που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Είναι ένας σημαντικός

Φετεινό ανήλικο
νανοβουτηχτάρι (*Tachybaptus ruficolis*)

Οι χαλκόκοτες (*Plegadis falcinellus*) στο πρωινό φως

Νόμισε ότι κάτι βρήκε αλλά ήταν... λαμαρίνα!

Απογείωση

Η ιερή ίβιδα
στο Σχινιά

υγράτοπος πολύ κοντά στην Αθήνα που παρα τρίχα έχει γλιτώσει ως τώρα από την οικιστική ανάπτυξη η οποία τον πολιορκεί ασφυκτικά. ■

Σχετικά με την **ιερή ίβιδα**: πληροφορηθήκαμε ότι αυτό το αφρικανικό είδος (*Threskiornis aethiopicus*) αναπαράγεται στη Γαλλία και Βόρεια Ιταλία, όπου έχουν εγκατασταθεί «δραπέτες» από ζωολογικές συλλογές. Η ιερής ίβιδες στον Σχινιά (αργότερα παρατηρήθηκε εκεί και δεύτερη) ήταν υπο-ενήλικα άτομα, πιθανόν μέλη του εγκαταστημένου πλέον ευρωπαϊκού πληθυσμού. Εάν πρόκειται για ένα εγκατεστημένο αλλόχθονο είδος, η παρατήρηση αυτή εισάγει το είδος στην λίστα των πουλιών της Ελλάδας! **Σταμάτης Ζόγκαρης**

Οι μαθητές σε εκδρομή περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Μετρώντας τιμές αβατότητας σε κανάλι της περιοχής. Η ύπαρξη στοιχείων συστηματικών μετρήσεων θα αποδειχθεί σημαντική όταν κάποτε υπάρξει επιτέλους εφαρμοσμένη πολιτική προστασίας και διαχείρισης.

Πορφυροτσικνιάς (*Ardea purpurea*) σε πτήση

Λευκοτσικνιάδες (*Egretta garzetta*) σε tableau vivant

Τι είναι το Ρυθμιστικό Σχέδιο;

Το Ρυθμιστικό Σχέδιο και Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος (Ρ.Σ. και Π.Π.Π.) αποτέλεσε μία προσπάθεια αντιμετώπισης των τεράστιων προβλημάτων που γέννησε η ταχύτατη, άναρχη και απρογραμματίστη ανάπτυξη της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης: υποβάθμιση/καταστροφή φυσικών πόρων (δασών, γεωργικής γης, συστημάτων γλυκού νερού), απουσία ελεύθερων χώρων πρασίνου και αναψυχής, επιδείνωση του μικροκλίματος, ατμοσφαιρική ρύπανση, αλλοίωση της φυσιογνωμίας των παλαιών κέντρων και επιδείνωση της ποιότητας ζωής.

Τα Ρ.Σ. και Π.Π.Π. Αθήνας και Θεσσαλονίκης θεσμοθετήθηκαν με τους ν. 1515 και 1561/1985 αντίστοιχα. Πρόκειται για ένα επίπεδο σχεδιασμού που συνιστά περισσότερο τρόπο λήψης αποφάσεων και χάραξης στρατηγικής. Τα Σχέδια αυτά αποτελούν το καθοδηγητικό πλαίσιο με στόχους πολιτικής, κατευθύνσεις, μέτρα και δομικές παρεμβάσεις για την ανασυγκρότηση, αναβάθμι-

ση, οργάνωση και σχεδιασμένη ανάπτυξη των δύο μητροπολιτικών περιοχών. Εκφράζουν συνοπτική χωροταξική πολιτική και προσδιορίζουν παρεμβάσεις στρατηγικής σημασίας στον αστικό, περιαστικό και εξωαστικό χώρο, με έμφαση στην περιβαλλοντική συνιστώσα.

Ρ.Σ. είναι το σύνολο στόχων, κατευθύνσεων, προγραμμάτων και μέτρων που προβλέπονται από το νόμο ως αναγκαία για τη χωροταξική και πολεοδομική οργάνωση των δύο μητροπολιτικών περιοχών, στα πλαίσια των πενταετών προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Αποβλέπουν στο σχεδιασμό και προγραμματισμό της περιοχής τους στο πλαίσιο της εθνικής χωροταξικής πολιτικής, στη χωροταξική διάρθρωση και οργάνωση (τομείς παραγωγής, σύστημα μεταφορών, κοινωνικός εξοπλισμός κ.λπ.), στην πολιτική γης και κατοικίας, στη λήψη μέτρων και στο σχεδιασμό για τη χωροταξική και τη νέα πολεοδομική δομή της πόλης, στην επιβολή μέτρων, όρων και περιορισμών για την εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος και στο συντονισμό σχετικών προγραμμάτων και μελετών, που εκπονούνται από άλλους φορείς.

Το Π.Π.Π. περιλαμβάνει μέτρα και κατευθύνσεις για την αναβάθμιση και προστασία του περιβάλλοντος, αποβλέποντας στην οικολογική ανασυγκρότηση της μητροπολιτικής περιοχής, την προστασία της γεωργικής γης, των δασών, των υδροτόπων και των άλλων στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος, στην προστασία του τοπίου, των ακτών, των περιοχών φυσικού κάλλους καθώς και της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, στον περιορισμό της ρύπανσης και την αναβάθμιση υποβαθμισμένων περιοχών.

Η εφαρμογή των πολιτικών και των στόχων των Ρ.Σ. πραγματοποιείται και συγκεκριμενοποιείται με τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια στις περιοχές των εγκεκριμένων σχεδίων και των νέων οικιστικών επεκτάσεων κάθε δήμου, και με τις Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου στην εκτός σχεδίου περιοχή.

Για να εξασφαλισθεί η εφαρμογή των Ρ.Σ., συστάθηκαν οι Οργανισμοί Αθήνας και Θεσσαλονίκης.

Ήδη με το ν. 2508/1997 καθορίστηκαν επιπλέον αστικά κέντρα διαπεριφερειακής σημασίας, για την οικιστική οργάνωση, την προστασία του περιβάλλοντος και τη γενικότερη ανάπτυξη των ευρύτερων περιοχών των οποίων προβλέπεται η εκπόνηση Ρ.Σ. και Π.Π.Π. Η έγκρισή τους γίνεται πλέον με προεδρικά διατάγματα.

Γιώργος Πολίτης

Η περιφερειακή Υμηττού

Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής (ΡΣΑ) και προστασία του περιβάλλοντος

Το νέο ΡΣΑ, σε αντίθεση με το εθνικό χωροταξικό σχέδιο, έχει ένα μέτρο σύγκρισης γιατί ακριβώς υπάρχει το προηγούμενό του από το 1985! Και δυστυχώς, η σύγκριση -με όποιους δείκτες ή κριτήρια χρησιμοποιήσουμε- είναι συντριπτική εις βάρος του νέου. Διότι το σχέδιο νόμου που δόθηκε στη δημοσιότητα είναι ένα βερμπαλιστικό κείμενο, ένα ποτ-πουρί διαφόρων ιδεών, απόψεων και ευχών που μεταξύ τους δεν έχουν λογική συνάφεια και συνοχή. Ειδικότερα, από περιβαλλοντική άποψη, το νέο ΡΣΑ -τηρουμένων των αναλογιών- είναι σαφώς κατώτερο του αρχικού το οποίο φαντάζει επαναστατικό μπροστά του! Και αυτό, παρά την ελλιπή εφαρμογή του από εκείνους που ήσαν υπεύθυνοι να το υλοποιήσουν. Διότι, αν είχε εφαρμοστεί πλήρως, θα είχαμε τώρα πολύ καλύτερα αποτελέσματα.

Γενικά η φιλοσοφία του νέου σχεδίου -παρά τα ωραία και παχιά λόγια- είναι αντίθετη προς τις αρχές της αειφορίας και βιώσιμης ανάπτυξης, που υποτίθεται ότι θέλει και υπόσχεται να υπηρετήσει. Κατ' αρχήν, το νέο ΡΣΑ ακυρώνεται από την ήδη εφαρμοζόμενη πολιτική του αρμόδιου υπουργείου ΠΕΧΩΔΕ, αφού ο προγραμματισμός και η υλοποίηση σημαντικών έργων για την Αττική και η επιβολή σχετικών μέτρων έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις υποτιθέμενες κατευθύνσεις και στόχους του σχεδίου για την ποιότητα ζωής και το περιβάλλον. Αλλά το χειρότερο είναι ότι αντιστρέφει την ίδια τη λογική του σχεδιασμού: πρώτα τα έργα και μετά ο σχεδιασμός τους! Μετατρέπει δηλαδή τα ζητούμενα σε δεδομένα...

Το ότι η πραγματική περιβαλλοντική φροντίδα λείπει από το νέο σχέδιο αποδεικνύεται με μια απλή ανάγνωση του. Για παράδειγμα, στο τεράστιο σημασίας θέμα της προστασίας των περιστατικών δασών και ορεινών όγκων του Δεκανοπεδίου Αθηνών, το ΡΣΑ είναι εντελώς «γυμνό». Διαπιστώνει απλώς την...ύπαρξή τους, χωρίς όμως να προδιαγράφει τις αναγκαίες δράσεις που θα προστατεύσουν τα ιστορικά βουνά της Αττικής από τις επιδρομές των καταπατητών, των εμπρηστών καθώς και άλλους κινδύνους. Ειδικά για τον Υμηττό, ο οποίος παραμένει χωρίς φορέα διαχείρισης, το ΥΠΕΧΩΔΕ κάνει ό,τι είναι δυνατόν για να διατηρήσει τα γνωστά παραθυράκια που νομιμοποιούν την υπάρχουσα κατάσταση και επιτρέπουν την παραπέρα επέκταση της διάσπαρτης δόμησης.

Φωτ. Γ. Πολίτης

Η πολύτιμη από κάθε άποψη γεωργική γη, όση απέμεινε ακόμη στην αττική ύπαιθρο, θα εξαφανιστεί από τις προβλεπόμενες στο σχέδιο μελλοντικές οικιστικές επεκτάσεις και, βέβαια, από την συνέχιση της εκτός σχεδίου δόμησης, την οποία συγκράτησε κάπως η διορατική θεσμοθέτηση της ΖΟΕ Αττικής από τον Α. Τρίτση το 1983, με όριο κατάτμησης 20 στρέμματα. Έκτοτε, κανένα άλλο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή δεν έγινε. Δεν καταργούνται ούτε οι περιβόητες παρεκκλίσεις της εκτός σχεδίου δόμησης.

Από την άλλη πλευρά, οι νέοι αυτοκινητόδρομοι θα διασπάσουν ακόμη περισσότερο τον αττικό χώρο και θα μεταλλάξουν βίαια το αττικό τοπίο, χωρίς κανένα όφελος για τους κατοίκους, αφού δεν πρόκειται να αποτρέψουν την κυκλοφοριακή συμφόρηση. Μάλλον θα την επιδεινώσουν, όπως έχει αποδείξει η παγκόσμια εμπειρία. Διότι σε συνθήκες ανεξέλεγκτης αύξησης των τροχοφόρων «όσο ανοίγουμε τη βρύση τόσο περισσότερο νερό τρέχει»...

Ως προς το στόχο μιας πολιτισμένης κινητικότητας στο αστικό περιβάλλον, τα πράγματα είναι εξ' ίσου ζοφερά. Το τραμ έχει εξοβελιστεί από τους σχεδιασμούς του ΥΠΕΧΩΔΕ, αν και αποτελεί ένα από τα βασικά μέσα σταθερής τροχιάς που συμπληρώνει το μετρό και τα λεωφορεία σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα Μέσων Μαζικής Μεταφοράς.

Τέλος, όσον αφορά τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους, αυτοί παραπέμπονται στις γνωστές ελληνικές καλένδες.

Ηλίας Μπεριάτος

Καθηγητής χωροταξικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού Παν/μίου Θεσσαλίας

Αττική: οικιστική επέκταση

Το έργο των εμπρηστών

Άγρια Γκιώνα ή Άγρια Δύση;

Η Γκιώνα είναι το ψηλότερο βουνό της Στερεάς Ελλάδας και το πέμπτο ψηλότερο της χώρας μας (Πυραμίδα: 2.510 μ.). Διαθέτει τεράστιες ορθοπλαγιές και φαράγγια αλλά και εκτεταμένα, ομαλά λιβάδια. Το όνομά της για κάποιους είναι συνδεδεμένο με εντυπωσιακές εικόνες άγριας φύσης. Για άλλους το βουνό αποτελεί ένα πεδίο άσκησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων μεγάλης κλίμακας, που συνοδεύονται από τις αναπόφευκτες αρνητικές επιπτώσεις. Κάποιοι, τέλος, προσβλέπουν στη συνέχιση και επέκταση αυτών των δραστηριοτήτων, για να κερδίζουν, απλά, τα προς το ζην. Ο λόγος γίνεται, φυσικά, για την επί δεκαετίες ασκούμενη εξόρυξη του βωξίτη, η οποία ολοένα επεκτείνεται μέσα σ' ένα φυσικό περιβάλλον μεγάλης οικολογικής και αισθητικής αξίας.

Οι ορατές σε μεγάλα τμήματα του βουνού και, αναντίρρητα, βαριές αρνητικές επιπτώσεις από την εξορυκτική δραστηριότητα έχουν δημιουργήσει πια σημαντικές αντιδράσεις. Μία οργανωμένη κίνηση εκφράζει πλέον έντονο προβληματισμό και ανησυχία για το μέλλον της Γκιώνας και ζητεί αφενός να εξορθολογισθεί η εξορυκτική δραστηριότητα και αφετέρου να αφεθούν ανέπαφες και να διατηρηθούν κάποιες περιοχές με ιδιαίτερη σημασία για τη βιοποικιλότητα του βουνού, οπωσδήποτε δε η περιοχή του Τόπου Κοινοτικής Σημασίας του ευρωπαϊκού δικτύου Natura 2000 (GR 2450002 - Όρος Γκιώνα).

Απέναντί της, η κίνηση αυτή βρίσκει τα μικρά

και μεγάλα ιδιωτικά συμφέροντα. Μέσα από την –συνήθη στις περιπτώσεις αυτές– παραπληροφόρηση και την άρνηση του διαλόγου με όσους έχουν διαφορετικές απόψεις (και τάσσονται υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος), στους κόλπους αυτής της πλευράς γεννώνται φοβικές, ακραίες συμπεριφορές και τυφλή συγκρουσιακή διάθεση. Αποκορύφωμα υπήρξε μία ακραία, βίαιη, εκφοβιστική και προφανώς επικίνδυνη ενέργεια, ο εμπρησμός (και μάλιστα 2 φορές!) και καταστροφή του σπιτιού του ενεργού πολίτη Στέφανου Κόλλια, στην Καλοσκοπή, στα τέλη του περασμένου Μαρτίου. Προφανές είναι, ακόμη, το γιατί οι αυτουργοί έδρασαν μετά από τις συγκεντρώσεις των κατοίκων της περιοχής ενάντια στην ανεξέλεγκτη άσκηση και επέκταση της εξορυκτικής δραστηριότητας. Αντί του διαλόγου, η εξόρυξη όσων έχουν διαφορετική άποψη, το «κάψιμο των μαγισσών»;

Κάτι όμως πρέπει να γίνει:

Οι εγκληματικές συμπεριφορές, οι οποίες μάλιστα στρέφονται ευθέως κατά της ζωής και της περιουσίας, πρέπει άμεσα να ελεγχθούν και να κολασθούν. Η Πολιτεία μας διαθέτει τα μέσα προς τούτο.

Πρέπει να θεσμοθετηθεί, κατά προτεραιότητα, το αναγκαίο καθεστώς για την προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος της Γκιώνας, μέχρι δε τον καθορισμό ζωνών και επιτρεπόμενων χρήσεων γης και δραστηριοτήτων, η εξορυκτική δραστηριότητα να μην επεκταθεί σε νέες περιοχές.

Τα σημαντικότερα τμήματα της Γκιώνας να διατηρηθούν και να προστατευθούν με παράλληλη ανάπτυξη ήπιων δραστηριοτήτων επαφής με τη φύση, κάτι το οποίο άλλωστε θα διευρύνει την παραγωγική βάση και θα αποτελέσει πηγή πρόσθετου εισοδήματος για την τοπική κοινωνία.

Γιώργος Πολίτης

Σημειώσεις: Για όσους επιθυμούν να ενισχύσουν την προσπάθεια αναστήλωσης του κατεστραμμένου σπιτιού, έχει ανοιχθεί τραπεζικός λογαριασμός: 721/310473-74 Εθνική τράπεζα. Κόλλιας Ταξίαρχης και Κόλλιας Στέφανος. IBAN: GR820110721000072131047374

Μπορείτε ακόμη να πληροφορηθείτε για τις εξελίξεις στο ιστολόγιο που έχει δημιουργήσει η Κίνηση για τη Σωτηρία της Γκιώνας στη διεύθυνση: <http://gionaos.wordpress.com/>

Γκιώνα. Άποψη από τα έργα εξόρυξης

Φωτ. Ν. Πέτρου

Συνέδριο για τη βιοποικιλότητα στην Αθήνα

Συνέδριο με τίτλο «**Προστασία της Βιοποικιλότητας – Πέρα από το 2010**» πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, στις 27 και 28 Απριλίου με πρωτοβουλία του επιτρόπου Περιβάλλοντος κ. Σταύρου Δήμα, σχετικά με το μέλλον της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη βιοποικιλότητα. Στο συνέδριο αυτό συμμετείχαν περισσότεροι από 230 επιστήμονες από όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και εκπρόσωποι Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Αξιοσημείωτη ήταν και η συμμετοχή σε πολιτικό επίπεδο, καθώς παραβρέθηκαν και απήχθησαν χαιρετισμοί ο Πρωθυπουργός, ο Πρόεδρος του Ελληνικού Κοινοβουλίου, ο υφυπουργός ΠΕ-ΧΩΔΕ και ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Οι εισηγήσεις του συνεδρίου αρχικά παρουσίασαν την υφιστάμενη κατάσταση της βιοποικιλότητας στην Ευρώπη αλλά και παγκοσμίως. Σε παράλληλες συνεδρίες παρουσιάστηκαν διάφορα ζητήματα, όπως οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στη βιοποικιλότητα, οι δυνατότητες βελτίωσης του δικτύου Natura 2000, η ανάγκη αποτελεσματικότερης ένταξης της προστασίας της βιοποικιλότητας σε άλλους τομείς άσκησης πολιτικής (π.χ. γεωργία, αλιεία, περιφερειακή ανάπτυξη, μεταφορές, ενέργεια κλπ) καθώς και η ανάγκη του συνυπολογισμού της πραγματικής αξίας της βιοποικιλότητας στα οικονομικά και λογιστικά μεγέθη.

Ένα σχέδιο επτά σημείων για την προστασία της φύσης

Τα κύρια πορίσματα του συνεδρίου αναφέρονται στην ανάγκη βελτίωσης της επικοινωνίας όσον αφορά την απώλεια της βιοποικιλότητας και τις συνέπειές της, στη σημασία της προστασίας των οικοσυστημάτων και της προστασίας των ειδών, καθώς και στην ανάγκη να διασφαλιστεί ότι τα διαθέσιμα κονδύλια διοχετεύονται όντως σε έργα για την προστασία της φύσης.

Τα συμπεράσματα αυτά, διατυπώθηκαν σε ένα κείμενο, το «**Μήνυμα από την Αθήνα**», όπως ονομάστηκε. Τα κυριότερα σημεία του κειμένου αυτού είναι τα εξής:

1. Είναι αναγκαία η καλύτερη εξήγηση και επικοινωνιακή προβολή της σημασίας της βιοποικιλότητας. Το μήνυμα του «τι σημαίνει βιοποικιλότητα» πρέπει να είναι σαφές και να προβληθεί περισσότερο.

2. Απαιτείται καλύτερη κατανόηση του πού βρισκόμαστε και τι πρέπει να πράξουμε. Η καλύτερη πληροφόρηση σχετικά με την υφιστάμενη κατάσταση και τις τάσεις στον τομέα αυτό είναι ζωτικής σημασίας. Θα πρέπει επίσης να δοθεί μεγαλύτερη προτεραιότητα στη σχετική έρευνα.

3. Ένα δίκτυο προστατευόμενων περιοχών σε πλήρη λειτουργία. Μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες κατά τα τελευταία χρόνια ήταν η παγίωση του Natura 2000, του ευρωπαϊκού δικτύου προστατευόμενων περιοχών. Το χερσαίο τμήμα του δικτύου προβλέπεται να ολοκληρωθεί το 2010 και το θαλάσσιο αμέσως μετά.

4. Είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα για την προστασία της ευρωπαϊκής βιοποικιλότητας και πέραν των προστατευόμενων περιοχών.

5. Ενίσχυση της προσπάθειας προστασίας της παγκόσμιας βιοποικιλότητας. Η παγκόσμια αποδόση πρέπει να σταματήσει μέχρι το 2030 ενώ χρειάζονται μέτρα για να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις των ευρωπαϊκών καταναλωτικών συνθηκών στην απώλεια της παγκόσμιας βιοποικιλότητας.

6. Ενσωμάτωση της βιοποικιλότητας σε άλλους

Φωτ. Μ. Γκαϊλίλκ

Φωτ. Μ. Γκαϊλίλκ

Φωτ. Μ. Γκαϊλίλκ

τομείς άσκησης πολιτικής. Στο μήνυμα αναγνωρίζεται η σημασία της ενσωμάτωσης των προβληματισμών ως προς τη βιοποικιλότητα σε άλλους τομείς άσκησης πολιτικής.

7. Διασφάλιση της αναγκαίας χρηματοδότησης. Αν και για την προστασία της βιοποικιλότητας είναι θεωρητικά δυνατό να αντληθούν πόροι από πολλά κοινοτικά και εθνικά κονδύλια, το πραγματικό ύψος των οικονομικών πόρων που διατίθενται για την προστασία της φύσης παραμένει σχετικά χαμηλό. Αυτό πρέπει να αντιμετωπιστεί και να διατεθεί νέα χρηματοδότηση αν χρειαστεί.

8. Σύνδεση με τις δράσεις για την κλιματική αλλαγή. Δεν μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την απώλεια της βιοποικιλότητας χωρίς να αντιμετωπίσουμε την κλιματική αλλαγή, και αντιστρόφως. Αυτό προϋποθέτει ότι τα μέτρα για το κλίμα είναι πλήρως συμβατά με τις πολιτικές για την προστασία της βιοποικιλότητας

Η Ευρώπη έχει αναλάβει μονομερώς δέσμευση

να αναστείλει την απώλεια βιοποικιλότητας στην Ε.Ε. μέχρι το 2010, ένας στόχος που μάλλον δεν θα επιτευχθεί σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα. Όμως, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή επιπλέον μέτρων μπορεί να σηματοδοτήσει την απαρχή της ανάκαμψης την επόμενη δεκαετία.

«Η βιοποικιλότητα είναι η ίδια η ζωή -όμορφη, πολύτιμη και εύαλωτη- ενώ ταυτόχρονα αποτελεί τη βάση της οικονομικής και κοινωνικής μας ευμάρειας» δήλωσε ο αρμόδιος για το περιβάλλον Επίτροπος κ. Σταύρος Δήμας και προσέθεσε: «Δυστυχώς αυτό δεν έχει αναγνωριστεί αρκετά ούτε έχει αποτιμηθεί σωστά. Η απώλεια της βιοποικιλότητας αποτελεί κίνδυνο, το ίδιο ανησυχητικό όσο και η κλιματική αλλαγή. Το μήνυμα από την Αθήνα υπογραμμίζει το γεγονός ότι η βιοποικιλότητα πρέπει να καταστεί γενική πολιτική προτεραιότητα, γιατί μόνο έτσι θα έχουμε μια ρεαλιστική πιθανότητα να σταματήσουμε την απώλειά της».

Μαρίνος Γκαϊλίχ

Αρπακτικά πουλιά στην υπηρεσία των γεωργών

Η ευρύτερη χρήση αγροχημικών για την καταπολέμηση των τρωκτικών στο Ισραήλ είναι υπεύθυνη για τον θάνατο μεγάλου αριθμού αρπακτικών πουλιών κάθε χρόνο, όταν τρώνε τα νεκρά ποντίκια.

Αν και οι περισσότεροι γεωργοί θεωρούν ότι οι ψεκασμοί με μυοκτόνα φάρμακα είναι η καλύτερη λύση, το Πανεπιστήμιο του Τελ Αβίβ προωθεί, με κρατική χρηματοδότηση(!), ένα πρόγραμμα για την αντικατάσταση των φαρμάκων με ...πεπλόγλαυκες και βραχοκικινέζα!

Η προσπάθεια ξεκίνησε το 1983 σε ένα κιμπούς στην κοιλάδα Μπετ Σεάν, νότια από τη Θάλασσα της Γαλιλαίας. Εκεί οι γεωργοί τοποθέτησαν τεχνητές φωλιές για πεπλόγλαυκες και αργότερα και για κικινέζα. Η συνεχής παρουσία θηρευτών, νύχτα και μέρα, πέρα από τη θανάτωση μεγάλου αριθμού τρωκτικών, μεταβάλλει και τη συμπεριφορά τους, με αποτέλεσμα λιγότερες ζημιές στις σοδειές. Με την υποστήριξη του Πανεπιστημίου του Τελ Αβίβ το πρόγραμμα έχει επεκταθεί σε ολόκληρο το Ισραήλ και υπάρχουν πλέον περισσότερες από 1.000 τεχνητές φωλιές για πεπλόγλαυκες σε πολλά σημεία της χώρας. Το υποείδος της περιοχής είναι λιγότερο επιθετικό σε ότι αφορά τα όρια της επικράτειάς του, έτσι τα κουτιά-φωλιές μπορούν να τοποθετηθούν σε πολύ μικρές αποστάσεις μεταξύ τους. Παράλληλα αυξάνεται και ο αριθμός των τεχνητών φωλιών για βραχοκικινέζα.

Η επιτυχία του προγράμματος έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον (και τη στήριξη) από διεθνείς φορείς όπως το World Owl Trust, ενώ πρόσφατα οι αρμό-

διες αρχές της Ιορδανίας δήλωσαν ότι θέλει να συμμετάσχουν και αυτοί.

Να τολμήσουμε να φανταστούμε ότι θα μπορούσαμε κάποτε να δούμε τέτοιες εμπνευσμένες πρωτοβουλίες στη χώρα μας; Πολύ απίθανο!

Νίκος Πέτρου

Φωτ. Ν. Πέτρου

Ένα ζευγάρι πεπλόγλαυκες «καταναλώνει» περίπου 2000 τρωκτικά το χρόνο!

Το Συμβούλιο της Επικρατείας δίκασε την υπόθεση των έργων στο Κάβο Σίδερο

Την ακύρωση της υπουργικής απόφασης του 2007, με την οποία είχαν εγκριθεί οι περιβαλλοντικοί όροι για την τουριστική ανάπτυξη στο Κάβο Σίδερο, πρότεινε ο εισηγητής της υπόθεσης προς την ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας. Την ακύρωση της πράξης έχουν ζητήσει κάτοικοι της Κρήτης και περιβαλλοντικοί φορείς.

Για την «επένδυση» αυτή (με τα πέντε «τουριστικά χωριά» δυναμικότητας 7.000 κλινών, τα γήπεδα γκολφ κλπ) που σχεδιάζει να υλοποιήσει η αγγλική εταιρεία «Loyalward Ltd» στην έκταση του ιδρύματος «Παναγία η Ακρωτηριανή», είχαμε γράψει στα τεύχη 118 και 120 του περιοδικού μας.

Η εκτενής εισήγηση εξέτασε σε βάθος τα περιβαλλοντικά επιχειρήματα των αιτούντων και σχολίασε τις παρεμβάσεις της «Loyalward Ltd», των οικείων Μητροπόλεων, της ΤΕΔΚ Λασιθίου και άλλων φορέων της περιοχής Σητείας.

Συγκεκριμένα, η εισήγηση διαπίστωσε σοβαρές πλημμέλειες στις περιβαλλοντικές μελέτες και επισήμανε ότι δεν υπήρξε πρόβλεψη οργανωμένης δραστηριότητας στην εν λόγω περιοχή, σύμφωνα με τον χωροταξικό σχεδιασμό. Εξέφρασε μάλιστα τη θέση ότι το Κάβο Σίδερο προορίζεται μόνο για ήπια τουριστική ανάπτυξη και μόνο στο αναγκαίο μέτρο, ενώ η προωθούμενη αποτελεί εντατική τουριστική ανάπτυξη.

Επίσης, διαπίστωσε και παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου σχετικά με την Οδηγία περί οικοτόπων, ενώ κρίνεται ότι δεν είναι επαρκή και ενδειγμένα τα μέτρα που λαμβάνονται σχετικά με τη διατήρηση των υδατικών πόρων της περιοχής, ώστε να εξυπηρετηθούν και οι υπόλοιπες οικιστικές και γεωργικές ανάγκες, με δεδομένο το οξύ πρόβλημα των υδατικών πόρων της ανατολικής Κρήτης. Επίσης, δεν δικαιολογείται η δημιουργία εργοστασίου αφαλάτωσης, ενώ έντονα αμφισβητείται και η νομιμότητα της χωροθέτησης γηπέδων γκολφ διότι αλλοιώνουν την αισθητική και τη φυσιογνωμία του τοπίου.

Την ίδια ώρα, βρίσκεται στη φάση της ολοκλήρωσης η προκαταρκτική έρευνα της Εισαγγελίας Εφετών Κρήτης για το ιδιοκτησιακό καθεστώς της περιοχής. Ήδη έχουν καταθέσει απολογητικά υπομνήματα μεγάλος αριθμός προσώπων, ανάμεσα στα οποία ο ηγούμενος της Μονής Τοπλού, πραγματογνώμονες και υπάλληλοι.

Αναμένουμε με μεγάλο ενδιαφέρον το τελικό κείμενο της απόφασης του ΣτΕ, όπου θα ξεκαθαρίζεται αν ματαιώνονται οριστικά τα αναπτυξιακά σχέδια για το Κάβο Σίδερο ή αν θα προσδιοριστούν οι προδιαγραφές μια ηπιότερης τουριστικής ανάπτυξης για την περιοχή αυτή.

Μαρτίνος Γκαϊήλις

Μονή Τοπλού: έγινε γνωστή για τα φιλόδοξα επενδυτικά της σχέδια!

Ιστορίες για περιστέρια

Αντί προλόγου: Ήταν κάποτε μια νύμφη που την έλεγαν *Περιστερά*. Μια μέρα η *Αφροδίτη* και ο Έρωτας διαγωνιζόταν ποιος θα κόψει τα περισσότερα λουλούδια. Ο Έρωτας έκοβε πιο πολλά και φαινόταν πως η *Αφροδίτη* θα έχανε. Όταν το είδε αυτό η *Περιστερά* έσπευσε να τη βοηθήσει κι έτσι η θεά νίκησε. Θυμωμένος ο Έρωτας, μεταμόρφωσε τη νύμφη σε περιστέρι. Όμως η *Αφροδίτη* την αντάμοιψε, κάνοντάς την ιερό της πουλί. (Από το βιβλίο του *Pierre Grimal* «Δεξικό της Ελληνικής και Ρωμαϊκής Μυθολογίας»).

Μια Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος, έχοντας κατέβει βόλτα στην Αθήνα, κάθισα να ξεκουραστώ σ' ένα παγκάκι μπροστά στην εκκλησία της Αγια-Σωτήρας, στην οδό Κυδαθηναίων. Δυο-τρία περιστέρια στέκονταν σ' ένα γείσο πάνω από την είσοδο και τη στόλιζαν σα ζωντανά γλυπτά. Ξάφνου, μια κυρία, ίσως η καντηλανάφτισσα, βγήκε μ' ένα σκουπόξυλο και προσπαθούσε να τα διώξει χτυπώντας τα. Ενοχλημένη απ' αυτό το γεγονός, και λόγω της ημέρας –α μη ξεχνάμε «το Πνεύμα εν είδει περιστεράς...»– την πλησίασα και της είπα:

«Τα περιστέρια είναι του Χριστού!»

«Ναι, είναι του Χριστού...» ήλθε η απάντηση, «...αλλά λερώνουν τον κόσμο»

Θυμήθηκα αυτό το επεισόδιο καθώς γινόταν λόγος για τα περιστέρια, στο Συνέδριο της Εταιρίας, τον περασμένο Φεβρουάριο, αν αποτελούν ή όχι ενόχληση για το αστικό περιβάλλον, και μου δημιουργήθηκε η επιθυμία να διηγηθώ τρεις ιστορίες.

Ιστορία πρώτη: Μια Κυριακή βράδυ έβλεπα στην ΕΤ3 την εκπομπή των Στράτου Θεοδοσίου και Μάνου Δανέζη «Το σύμπαν που αγάπησα». Γινόταν λόγος για το μεγάλο φυσικό Νικόλα Τέσλα. Στο τέλος της ζωής του ο Τέσλα αγαπούσε πολύ τα περιστέρια. Συχνά στη Νέα Υόρκη οι περαστικοί τον έβλεπαν να τα ταΐζει, στημένο σε μια γωνιά. Τα έβαζε ακόμη και στο δωμάτιο του πολυόροφου ξενοδοχείου όπου έμενε. Ένα μάλιστα, ολόλευκο περιστέρι, ήταν η αδυναμία του. Μια μέρα το περιστέρι αυτό κάθισε στην αγκαλιά του και ξεψύχησε. Ο Τέσλα θεώρησε το γεγονός προμήνυμα του δικού του θανάτου. Πράγματι, λίγες μέρες αργότερα, έφυγε και αυτός.

Ιστορία δεύτερη: Πριν από κάμποσα χρόνια, στην τηλεόραση και τις εφημερίδες κυκλοφόρησε μια είδηση: Σε μια κεντρική συνοικία της Αθήνας, σ' ένα μικρό ισόγειο, κατοικούσε μια ηλικιωμένη γυναίκα. Ένα πρωί, κάποιος γείτονας, ανησυχώντας γιατί η γυ-

ναίκα είχε μια-δυο μέρες να φανεί και το παράθυρο παρέμενε ανοικτό, πλησίασαν και κοίταξαν μέσα. Την είδαν να κείται στο κρεβάτι της ακίνητη. Νόμισαν πως είχε πεθάνει και φώναξαν ασθενοφόρο. Ήταν όμως ακόμα ζωντανή και μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο όπου οι γιατροί διαπίστωσαν πως υπέφερε κυρίως από ασιτία. Όταν συνήλθε λίγο, διηγήθηκε το εξής απίστευτο: Την είχε κρατήσει ζωντανή ένα ζευγάρι περιστέρια που τα ταΐζε από το υστέρημα της τροφής της. Την τοιμούσαν δυνατά κάθε φορά που καταλάβαιναν ότι έπεφτε σε κόμα. Ο πόνος τη συνέφερε κι ευτυχώς βάσταξε αρκετά ώπου να την πάρουν είδηση οι γείτονας. Κάτοχοι περιστεριών δήλωσαν στα μέσα ενημέρωσης ότι αυτό κάνουν τα περιστέρια όταν θέλουν να συνεφέρουν το σύντροφό τους που μοιάζει να εγκαταλείπει τον αγώνα της ζωής.

Ιστορία τρίτη: Ένα καλοκαίρι της δεκαετίας του '50, στη Πρίγκηπο, το κατάφυτο αυτό νησάκι κοντά στη Κωνσταντινούπολη. Οι γονείς μου, δάσκαλοι και οι δυο, είχαν αποσπαστεί στο νησί στα πλαίσια μορφωτικών ανταλλαγών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για να διδάξουν στα σχολεία της εκεί Ελληνικής μειονότητας. Ήμουν οκτώ ή εννιά χρονών. Ξενοισιά, ποδηλατάδες, μπάνια στην Αμμουδιά και το βράδυ βόλτα στην προκουμαία με γλυκά και παγωτό. Το καμπαναριό του Άη Δημήτρη ήταν γεμάτο περιστέρια. Μια μέρα, καθώς έπαιζα είδα πεσμένο καταγής ένα περιστέρι. Το μάζεψα. Ήταν ζωντανό αλλά πολύ αδύναμο και άτονο. Ποτέ δεν κατάλαβα τι ακριβώς είχε, όμως ήταν άρρωστο, ανίκανο να πετάξει. Είχε τα χρώματα του αγριοπερίστερου, με ωραίες γκριζές αποχρώσεις και ιριδίζοντα πράσινο και μωβ λαιμό. Το έβαλα σε

μια άδεια αίθουσα του ισογείου. Δεν του έδωσα άλλη φροντίδα, δεν ήξερα άλλωστε. Του έβαζα μόνο νερό, ψίχουλα και ό,τι άλλο νόμιζα ότι μπορούσε να φάει. Επίσης το έπαιρνα στα χέρια μου και το χάιδευα, τόσο που καμιά φορά μου έδειχνε τη δυσαρέσκειά του και αναγκαζόμουν να το αφήσω. Μπορεί να ζύπνησε το μητρικό μου ένστικτο γιατί, σα να ήταν παιδί μου, του έδωσα, όπως συνηθίζεται σ' αυτή την περίπτωση, το όνομα του πατέρα μου, Σταύρος, και το φώναζα Σταυράκη. Άρχισε να συνέρχεται. Μια μέρα -είχα αφήσει φαίνεται την πόρτα ανοικτή- περπατώντας στην πίσω αυλή άκουσα τους εργάτες που ανακάτευαν το τοιμέντο και άλλα υλικά να γελάνε. Γύρισα πίσω μου και είδα το πουλί να με ακολουθεί περπατώντας, γιατί ακόμα δεν μπορούσε να πετάξει, όπως τα παπάκια ακολουθούν τη μάνα τους.

Κάποια στιγμή συνήλθε εντελώς. Πετούσε πια και έδειχνε να ασφυκτιά στο κλειστό χώρο. Το άφησα να φύγει.

Τον επόμενο χειμώνα, ένα απόγευμα, καθόμουν στο τραπέζι και διάβαζα, στον επάνω όροφο πια, όταν ένα πουλί χτύπησε δυνατά το τζάμι. «Μπα», σκέφτηκα, «κάποιο πουλί θα τράκαρε κατά λάθος». Μετά από ένα-δυο λεπτά δεύτερο κτύπημα, το ίδιο δυνατό, μ' έκανε να σηκώσω με απορία το κεφάλι. Είδα ένα περιστέρι να απομακρύνεται διαγράφοντας έναν ωραίο κύκλο στον ουρανό και μετά να επιστρέφει, να κάθεται στο περβάσι και να με κοιτάζει. Είχε τα ωραία χρώματα του αγριοπερίστερου και σίγουρα δεν είχε χτυπήσει τυχαία το τζάμι. Άνοιξα με συγκίνηση το παράθυρο. Δεν κουνήθηκε από τη θέση του. Σε απόσταση αναπνοής από μένα στεκόταν κοιτώντας με, ήρεμο-ήρεμο. Ο Σταυράκης με είχε ξαναβρεί! Του έριξα να φάει ό,τι πρόχειρο βρήκα. Από εκείνη τη στιγμή και κάθε μέρα, ώσπου φύγαμε από τη Πρίγκηπο, ερχόταν πάντα την ίδια ώρα. Όλο μου το χαρτζιλίκι έφευγε σε αγορά καλαμποκιού. Κάποια μέρα ήρθε με ένα άλλο, σχεδόν κατάμαυρο, κι' από τότε ερχόντουσαν πάντα μαζί. Είχα συμπεράνει ότι ήταν το ταίρι του και μου γεννήθηκε μια υποψία. Συγκρίνοντας τη γεμάτη πραότητα συμπεριφορά του με τη ζωηρή, επιθετική σχεδόν συμπεριφορά του συντρόφου του σκέφτηκα: «Βρε, μήπως ο Σταυράκης είναι Σταυρούλα;». Δεν υπήρχε όμως τρόπος να λύσω αυτή την απορία γιατί φώλιαζαν –αν φώλιαζαν– στο διπλανό καμπαναριό.

Σε αρχαίους λαούς, οι άνθρωποι ήταν συνδεδεμένοι με κάποιο ιερό αντικείμενο, συνήθως ζώο ή φυτό, με το οποίο ήταν συγγενείς και που ποτέ δεν έτρωγαν, το λεγόμενο «τοτέμ». Άραγε, κάτω από ποιες διεργασίες, συνειδητές ή ασυνειδητές, δημιουργούνται αυτά τα τοτέμ; Η παπαδοκόρη μάνα μου, η Ουρανία, που γιόρταζε τα φώτα, όταν ανοίγουν οι ουρανοί και κατεβαίνει το περιστερόμορφο Πνεύμα, δεν είχε διατροφικά ταμπού. Μόνο περιστέρια δεν έτρωγε. «Συμβολίζουν το Άγιο Πνεύμα», έλεγε. Εγώ πάλι, φυτοφάγος δεν είμαι. Τα περιστέρια όμως δεν μπορώ να τα φάω.

Κείμενο και σχέδια
Μαρία Πατρώνη-Καλλία

Νέα της ελληνικής χλωρίδας

Νέα είδη ορχιδεών στη Χίο

Τα τελευταία τρία χρόνια, βρέθηκαν στη Χίο η *Ophrys calypsus* (HIRTH/SPAETH) και η *Ophrys lesbis* (GÖLZ/H.R.REINHARD).

Τον Μάιο του 2009, βρήκαμε στο Πεληναίο, σε υψόμετρο 800 μ., ένα φυτό *Himantoglossum comperianum* (STEVEN) P. DELFORGE. Η ύπαρξη του είδους είχε επιβεβαιωθεί μόνο στη Λέσβο, Σάμο, Κω και Ρόδο. Το φυτό είχε ύψος γύρω στα 30 εκ., με 14 χαρακτηριστικά άνθη. Δίπλα στο ανθισμένο φυτό υπήρχε και άλλος ρόδακας, σχεδόν αποξηραμένος, χωρίς ανθοφορία. Χαρακτηριστική βλάστηση στην περιοχή τα φρύγανα, με διάσπαρτα *Pyrus spinosa*, *Crataegus monogyna*, *Acer sempervirens* και *Quercus coccifera*.

Παντελής Αδ. Σαλιάρης

Στο τεύχος 122 (σελ. 44-45) έγινε αναφορά στο *Colchicum triphyllum*. Μετά από επισήμανση του μέλους μας Tristan Lafranchis διαπιστώθηκε ότι το εικοσιζόμενο είδος είναι το *Colchicum chimonanthum*.

Φωτ. Π. Σαλιάρης

Δράση για τον πολιτισμό στους υγρότοπους της Μεσογείου

Στο τέλος του 2008 κυκλοφόρησε το βιβλίο του Θύμιου Παπαγιάννη με τίτλο «Δράση για τον πολιτισμό στους υγρότοπους της Μεσογείου». Η έκδοση εξετάζει δραστηριότητες που συνδέονται με τον πολιτισμό, στο πλαίσιο των ψηφισμάτων VIII.19 και IX.21 της Σύμβασης Ραμσάρ, σε 21 υγρότοπους γύρω από τη Μεσόγειο, με βασικό επιχείρημα ότι φύση και πολιτισμός είναι αλληλοεξαρτώμενες οντότητες, και ότι οι αξίες που προέρχονται από τις πολιτισμικές δραστηριότητες ενισχύουν το δεσμό των ανθρώπων με τους υγρότοπους και αποτελούν προϋπόθεση για τη διατήρηση και αειφόρο χρήση τους.

Το βιβλίο χωρίζεται σε επτά κεφάλαια, τα πρώτα τέσσερα από τα οποία εξετάζουν:

Την ποικιλότητα των υδατινών τοπιών όπως έχουν διαμορφωθεί από τις ανθρώπινες δραστηριότητες ανά τους αιώνες.

Τα αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία σε υγρότοπους, μάρτυρες της διαχρονικής εγγύτητας του ανθρώπου με το νερό, με έμφαση στην ανάγκη για αποκατάσταση και διατήρηση των ιστορικών γνωσμάτων τους.

Τις παραδοσιακές πρακτικές, όπως η εκτρο-

φή βουβαλιών, τεχνικές ψαρέματος, συστήματα άρδευσης, αλυκές, κυνήγι, συνταγές μαγειρικής κ.ά., και τα προβλήματα από μη συνετές χρήσεις αλλά και από την αντικατάσταση των παλαιών πρακτικών με νέες.

Τις θρησκευτικές ή ευρύτερα πνευματικές εκδηλώσεις που συνδέονται με τους υγρότοπους, όπως ευλογίες των νερών και προσκυνήματα, καρναβάλια, αλλά και αθλητικές εκδηλώσεις και την οικοτουριστική ανάδειξη των υγροτοπικών αξιών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο ο συγγραφέας παρουσιάζει την ολοκληρωμένη προσέγγιση στα στοιχεία φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς με τέσσερα παραδείγματα: το Butrint στην Αλβανία, το Εθνικό Πάρκο Donana στην Ισπανία, τις Πρέσπες με το πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας και την ίδρυση του Κέντρου για τη Φύση και τον Άνθρωπο, και τις οάσεις Tamenit και στην Sid Ahmed Timmi στην Αλγερία. Αναφέρονται τα θετικά στοιχεία, αλλά και τα προβλήματα, ιδιαίτερα των διεθνών συνεργασιών.

Το έκτο κεφάλαιο με τίτλο «Τα μαθήματα που αποκομίσαμε» περιέχει τις διαπιστώσεις από αυτούς τους 21 υγρότοπους αλλά και ειδικές προτάσεις για το πως μπορούν να εφαρμοστούν σε όλο το Μεσογειακό χώρο, ώστε η διατήρηση των πολιτιστικών αξιών να ενσωματωθεί στη διαχείριση των υγροτόπων.

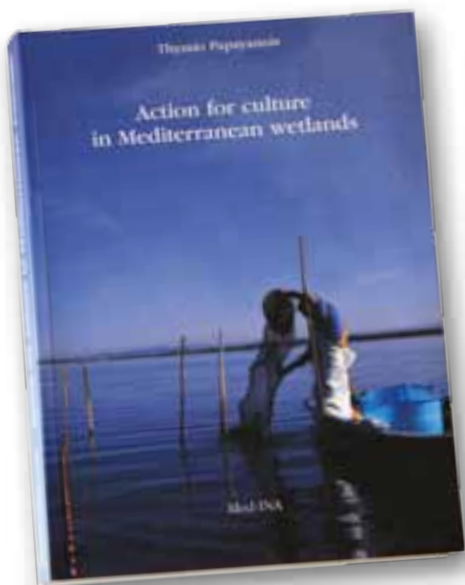
Σε συνέχεια, το έβδομο κεφάλαιο εξετάζει την ανάγκη και τους τρόπους διαμόρφωσης των κατάλληλων μεθόδων και εργαλείων για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι.

Στο παράρτημα παρουσιάζονται συνοπτικά στοιχεία για τους 21 υγρότοπους που μελετήθηκαν για την έκδοση αυτή.

Σύμφωνα με τον συγγραφέα «...δεν μπορούμε να κατανοήσουμε και να διαχειριστούμε το φυσικό περιβάλλον, αν δεν κατανοήσουμε τον ανθρώπινο πολιτισμό που το διαμόρφωσε. Η διαχείριση μας, έτσι, εκφράζει αυτό τον πολιτισμό...»

Το εξαιρετικά ενδιαφέρον αυτό βιβλίο κυκλοφορεί στα αγγλικά και γαλλικά και διατίθεται από τον οργανισμό Med-INA (Μεσογειακό Ινστιτούτο για τη Φύση και τον Άνθρωπο) στη διεύθυνση secretariat@med-ina.org.

Νίκος Πέτρου

Flowers of Greece

Το δίτομο εκδοτικό έργο του Τρισιάν Λαφρανσίς και του Γιώργου Σφήκα «Flowers of Greece» που κυκλοφόρησε πρόσφατα, αποτελεί έναν πολύ χρήσιμο φωτογραφικό οδηγό που περιλαμβάνει στις σελίδες του 4.200 είδη, με σύντομη περιγραφή για το καθένα, καθώς και με πληροφορίες για τα ενδιαίτημάτα τους και την εποχή που ανθίζουν.

Οι δύο αυτοί τόμοι είναι γραμμένοι στην αγγλική γλώσσα και συνοδεύονται από ένα DVD-ROM με ακόμα περισσότερα είδη και φωτογραφίες. Για όποιον ενδιαφέρεται, διατίθενται στην τιμή των 120 Ευρώ (+έξοδα αποστολής), από τον Τρισιάν Λαφρανσίς (ηλεκτρονική διεύθυνση lafranch@otenet.gr).

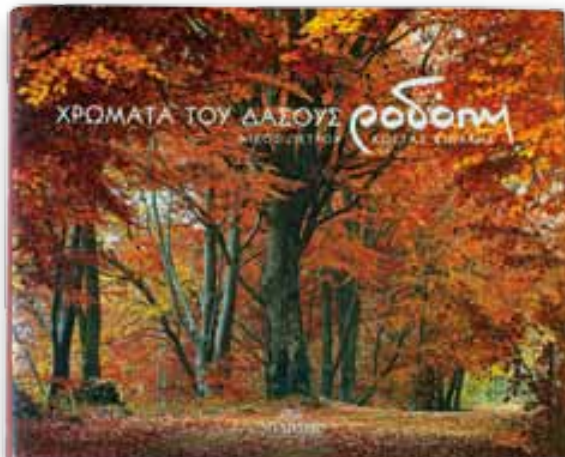
M. Γκαίλιχ

«Η Επιλογή μας»:

η συνέχεια της άβολης αλήθειας

Ο τιμημένος με το βραβείο Νόμπελ και πρώην αντιπρόεδρος των ΗΠΑ Αλ Γκορ θα προχωρήσει στην έκδοση της συνέχειας του επιτυχημένου του μπεστ σέλερ «Μια άβολη αλήθεια». Συγκεκριμένα, στις 3 Νοεμβρίου 2009, αναμένεται να κυκλοφορήσει το νέο του βιβλίο που θα τιτλοφορείται «Our Choice» (Η Επιλογή μας), στο οποίο θα περιγράφει τις προτεινόμενες λύσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, σύμφωνα με ανακοίνωση του εκδοτικού οίκου Rodale Inc.

M. Γκαίλιχ

«Χρώματα του Δάσους - Ροδόπη»

Μόλις κυκλοφόρησε, από τις εκδόσεις «Μίλητος», το νέο βιβλίο του Νίκου Πιέτρου και του Κώστα Βιδάκη. Οι δύο φωτογράφοι και συγγραφείς, μετά την πρόσφατη πολύ επιτυχημένη συνεργασία τους στο «H2O - Χρώματα του νερού», μας ταξιδεύουν αυτή τη φορά σε έναν από τους τελευταίους φυσικούς παράδεισους της Ελλάδας: στη Ροδόπη, μια περιοχή με άγρια όσο και εύθραυστη ομορφιά.

Πρόκειται για μία έκδοση-κόσμημα, ένα λεύκωμα 340 σελίδων, με πλούσιο φωτογραφικό υλικό, εξαιρετικής ποιότητας, που θα ικανοποιήσει ακόμα και τους πιο απαιτητικούς αναγνώστες. Το βιβλίο είναι χωρισμένο σε πέντε ενότητες: Χρώματα του δάσους (μια γενική εισαγωγική ενότητα), Δάσος της Σημύδας, Δάσος Ελαιιάς, Γύρω απ' το Αρκουδόρεμα και Δάσος Φρακτού.

Το εισαγωγικό κείμενο, καθώς και η γοητευτική φωτογραφική περιήγηση, θα αποτελέσουν πηγή έμπνευσης και πληροφόρησης για κάθε φυσιολάτρη, που είτε έχει πάει είτε σκοπεύει να πάει στη Ροδόπη.

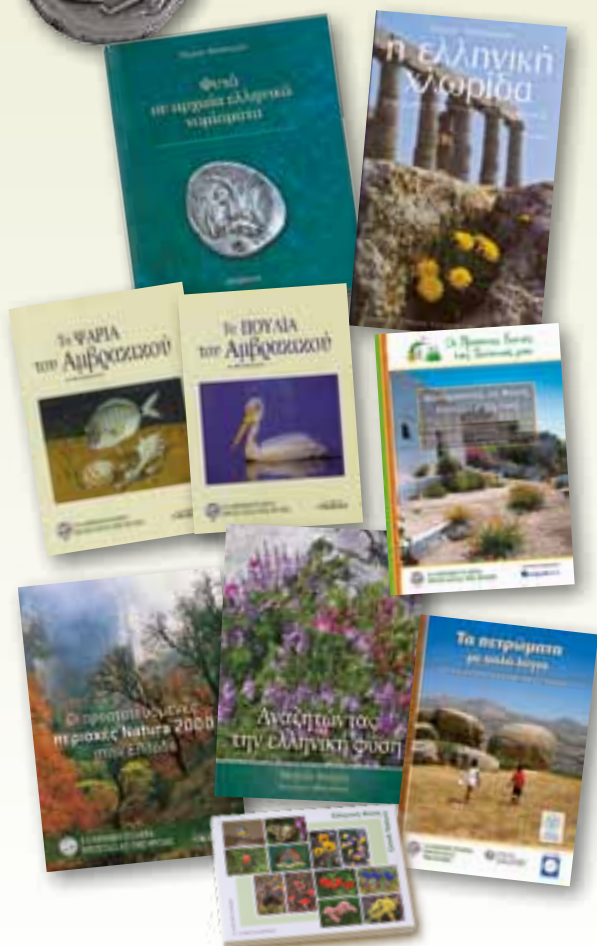
Το βιβλίο «Χρώματα του Δάσους - Ροδόπη» θα πωλείται στα βιβλιοπωλεία μόνον από τον Οκτώβριο και μετά, στην τιμή των 80 Ευρώ. Μέχρι τότε, θα διατίθεται στα γραφεία της Εταιρείας μας, σε μειωμένη τιμή. Όσοι ενδιαφέρονται να αγοράσουν το βιβλίο, παρακαλούνται να τηλεφωνήσουν στη γραμματεία της ΕΕΠΦ.

M. Γκαίλιχ

Προς τα μέλη της ΕΕΦ

Βιβλία, κάρτες και σήματα

Σας υπενθυμίζουμε ότι διατίθενται στα γραφεία μας τα βιβλία: «**Η Ελληνική χλωρίδα στο μύθο, στην τέχνη, στη λογοτεχνία**» και «**Φυτά στα αρχαία ελληνικά νομίσματα**» του Έλμουτ Μπάουμαν, «**Τα πουλιά του Αμβρακικού**» και «**Τα ψάρια του Αμβρακικού**» του Φώτη Περγαντή, «**Οι προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα**» του Γιώργου Σφήκα, «**Αναζητώντας την ελληνική φύση**» της Μυρτώς Απέργη, «**Διατηρώντας τη Φύση, διατηρείς τη Ζωή**» της Μαρίας Ρουσομουστακάκη και «**Τα πετρώματα με απλά λόγια**» της Γεωργίας Φέρμελη και της Αναστασίας Κουτουσβέλη. Υπάρχουν επίσης οι **ευχετήριες κάρτες** με φωτογραφίες με θέμα πουλιά, πεταλούδες, φυτά και μανιτάρια, καθώς και το **Σήμα της Εταιρίας, ο Κρητικός Αίγαγρος**.

Φωτ. Μ. Δημησιούλου

Τα παιδιά του Νηπιαγωγείου της Φοιθής συναρμολογούν φωλιές για τα πουλιά.

Φωτ. Μ. Δημησιούλου

Φωτ. Μ. Γκαϊτάλ

Φωτ. Μ. Γκαϊτάλ

Πρόγραμμα Φολόης

Όπως είχαμε αναφέρει και στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού μας, νωρίς την άνοιξη ολοκληρώθηκαν οι επιλεκτικές φυτεύσεις που είχαν σχεδιαστεί να γίνουν στο πλαίσιο της δράσης της ενίσχυσης της βιοποικιλότητας των υποβαθμισμένων και καμένων εκτάσεων.

Συγκεκριμένα φυτεύτηκαν 11 διαφορετικά αυτοφυή είδη δέντρων και θάμνων, με γνώμονα πάντοτε τα κατάλληλα ενδιαιτήματα για τα είδη αυτά. Συγκεκριμένα, σε υγρές τοποθεσίες δίπλα στους δρόμους, φυτεύτηκαν Λιγαριές και Δάφνες, ενώ στις ζώνες της μακίας βλάστησης φυτεύτηκαν Κουτσουπιές, Γκορτσιές, Κουμαριές, Βιβούρνα, Ράμνοι, Φιλίκια κλπ. Επιπλέον, έγιναν και κάποιες «συμβολικές» φυτεύσεις στο σχολείο της Φολόης, καθώς και στον προαύλιο χώρων δύο μικρών ξωκλησιών της περιοχής.

Αξίζει να σημειωθεί ότι όλα τα φυτά προήλθαν από πιστοποιημένα φυτώρια, ενώ επιπροσθέτως, πριν τη φύτευση, τα φυτά αυτά παρέμειναν για μικρό χρονικό διάστημα στο χώρο του παλιού σχολείου, όπου έγινε συστηματική προσπάθεια καθαρισμού τους ώστε να διασφαλιστεί ότι αυτά θα είναι απαλλαγμένα από ζιζάνια και παράσιτα.

Παράλληλα, στο πλαίσιο της δράσης ενίσχυσης της βιοποικιλότητας, κατασκευάστηκαν και τοποθετήθηκαν 20 ειδικές τεχνητές φωλιές για δασόβια πουλιά (Παπαδίτσες, Τσοπανάκους, Δρυοκολάπτες, Κοτσούφια, Χουχουριστές

κ.α.) σύμφωνα με τις προδιαγραφές της σχετικής βιβλιογραφίας. Μάλιστα, ορισμένες από τις φωλιές αυτές συναρμολογήθηκαν από τα παιδιά του σχολείου της Φολόης και κατοίκους της περιοχής. Η τοποθέτησή τους πάνω στα δέντρα, σε επιλεγμένα σημεία του δάσους, έγινε από ντόπιους εργάτες που δούλεψαν στο πρόγραμμα αυτό της Εταιρίας μας.

Μέσα στους επόμενους μήνες θα ολοκληρωθούν τα έργα της μόνιμης έκθεσης ερμηνείας του περιβάλλοντος, καθώς και η ιστοσελίδα του προγράμματος. ■

Μ. Γκαϊλίχ

Φωτ. Μ. Γκαϊλίχ

Τοποθέτηση τεχνητής φωλιάς

Φωτ. Α. Βιδάλης

Φυτεύσεις και περίφραξη δέντρων και θάμνων στο ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου στην Πέρσαινα

Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται στο πλαίσιο του έργου «Περιβαλλοντικές δράσεις σε πληγείσες περιοχές» της Γεν. Γραμματείας Νέας Γενιάς και του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού.

Φωτ. Μ. Γκαϊλίχ

Οι τεχνητές φωλιές έτοιμες για τοποθέτηση

Φωτ. Α. Βιδάλης

Προετοιμασία για δενδροφύτευση έξω από το παλιό σχολείο

Γαλάζιες Σημαίες

Ανακοίνωση των βραβευμένων με τη «Γαλάζια Σημαία» ακτών και μαρινών για το 2009

Η αναγγελία των βραβευσέντων του 2009 έγινε την 27η Μαΐου, σε επίσημη εκδήλωση, στο ξενοδοχείο "Electra Palace", με ευγενική προσφορά του Ομίλου Alaris, ενός εκ των φετινών χο-

ρηγών του Προγράμματος.

Τους παριστάμενους προσκεκλημένους, εκπροσώπους συνεργαζομένων φορέων και περιβαλλοντικών οργανώσεων, εκπροσώπων περιβαλλοντικών ΜΚΟ, εθελοντών και φίλων της ΕΕΠΦ και εκπροσώπων των ΜΜΕ, χαιρέτησαν εκ μέρους των χορηγών, η κα Ελευθερία Πατακάκη, της

Alpha Bank, και ο κ. Μιχάλης Κυριακίδης, του Ομίλου Alaris, οι οποίοι αναφέρθηκαν στη σημασία που αποδίδουν στη συνεργασία με την Εταιρία στον κοινό επιδιωκόμενο στόχο της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και παράλληλα της προβολής της χώρας μας μέσω των βραβευμένων με τη Γαλάζια Σημαία οργανωμένων ακτών της.

Ο Γενικός Γραμματέας, Δεωνίδας Κόλλας, έκανε στη συνέχεια σύντομη παρουσίαση της Εταιρίας, του ιστορικού, των σκοπών και των δράσεων της, πριν παραδώσει το μικρόφωνο στην υπεύθυνη συντονισμού του προγράμματος, Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά, για να παρουσιάσει με τη σειρά της το Πρόγραμμα, τις βασικές του αρχές, τα κριτήρια και τη διαδικασία βράβευσης, καθώς και την ιδιαίτερη σημασία που δίνεται στον τομέα των υποχρεωτικών περιβαλλοντικών δράσεων εκ μέρους των διαχειριστών. Στόχος είναι η συνεχής βελτίωση, με την επίταση της αusterότητος των ελέγχων σε όλους τους τομείς. Έγινε επίσης ειδική αναφορά στη σημασία του ελέγχου της Ποιότητας Νερών Κολύμβησης από την Κεντρική Υπηρεσία Υδάτων του ΥΠΕΧΩΔΕ, με προσαρμογή στις απαιτήσεις του Προγράμματος.

Αμέσως μετά, έγινε η ανα-

Τι μπορεί να κάνει ο επισκέπτης της ακτής

Χαρείτε αυτή την ακτή με τη «Γαλάζια Σημαία».

Αν την αξιά, μη διστάστε να μας το πείτε. Αν διαπιστώσετε παράτυπες επιβαρύνσεις με τον υπολίκου της ακτής, που οποιου το όνομα πρέπει να βρείτε στον Πύνακο Ανακοινώσεων, πηγαίστε στη «Γαλάζια Σημαία».

Αν δεν σας ακουστούν οι επισημοί του ενημερωσέντου ΕΕΠΦ (blueflag@eeppf.gr, τηλ. 21033316563) με 61η στοικεία έκετε.

Οόλα με συμπερινοί τον ακτή ενός αίστωσέντου και κερσέντου. Να προσπασέντε να διαμνησέντε τις ακτές «ακατάστατες».

Γαλάζιες Σημαίες
Εγγύηση σωστής οργάνωσης και φροντίδος για τον άνθρωπο και το περιβάλλον

Παριστάμενες πληροφορίες και ανακοινώσεις θα βρείτε στο διαδικίου στις διεύθυνσεις <http://www.eeppf.gr> και <http://www.blueflag.gr>

Θέλετε να χαρείτε μια ακτή με καθαρό νερό, χωρίς σκουπίδια, με καλό θηροκόμο και ασφαλή, που προσσέντεται το περιβάλλον;

Χαράξτε αν κηρύξτε επί η ακτή ενός, το δικέντε σύμβολο ποιότητας μιας οργανωμένης ακτής.

Περιβαλλοντικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες διακεριστών

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ
ΕΠΕΑΕΚ 2, Π.Ο.Υ. Αθήνα, τηλ. 011 210 7242, fax 011 210 7243, e-mail: blueflag@eeppf.gr, eeppf@eeppf.gr

ALPHA BANK | **ALAPIS**

Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Δήμους και συνεργαζόμενους ιδιώτες φορείς, που διαχειρίζονται οργανωμένες ακτές και μαρίνες σε 40 χώρες. Φορέας του Προγράμματος στην Ελλάδα είναι η ΕΕΠΦ. Για να απονεμηθεί η «Γαλάζια Σημαία», απαιτούνται καθαρή θάλασσα και ακτή, άρτια οργάνωση και καλής υπηρεσίας, ασφάλεια λουομένων και επισκεπτών, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και προστασία της ακτής και του παράκτιου χώρου.

Χορηγοί του Προγράμματος «Γαλάζιες Σημαίες» είναι η **ALPHA BANK** και ο Όμιλος **ALAPIS**. Τους ευχαριστούμε θερμά.

κοίνωση των βραβεύσεων 2009. Η Ελλάδα κατέλαβε και πάλι τη 2η θέση στον κόσμο, με μεγάλη διαφορά από τις επόμενες χώρες, με 425 ακτές και 8 μαρίνες. Την ώρα που στην οθόνη προβαλλόταν ο χάρτης της Ελλάδας με την ονομαστική αναφορά των βραβευμένων ακτών και μαρινών κατά Νομό, δόθηκαν απαντήσεις σε ερωτήματα των παρισταμένων καθώς και αναγκαίες διευκρινήσεις ως προς τη διαδικασία της βράβευσης και των επιθεωρήσεων. Επισημάνθηκε επίσης ότι έμφαση δίνεται στην ποιότητα οργάνωσης, εξυπηρέτησης και απαιτούμενων δράσεων έναντι του αριθμού των βραβεύσεων.

Φωτ. Μ. Γκαϊλάκ

Στους παρισταμένους εκπροσώπους των ΜΜΕ παραδόθηκαν στη συνέχεια οι φάκελοι με τα στοιχεία της βράβευσης, ενώ ταυτόχρονα ο κατάλογος των βραβευμένων ακτών και μαρινών αναρτήθηκε στη σχετική με τις «Γαλάζιες Σημείες» ιστοσελίδα της ΕΕΙΦ.

Ο ημερήσιος Τύπος της επόμενης μέρας, καθώς και τα περισσότερα τηλεοπτικά κανάλια στις ειδήσεις τους, είχαν εκτεταμένες κατά το πλείστον αναφορές στις Γαλάζιες Σημείες και στις βραβεύσεις.

Ήδη έχει προωθηθεί στους διαχειριστές ακτών και μαρινών το υλικό για ανάρτηση στους Πίνακες Ανακοινώσεων, ώστε να ετοιμαστούν βάσει των κριτηρίων για την έναρξη της κολυμβητικής περιόδου. Οι Σημείες θα αποσταλούν μόνο μετά τον έλεγχο, μέσω κατάλληλου φωτογραφικού υλικού, της ορθής ετοιμασίας σε όλους τους τομείς. Θα ακολουθήσουν οι έλεγχοι από τους εθελοντές επιθεωρητές της Εταιρίας, για τους οποίους οργανώνεται, όπως κάθε χρόνο, ειδικό σεμινάριο.

Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά
Υπεύθυνη Συντονισμού
του Προγράμματος

«Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν»

Φύση χωρίς Σκουπίδια

Η Γη διαθέτει επαρκείς πόρους για να ικανοποιήσει τις ανάγκες όλων. Κι όμως το ½ του παγκόσμιου πληθυσμού ζει στα όρια της φτώχειας. Δυστυχώς υπάρχει άνιση κατανομή αγαθών. Κυρίως όμως φτάνει η αλαζονεία ορισμένων, η υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων λόγω απληστίας, η σπατάλη και η απόρριψη αγαθών.

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού ΦΥΣΗ (Τεύχος 125, σελ. 52-53), το 2009, μέσα από το Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Φύση Χωρίς Σκουπίδια» ξεκινήσαμε τη νέα περιβαλλοντική δράση «Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν».

Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν. Ο τίτλος τα λέει όλα.

Σκοπός της δράσης είναι η ευαισθητοποίηση μαθητών, μαθητριών, ομάδων νέων, αλλά και ενηλίκων, σε σχέση με τη σπατάλη των υλικών, τα προβλήματα που συνδέονται με την κακή διαχείριση των πόρων, τα διαφορετικά μοντέλα κατανάλωσης και απόρριψης υλικών στις διάφορες περιοχές του κόσμου.

Η δράση περιλαμβάνει και υιοθεσία σχολείου/ων μιας περιοχής του κόσμου που υποφέρει από φτώχεια. Ως τέτοια περιοχή επιλέχθηκε η Ναμίμπια (Νότια Αφρική). Ένα σχολείο στην πόλη Swakoromund λειτουργεί ήδη ως πυρήνας επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ Ελλάδας και Ναμίμπια. Το σχολείο αυτό, έχει εισηγηθεί τη σύνδεση με άλλα σχολεία της περιοχής χαμηλότερου βιοτικού επιπέδου και θα αποτελέσει το σύνδεσμά τους με τα ελληνικά σχολεία, μέσω της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης.

Στη χώρα μας τα μολύβια και οι χρωματιστοί μαρκαδόροι σπαταλούνται σαν να πρόκειται για προϊόντα μιας χρήσης.

Εκεί είναι είδος σπάνιο. Τα χρωματιστά μολύβια μοιράζονται στους μαθητές στην ώρα του σχολείου και μαζεύονται ως είδος πολυτελείας, στο τέλος του μαθήματος.

Εδώ τα ρούχα έχουν γίνει ρούχα μιας εποχής αλλά και μέσον προβολής. Σε σύντομο διάστημα είναι για πέταμα.

Εκεί ακόμα και μια κουβέρτα είναι είδος σε ανεπάρκεια. Ακόμα περισσότερα, εκεί δεν υπάρχει φαγητό «για πέταμα».

Η ανταπόκριση σχολείων στη δράση ήταν άμεση. Ανάμεσα στις πρώτες συμμετοχές ήταν:

1ο Νηπιαγωγείο Μελισσίων, 12ο Νηπιαγωγείο Ηρακλείου Κρήτης, 31ο Νηπ. Αθηνών, Γυμνάσιο Άστρους Αρκαδίας, 1δ. Δημ. Σχολείο «Θεμιστοκλής -Αττική, Δημ. Σχ. Χέρσου -Κιλκίς, Εκπαιδευτήρια Μαντουλίδη (Γυμνάσιο-Δύκειο) -Θεσσαλονίκη, Γυμνάσιο Παραλίας Τυρού Αρκαδίας, IN.CO. Αγ. Νικολάου- Νεάπολη Κρήτης, Γυμνάσιο Σχολής Μωραΐτη -Αττική, Γυμνάσιο Ιππείου -Λέσβος, ΚΠΕ Ευεργετούλας -Λέσβος.

Το πρώτο σχολείο που επικοινωνήσαμε με το σχολείο στο Swakoromund ήταν το Ιδιωτικό Δημοτικό Σχολείο «Θεμιστοκλής» της Αττικής. Για τη συμμετοχή του σχολείου στη δράση πρωτοστάτησε η εκπαιδευτικός Κλεοπάτρα Χατζηκώστα, Διευθύντρια του σχολείου, γνωστή εθελόντρια στην ΕΕΠΦ. Ο Νίκος Πέτρον, σημερινός Πρόεδρος της ΕΕΠΦ και συχνός επισκέπτης της Ναμίμπια, μετέφερε ο ίδιος τον Απρίλιο τα πρώτα μηνύματα και

δώρα. Λίγα χρήματα, χρωματιστά μολύβια από τα παιδιά του «Θεμιστοκλή» και κυρίως το μήνυμα πως εδώ στην Ελλάδα υπάρχουν παιδιά που προσπαθούν να μην πετούν την ώρα που άλλοι πεινούν... Πως υπάρχουν δάσκαλοι και μαθητές που θυμούνται παιδιά σαν αυτά της Ναμίμπια.

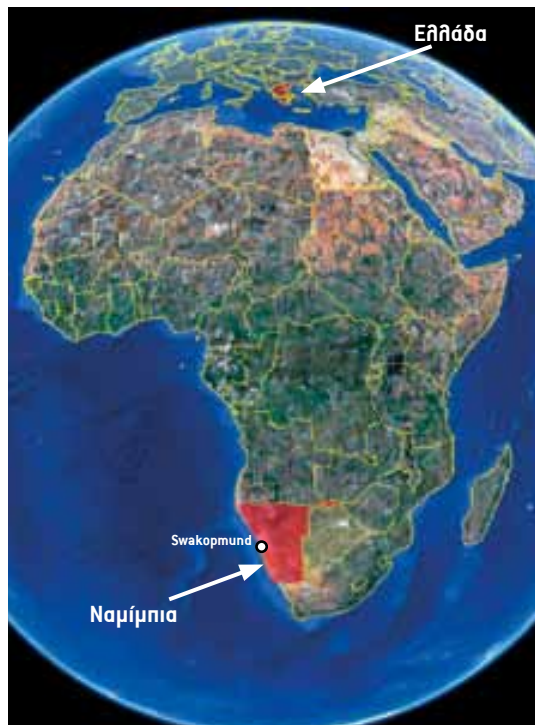
Τώρα εκεί, στην περιοχή του Swakoromund, έρχεται χειμώνας. Τα παιδιά ενός ορφανοτροφείου στεγάζονται και αυτά σε μια παράγκα. Την προηγούμενη χρονιά η παράγκα τους, δεν είχε ούτε πόρτα. Είχαν και έχουν ανάγκη από κουβέρτες. Και φυσικά, από φαΐ. Φέτος προσπαθούν να χτίσουν τοίχους για να κλείσουν το κρύο απέξω.

Θέλουμε να βοηθήσουμε. Όχι από το υστέρημα. Αλλά από αυτό που θα περισσέψει όταν θα περιορίσουμε αυτά που πετάμε.

Ξεκινήσαμε στέλνοντας χρωματιστά μολύβια ώστε τα παιδιά εκεί να ζωγραφίζουν πολύχρωμες εικόνες. Θέλουμε να βάλουμε εμείς την πόρτα του ορφανοτροφείου που θα κλείσει το κρύο του χειμώνα απέξω. Δε θα σταματήσουμε σε αυτή μόνο την

Στόχος του Προγράμματος «Φύση χωρίς σκουπίδια», που γίνεται με τη συνεργασία της ΕΕΠΦ, Εθελοντικών Ομάδων και Τοπικών Αρχών, είναι η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για την καλύτερη διαχείριση των απορριμμάτων και για τη διατήρηση ενός καθαρού και πολιτισμένου περιβάλλοντος.

Χορηγός του Προγράμματος είναι η ALPHA BANK την οποία ευχαριστούμε θερμά. Το πρόγραμμα υποστηρίζεται ακόμη από δωρεά του αείμνηστου μέλους μας Hellmut Baumann, συγγραφέα του βιβλίου «Η Ελληνική Χλωρίδα στο μύθο, στην τέχνη, στη λογοτεχνία».

προσπάθεια. Θα συνεχίσουμε. Άλλωστε τα παιδιά εκεί μετά τις πρώτες επαφές παρακάλεσαν: «πέστε στα παιδιά στην Ελλάδα να μη μας ξεχάσουν»...

Αξιοπρεπής διαβίωση σημαίνει δικαίωμα στο καθαρό πόσιμο

νερό, στην τροφή, ασφάλεια, περίθαλψη, κοινωνική δικαιοσύνη, εκπαίδευση. Σε αυτά τα αγαθά έχουν δικαίωμα όλα τα παιδιά της Γης. Η Γη διαθέτει επαρκείς πόρους για να ικανοποιήσει τις ανάγκες όλων. Βασική προϋπό-

θεση: η απληστία και η ανευθυνότητα κάποιων να μην σπαταλά αγαθά στερώνοντας τα από άλλους.

Αυτό είναι και το βασικό μήνυμα που στέλνουμε μέσα από την καινούρια μας δράση.

Μαρία Ρουσομουστακάκη

Στο πλαίσιο του προγράμματος της Εταιρίας «Φύση Χωρίς Σκουπίδια» και με χορηγό την ALPHA BANK, οργανώθηκε φέτος μια ειδική καμπάνια με τίτλο «Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν». Η καμπάνια αυτή στοχεύει στη συνειδητοποίηση του γεγονότος της υπερκατανάλωσης, η οποία έχει άμεση αρνητική σχέση με τον υπερβολικό, ιδίως για τη χώρα μας, όγκο των παραγομένων σκουπιδιών, με τα γνωστά αποτελέσματα.

Οργανώθηκε η σύνδεση του προγράμματος με σχολεία της Namibia που έχουν τεράστιες ανάγκες για εντελώς βασικά πράγματα, που εμείς ούτε τα φανταζόμαστε, με τη βοήθεια του προέδρου μας, Νίκου Πέτρου, που συχνά επισκέπτεται αυτή την Αφρικανική χώρα στις φωτογραφικές του εξορμήσεις.

Σε πρώτη φάση, πραγματοποιείται ένας **έρανος μεταξύ των μελών της Εταιρίας** για το συγκεκριμένο σκοπό. Ήδη στις τελευταίες μας εκδρομές κυκλο-

φόρησαν μικροί κουμπαράδες, όπου ο καθένας έχει βάλει τον οβολό του. Καμία προσφορά δεν είναι αμελητέα, μπροστά στο καλό που μπορεί να κάνει για τα μικρά παιδιά της φτωχικής αυτής χώρας. Παρόμοιοι κουμπαράδες βρίσκονται και στα γραφεία της Εταιρίας, ενώ είναι ευπρόσδεκτες και συγκεκριμένες για αυτό το σκοπό **δωρεές**.

Με τα πρώτα έσοδα, θα καλυφθεί ως το καλοκαίρι η ανάγκη για την προσθήκη δύο χώρων στο κτίσμα όπου στεγάζεται ένα από τα σχολεία. Παρά την «πολιτιστική» διαφορά, που για ευνόητους λόγους δεν επιτρέπει δυστυχώς την ανταλλαγή μαθητών, τα παιδιά αυτού του σχολείου θα μάθουν πως υπάρχουν συνομήλικά τους που νοιάζονται, από μια μακρινή χώρα που λέγεται Ελλάδα.

Α.Κ.

Το πορτοκαλί container

Τετάρτη 15 Απριλίου. Swakorpmund, Namibia, ώρα 9 το πρωί. Ο Νίκος, η Berdene (η εδώ και 12 χρόνια Ναμιμπιανή φίλη μας) και εγώ, ξεκινάμε για να γνωρίσουμε τους μικρούς μαθητές ενός σχολείου που βρίσκεται έξω από την πόλη, και να τους «παραδώσουμε» τα μολύβια, τα πολύχρωμα κραγιόνια και τα άλλα πράγματα που τους έστειλαν οι μαθητές της Κλεοπάτρας Χατζηκώστα, ως ένδειξη φιλίας και ως πρώτο βήμα επικοι-

ωνίας μεταξύ των παιδιών των δυο σχολείων στο πλαίσιο της δράσης «**Άλλοι πετούν άλλοι πεινούν**» του Δικτύου «**Φύση Χωρίς Σκουπίδια**». Η Berdene, έμπειρη δασκάλα η ίδια, έχει κάνει όλες τις απαραίτητες συνεννοήσεις και μας περιμένουν.

Σε λίγα λεπτά έχουμε διασχίσει την πάντα καθαρή πόλη του Swakorpmund, προσφιλή προορισμό των τουριστών, με τα εστιατόρια, κάθε είδους μαγαζιά και πολύ καλά ξενοδοχεία, και οδη-

γούμε σε έναν φαρδύ χωματόδρομο. Δεξιά και αριστερά απλώς έρημος· καμιά ανθρώπινη παρουσία, κανένα αυτοκίνητο. Ύστερα από ένα τέταρτο, σ' ένα ανεβοκατέβασμα του δρόμου, μετά από μια στροφή και πριν προλάβω να ρωτήσω την Berdene αν χάσαμε τον δρόμο, άρχισαν να ξεφυτρώνουν δεξιά και αριστερά μας τα πρώτα σπίτια μιας πόλης, που όσο προχωρούσαμε τόσο μεγαλύτερη φαινόταν. Πόλη με εκατοντάδες σπίτια φτιαγμένα από κόντρα πλακέ, μουσαμάδες και λαμαρίνες!

Η Berdene σταματάει το αυτοκίνητο δίπλα σε ένα πορτοκαλί container, με κηπάκι μπροστά. «Σχολείο» διαβάσω, γραμμένο με πράσινη λαδομπογιά πάνω στην πρόσοψη του container. Το σχολείο της παραγκούπολης.

Κάποιος ανεβασμένος σε μια σκάλα περιποιείται μια τεραστιά μωβ μπουκαμβίλια· μας χαιρετάει με χαμόγελο. Μια νεαρή κοπέλα –η δασκάλα– έρχεται στην πόρτα να μας υποδεχτεί, μας πηγαίνει στο γραφείο των δασκάλων που διδάσκουν στο σχολείο. Το «γραφείο» που μοιράζονται οι τρεις νεαρές δασκάλες και ο επίσης νεαρός δάσκαλος, ένα τραπέζι στην είσοδο του container, είναι γεμάτο βιβλία και 5-6 ποτήρια με οδοντόβουρτσες και χαρτάκια με ονόματα επάνω στην καθεμιά... Μας εξηγεί ότι το σχολείο έχει 32 παιδιά, από 6 έως 12 χρόνων, και δυο τάξεις.

Και οι τέσσερις δάσκαλοι (μια Ναμιμπιανή και ένας Γερμανός και δύο Γερμανίδες εθελοντές) διδάσκουν στα αγγλικά (επίσημη γλώσσα της χώρας). Βλέπει τον Νίκο να κοιτάει τα ποτήρια με τις οδοντόβουρτσες και εξηγεί ότι τα παιδιά πλένουν τα δόντια τους κάθε πρωί στο σχολείο. Είναι μέρος της εκπαίδευσης, μας λέει.

Μας καλεί να επισκεφτούμε την τάξη των μικρότερων μαθητών, 6-8 χρονών. Τραβάει μια πολύχρωμη κουρτίνα που βρίσκεται δίπλα από το γραφείο και μπαίνουμε στην τάξη. Δεκαέξι γελαστά σγουρόμαλλα κεφαλάκια (μα τι κοτσιδία, τι κορδέλες, τι τρελές αλογουρές), γυρίζουν αθόρυβα, αλλά γεμάτα περιέργεια προς το μέρος μας.

Η τάξη: 12 στενά θρανία, σε δυο σειρές για να χωρέσουν στον στενόμακρο χώρο κι ένα παλιό τραπέζι κουζίνας που χρησιμεύει για έδρα· οι τοίχοι καλυμμένοι με πολύχρωμες αφίσες και μερικές παιδικές ζωγραφιές. Πάνω σε όλα τα θρανία υπάρχει από ένα φύλλο χαρτί και ένα μολύβι. Η δασκάλα που μας συνοδεύει και ο δάσκαλος που βρίσκεται εκείνη την ώρα στην τάξη, εξηγούν στα παιδιά ότι θα κάνουν ένα μικρό διάλειμμα για να μας γνωρίσουν.

Βρίσκεται ένας χάρτης και τους δείχνουμε που είναι η Ελλάδα· ξεδιπλώνουμε την Ελληνική σημαία. Η Verdene και ο Νίκος εξηγούν στους μαθητές ότι κάποια παιδιά από την Ελλάδα θέλουν να γίνουν φίλοι τους. Απορία μεγάλη, έκπληξη· «πως μας βρήκαν τα παιδάκια από Ελλάδα;», «αλήθεια μας σκέφτονται;», «πόσο μικρή είναι η χώρα σας;»

Η δασκάλα τους μοιράζει τα πολύχρωμα μολύβια, στυλό, γόμες και ξύστρες των μαθητών της Κλεοπάτρας, μαζί με τα κόκκινα γλειφιτζούρια που είχα στο σακίδιό μου και τους δίνει την άδεια να σηκωθούν από την θέση τους.

Σε χρόνο μηδέν είναι όλα όρθια και μας περιτριγυρίζουν. Είναι όλα τους καθαρά, κι ας είναι αυτά που φοράνε ρούχα που εμείς δεν χαρίζουμε καν, απλώς πετάμε στον σκουπιδοτενεκέ. Μερικά δεν φοράνε καν παπούτσια.

Η φωτογραφική μηχανή του Νίκου δουλεύει ασταμάτητα. Τους δείχνει τις φωτογραφίες τους στην οθόνη της μηχανής. Πανζουρλισμός! Γέλια, συνω-

σισμός, φωνούλες χαρούμενες, δαχτυλάκια που θέλουν να αγγίξουν τις εικόνες που βλέπουν στο γυαλί της μηχανής. Ζητάνε να βγουν όλα μαζί φωτογραφία. Βγαίνουμε στην αυλή του σχολείου, στο πίσω μέρος του σχολείου (ένα περιφραγμένο χώρο με λίγα δεντράκια). Οι δάσκαλοι, οι μαθητές, ο Νίκος, η Βεργενη ποζάρουν κρατώντας την ελληνική σημαία. Τα μικρά μας ρωτάνε «πότε θα ξανάρθετε;», «πέστε στα παιδιά στην Ελλάδα να μη μας ξεχάσουν»...

Η ώρα είναι 11.00 Αποχαιρετιζόμαστε. Στον δρόμο της επιστροφής στην πόλη και οι τρεις μας λέμε φωναχτά τις σκέψεις μας: Μισή ώρα από την τουριστική πόλη υπάρχει τόση φτώχεια, όμως έχουν σχολείο, βρήκαν το container και το έβαψαν, φύτεψαν δεντράκια στην αυλή, τα ποτίζουν από το νερό που δεν τους περισσεύει, τα παμπάλαια θρανία τους είναι λουστραρισμένα, τα πάντα είναι καθαρά.

Δεν έχουν σχολικές τσάντες, πολύχρωμα τετράδια και βιβλία, φυσικά ούτε παιχνίδια· τίποτα από αυτά που έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε στα δικά μας παιδιά δεν έχουν, και όμως τα μουτράκια τους είναι γελαστά, όπως γελαστοί είναι και οι δάσκαλοι τους

Υ.Γ. 20 Απριλίου. Ξανά στο πορτοκαλί container, με το «προσωπικό» δώρο του Νίκου: Μια μεγάλη φωτογραφία όλων των παιδιών και των δασκάλων για τον τοίχο της τάξης και 32 μικρότερες, μία για κάθε παιδί. Κάνουν σαν τρελά! «Δεν έχουν βγάλει ποτέ τους φωτογραφία» μας λέει η δασκάλα καθώς τις βάζει μία-μία σε φακέλους για να μην τις λερώσουν. Είναι η ώρα που σχολάνε. Ξεχύνονται στο δρόμο με τους φακέλους στα χέρια· τα βλέπουμε να σταματάνε τους φίλους, τους γνωστούς, ίσως και τους περαστικούς, και να τους δείχνουν γελώντας τις φωτογραφίες τους.

Χάρης Πίσσαλα-Πέτρου

Σεμινάριο του Εθνικού Δικτύου των Οικολογικών Σχολείων στην Ιεράπετρα

Το ΚΠΕ Ιεράπετρας, διοργάνωσε, σε συνεργασία με την Διεύθυνση Β'/θμιας Εκπαίδευσης Πειραιά, στις 06, 07 και 08 Μαρτίου 2009, επιμορφωτικό σεμινάριο του Δικτύου 'Οικολογικά Σχολεία', με θέμα «Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ, μια πρόταση για ένα αειφόρο σχολείο»

Το σεμινάριο απευθύνονταν σε εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των Νομών εμβλείας του ΚΠΕ Ιεράπετρας που συμμετέχουν στο δίκτυο «Οικολογικά Σχολεία», καθώς και σε εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που υπηρετούν στις Διευθύνσεις Α', Β', Γ' και Δ' Αθηνών, Πειραιά, Ανατολικής και Δυτικής Αττικής. Πήραν μέρος 40 εκπαιδευτικοί που παρακολούθησαν ως τακτικά μέλη και 15 εκπαιδευτικοί, κυρίως από την Ιεράπετρα, που αν και δεν είχαν επιλεγεί, παρακολούθησαν τις εργασίες του σεμιναρίου καθ' όλη τη διάρκειά του.

Την έναρξη των εργασιών κήρυξε ο υπεύθυνος του ΚΠΕ Ιεράπετρας κ. Παύλος Δασκα-

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

λάκης, ενώ η Κοινωνιολόγος κα Αλέξια Νικηφοράκη, αναπλ. Γενικός Γραμματέας και υπεύθυνη συντονισμού ΕΣΕΠ της ΕΕΠΦ, παρουσίασε τους Στόχους του σεμιναρίου. Τα μέλη της Παιδαγωγικής Ομάδας του ΚΠΕ, με Παιχνίδια γνωριμίας, έσπασαν τον πάγο και ζήτησαν την ατμόσφαιρα για τη συνέχεια.

Η κα. Μαρία-Ιωάννα Κουτσουδάκη, υπεύθυνη συντονισμού του Προγράμματος, ενημέρωσε τους παρευρισκόμενους για το Διεθνές Δίκτυο Π.Ε. «Οικολογικά Σχολεία» και τη φιλοσοφία του.

Η κ. Στέλλα Ζαχαριαδάκη, Γεωπόνος από την Ιεράπετρα, παρουσίασε τον τρόπο κατασκευής του πρότυπου βοτανικού-βιολογικού κήπου του ΚΠΕ Ιεράπετρας, που έχει γίνει μαγνήτης για τις ομάδες των μαθητών που τον επισκέπτονται, ενώ ο κ. Δασκαλάκης παρουσίασε την κατοχυρωμένη ευρεσιτεχνία του Μανόλη Παπαδημητρώπου, γεωργού από την πε-

ριοχή, «Το μαγικό Πιθάρι» της κομποστοποίησης, που αποτελεί μια πρωτοπόρα ιδέα- πρόταση για την εφαρμογή της στα Οικολογικά Σχολεία.

Η κ. Μαλαματή Δίτσιου, Υπεύθυνη Π.Ε. Δ/σης Δ.Ε. Δ' Αθήνας, ανέπτυξε στη συνέχεια το θέμα «Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφορία», ενώ οι κυρίες Δήμητρα Νεονάκη, από το 13ο Γυμνάσιο Ηρακλείου και Αικατερίνη Γιαγκαδέλη, από το Γυμνάσιο Βάμου Χανίων, παρουσίασαν εφαρμογές του Προγράμματος στα σχολεία τους.

Την επόμενη μέρα, Σάββατο 7 Μαρτίου, η κα. Κλεοπάτρα Χατζηκώστα, εκπαιδευτικός Α'/θμιας Εκ/σης (Δ/ση Πειραιά), με μια πολύ γλαφυρή και ουσιαστική εισήγηση, παρουσίασε την εκπληκτική δουλειά που γίνεται στα 13ο-21ο Δημοτικά Σχολεία Κερατσινίου για το πρόγραμμα των Οικολογικών Σχολείων.

Ακολούθησε επίσκεψη σε αγρόκτημα φυσικής γεωργίας,

Τα «Οικολογικά Σχολεία» είναι ένα Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια από όλη την Ελλάδα, με στόχο την εξοικείωση των μαθητών και μαθητριών, αυριανών πολιτών, με περιβαλλοντικά προβλήματα και τη διαμόρφωση θετικής στάσης για την αντιμετώπισή τους. Αποτελεί δε το μεγαλύτερο Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με 27.304 σχολεία σε 44 χώρες σε όλες τις ηπείρους, με 6.375.575 μαθητές και 392.653 εκπαιδευτικούς.

Χορηγός του Προγράμματος είναι το **ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ**, το οποίο και ευχαριστούμε θερμά για την υποστήριξή του.

θαύμασαν τον από 35μ ύψος καταρράκτη του και τις τρεις ορατές λιμνούλες από τις 24 που διαθέτει. Επισκέφτηκαν, επίσης, το χώρο ανακύκλωσης υλικών Ιεράπετρας και ενημερώθηκαν για τα τεράστια ποσά υλικών που, αντί να οδηγούνται στη χωματερή, προωθούνται προς ανακύκλωση.

Το απόγευμα της ίδιας μέρας οι εκπαιδευτικοί χωρίστηκαν σε δύο ομάδες και παρακολούθησαν το εργαστηριακό μέρος του σεμιναρίου. Η πρώτη ομάδα, με την καθοδήγηση της κας. Αντίοπης Φραντζή, Εκπαιδευτικού Α'/θμιας Εκ/σης και της κας. Σοφίας Πλατανισιώτη, Εκπαιδευτικού Β'/βάθμιας Εκ/σης, εργάστηκε στο θέμα «Δύο περιπτώσεις εφαρμογής του προγράμματος των Οικολογικών Σχολείων». Η δεύτερη ομάδα, με τη βοήθεια του κ. Νίκου Στεφανόπουλου, Υπεύθυνου ΠΕ Δ/σης Α'/βαμιας Εκπ/σης Δ' Αθή-

νας, και του κ. Παντελή Μάναλη, Υπεύθυνου ΠΕ Δ/σης Β'/βαμιας Εκπ/σης Πειραιά, εργάστηκε στο θέμα «Πώς είναι το αειφόρο σχολείο που ονειρευόμαστε. Η δική μας σκέψη για την αειφορία».

Την Κυριακή 8 Μαρτίου παρουσιάστηκαν από το ΚΙΠΕ Ιεράπετρας στους συμμετέχοντες του σεμιναρίου τα πέντε σχολικά προγράμματα Εκπαίδευσης για την Αειφορία τα οποία υλοποιεί.

Ακολούθησε συζήτηση σε στρογγυλό τραπέζι, με θέμα: «Το οικολογικό σχολείο, αειφόρο σχολείο του μέλλοντος», με συντονιστές τον κ. Παύλο Δασκαλάκη, τον κ. Νίκο Στεφανόπουλο, και την κα Ασπασία Βασιλάκη, Νηπιαγωγό από το Ηράκλειο. Τον γενικό συντονισμό της συζήτησης είχε ο κ. Παντελής Μάναλης.

Αναπτύχθηκε ενδιαφέρουσα συζήτηση γύρω από τα θέματα της αειφόρου εκπαίδευσης, ενώ πολλές διευκρινήσεις δόθηκαν για το πώς λειτουργεί το Δίκτυο των Οικολογικών Σχολείων.

Όλα τα έξοδα του σεμιναρίου, μετακινήσεις, εξαιρετική διατροφή με γνήσια παραδοσιακά προϊόντα της Κρήτης και τη διανυκτέρευση των συμμετασχόντων σε ένα πολύ ωραίο ξενοδοχείο ανέλαβε και κάλυψε το ΚΙΠΕ Ιεράπετρας, μέσω του ΤΔΕ/Υ που χρηματοδοτείται από την ΕΕ και το ΕΠΕΑΕΚ του ΥΠΕΠΘ, με διαχειριστή το ΕΙΝ.

Παύλος Δασκαλάκης
Υπεύθυνος ΚΙΠΕ Ιεράπετρας

ξενάγηση και ενημέρωση από τον παραγωγό κ. Παπαδημητρώπουλο και την γεωπόνο κ. Ρέα Πηγιάκη, για τις μεθόδους καλλιέργειας, παρουσίαση της διαδικασίας κομποστοποίησης αποβλήτων ελαιουργείου, τα προτερήματα της φυσικής γεωργίας αλλά και της βιολογικής, ενώ έγινε και επίδειξη για το πώς μοιάζεται ένα δέντρο.

Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες επισκέφτηκαν το μοναδικό κάλλους και ένα από τα πιο δύσκολα στο πέρασμά τους Φαραγγί του Χα Ιεράπετρας, όπου

Μια πρόταση οικοτουρισμού: Η σπηλιά του Μελιδονίου

Ο οικοτουρισμός είναι μια περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένη μορφή τουρισμού που περιλαμβάνει την επίσκεψη σε φυσικές περιοχές. Αυτή η μορφή τουρισμού αποσκοπεί στην απόλαυση και εκτίμηση της φύσης και των πολιτισμικών στοιχείων των τόπων. Με αυτόν τον τρόπο προάγει τη διατήρηση της φύσης, παρέχοντας παράλληλα ενεργή κοινωνικο-οικονομική ανάμιξη του ντόπιου πληθυσμού.

Τα σπήλαια μπορούν να αποτελέσουν ωραίο προορισμό για γνωριμία με τη φύση και τον τόπο. Παρακάτω προτείνεται επίσκεψη σε ένα ιστορικό σπήλαιο του νομού Ρεθύμνης.

Η Σπηλιά του Μελιδονίου, γνωστή και ως «Γεροντόσπηλιος», βρίσκεται περίπου 1.800 μέτρα βορειοδυτικά του χωριού και παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί πέρα από τη φυσική της ομορφιά παρουσιάζει σημαντικό αρχαιολογικό και ιστορικό ενδιαφέρον, εξαιτίας των αρχαιολογικών της ευρημάτων, μερικά από τα οποία εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Ρεθύμνου.

Η σπηλιά ήταν το μυθικό σπίτι του Τάλω, του μπρούτζινου γίγαντα που προστάτευε την Κρήτη από τους εχθρούς της, κάνοντας τον γύρο της δύο φορές την ημέρα. Ο μύθος λέει ότι η Μήδεια έβγαλε το καρφί που έκλεινε τη μοναδική φλέβα του,

Νέοι Δημοσιογράφοι για το περιβάλλον

Φωτ. Φ. Έλληνας

με συνέπεια ο Τάλως να πεθάνει από αιμορραγία.

Στη σπηλιά αυτή διαδραματίστηκε ένα τραγικό γεγονός το 1823, όπου κατά τη διάρκεια της Τουρκικής κατοχής, τριακόσιοι εβδομήντα άντρες και γυναίκοίπαιδα πέθαναν από ασφυξία, γιατί αρνήθηκαν να παραδοθούν στους Τούρκους. Οι κάτοικοι του χωριού, κυρίως γυναίκοίπαιδα και γέροι, και μερικοί ένοπλοι άνδρες οχυρώθηκαν στο σπήλαιο για να προστατευτούν. Οι Τούρκοι, μετά από πολ-

λές αποτυχημένες προσπάθειες να το καταλάβουν, αποφάσισαν να κλείσουν την είσοδο με κλαδιά και άλλες εύφλεκτες ύλες και να βάλουν φωτιά, με αποτέλεσμα οι έγκλειστοι να βρουν τραγικό θάνατο. Μια πλάκα μνημονεύει το γεγονός αυτό, δίπλα σ' ένα κοινό τάφο που υπάρχει μέσα στη σπηλιά.

Μανόλης Καρινιωτάκης
(14 χρονών)

Μαθητής 2ου Γυμνάσιου Ρεθύμνης
(Υποψήφιο άρθρο
για το YRE Book 2009)

Το Δίκτυο απευθύνεται στα Γυμνάσια και Λύκεια, όπου ομάδες μαθητών, σε συνεργασία με άλλα σχολεία στην Ελλάδα, όσο και σ' άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, χειρίζονται ως δημοσιογράφοι κάποιο κοινό πρόβλημα του περιβάλλοντος, με εργαλείο επικοινωνίας το Internet. Ευχαριστούμε θερμά τον **ΟΤΕ**, υποστηρικτή του Προγράμματος Π.Ε. «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον».

Φωτ. Φ. Έλληνας

ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ

Ημερίδα Βιωματικό Σεμινάριο - Εκδήλωση βράβευσης σχολείων και εκπαιδευτικών

Το Σάββατο 9 Μαΐου στο φιλόξενο χώρο του Δημαρχείου Πεντέλης η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης και η Β' Δ/ση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθήνας οργάνωσαν από κοινού ημερίδα βράβευσης των σχολείων και των εκπαιδευτικών, που εκπόνησαν πετυχημένα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης κατά τη σχολική χρονιά 2007-2008 στα πλαίσια του Διεθνούς Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης « ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ»

Στην εκδήλωση παρευρέθηκαν ο Διευθυντής Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθήνας κ. Σταύρος Χαράλαμπος, ο εκπρόσωπος του ΥΠΕΠΘ κ. Κωνσταντίνος Τέφος, ο Αντιδήμαρχος Πεντέλης

κ. Οδυσσέας Σεριφής, ο πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης κ. Νίκος Πέτρου, η εκπρόσωπος του Ιδρύματος Λεβέντη, που είναι χορηγός του δικτύου, κ. Αλεξάνδρα Τηλιγάδα, ο γραμματέας και η αναπληρωματική γραμματέας της ΕΕΠΦ Λεωνίδα Κόλλας και Αλέξια Νικηφοράκη, η κ. Αλίκη Βαβούρη, σχολικοί σύμβουλοι, διευθυντές σχολείων και εκπαιδευτικοί από πολλά μακρινά μέρη της Ελλάδας.

Σε μια ιδιαίτερη συγκινητική ατμόσφαιρα έγιναν οι βραβεύσεις 67 σχολικών μονάδων (Νηπιαγωγείων, Δημοτικών Σχολείων, Γυμνασίων, Λυκείων, Επαγγελματικών Λυκείων) και 122 εκπαιδευτικών των τριών βαθμίδων της Εκπαίδευσης από διαφορετικές περιοχές της χώρας μας για τις πετυχημένες δράσεις και δραστηριότητές τους. Η αντιπροσωπεία κάθε σχολείου δεχό-

Το «Μαθαίνω για τα Δάση» είναι ένα Διεθνές Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που έχει στόχο να ενθαρρύνει σχολεία και εκπαιδευτικούς, ώστε να συμπεριλάβουν τα δάση στις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες, να τα πλησιάσουν οι μαθητές και να μάθουν από αυτά. Χορηγός του Προγράμματος είναι το **ΙΔΡΥΜΑ ΛΕΒΕΝΤΗ**, το οποίο και ευχαριστούμε θερμά για την υποστήριξή του.

ταν τα συγχαρητήρια από κάποιο επίσημο προσκεκλημένο και τα χειροκροτήματα όλων των παρευρισκομένων στην κατάμεστη αίθουσα του Δημαρχείου Πεντέλης, ενώ δόθηκε εκπαιδευτικό υλικό για τις βιβλιοθήκες των σχολείων τους.

Οι περιβαλλοντικές ομάδες των σχολείων αυτών έχουν υλοποιήσει εργασίες, δράσεις και δραστηριότητες κατά το σχολικό έτος 2007-2008, το οποίο ήταν θεματικό έτος της δεκαετίας της Αειφορίας από την UNESCO «Δάσος-Πράσινο Πλανήτη». Σκοπός όλων ήταν η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση εκπαιδευτικών και μαθητών αλλά και της τοπικής κοινωνίας στο θέμα του δάσους καθώς και τη διάχυση των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων του δικτύου. Οι εργασίες αυτές των σχολείων έχουν περιληφθεί στο βιβλίο της χρονιάς, το οποίο είναι υπό έκδοση.

Βράβευση της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης και της Β' Δ/σης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθήνας

Ο Δήμαρχος Πεντέλης κ. Στεργίου-Καψάλης και πρόεδρος του ΣΠΑΠ (Σύλλογος για την Προστασία και Ανάπλαση του Πεντελικού όρους) απένευσε τιμητικές πλακέτες στη Β' Δ/ση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθήνας και στην Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης αναγνωρίζοντας και τιμώντας το σημαντικότερο έργο που επιτελούν,

καθώς στηρίζουν και εμπυχώνουν μαθητές, μαθήτριες και εκπαιδευτικούς, οι οποίοι δείχνουν την ευαισθησία τους απέναντι στο δάσος και στα προβλήματά του συμπεριλαμβάνοντάς το στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες των Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Φωτ. Γ. Πολίτης

Ακολούθησαν 4 επιμορφωτικά εργαστήρια για τους εκπαιδευτικούς, που έγιναν στις αίθουσες του Κρυστάλλειου Δημοτικού Σχολείου Πεντέλης.

1. «Το κυνήγι του κρυμμένου θησαυρού στο δάσος», με εμπυχώτριες την Σοφία Καινούργιου και τη Μαριάννα Χατζημιχαήλ.

2. «Δημιουργία και αυτοσχέδια αναπαράσταση παραμυθιού/ιστορίας: Το δάσος- Πηγή ζωής», με εμπυχώτριες την κ. Σοφία Περδικάρη και την Ελένη Φλεβάρη.

3. «Ανάγνωση και ερμηνεία εικόνας, ως διδακτικό μεθοδολογικό εργαλείο-Η περίπτωση του δάσους», με εμπυχώτριες τις κ. Χριστίνα και Ελένη Παπαζήση

4. «Παίζοντας και αναγνωρίζοντας τα κελαηδήματα των πουλιών», με εμπυχώτες τον κ. Μαρτίνο Γκαίτλιχ και την κ. Ελένη Σούμα

Σοφία Καινούργιου

Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Β' Δ/σης Αθήνας

Φωτ. Α. Κόλλας

Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ), στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» του Γ' ΚΠΣ και με τη συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, έχει αναλάβει το υποέργο με τίτλο «Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου» του Προγράμματος «Δράσεις Ενίσχυσης της Απασχόλησης Ανέργων με την Ενεργό Συμμετοχή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)» από το 2006.

Το Θεματικό Δίκτυο «Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου», εφαρμόστηκε στους Δήμους Αγίας Παρασκευής Αττικής και Καβάλας ως «Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου,

στην Αγία Παρασκευή» και «Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου, στην Καβάλα», με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των σχολικών ομάδων και κατοίκων των Δήμων αυτών, μέσω της Εκπαιδευτικής Κοινότητας, για την προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής τους.

Στο Δίκτυο συμμετείχαν πολλά νέα σχολεία από τους δύο προαναφερθέντες Δήμους. Στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς που μόλις ολοκληρώθηκε υλοποίησαν αρκετές δράσεις ενώ περιμένουμε την ενεργό συμμετοχή τους και στη νέα σχολική χρονιά.

Το Δίκτυο «Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου» εξελίσσεται με συνεχώς αυξανόμενο

Φωτ. Μ. Ρουσομουστακάκη

αριθμό σχολείων σε όλη την Ελλάδα. Τα παιδιά ευαισθητοποιούνται, αγαπούν κάθε «Πράσινη Γωνιά» καθώς την χαίρονται ως τόπο αναψυχής και ταυτόχρονα την αναγνωρίζουν ως καταφύγιο ζωής και προσπαθούν να την προστατέψουν.

**Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά
Μαρία Ρουσομουστακάκη**

Φωτ. Μ. Ρουσομουστακάκη

Οι «Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου» είναι πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν νηπιαγωγεία, δημοτικά και γυμνάσια, τα οποία καλούνται να γνωρίσουν και να υιοθετήσουν τις μικρές ή μεγάλες πράσινες γωνιές, καταφύγια ζωής, που βρίσκονται μέσα στις πόλεις.

Χορηγός του Προγράμματος είναι η **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ**, την οποία και ευχαριστούμε θερμά.

Το Πρόγραμμα υποστηρίχθηκε και ενισχύθηκε οικονομικά από το **Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας** για τις περιοχές Αγία Παρασκευή Αττικής και Καβάλα.

Η Γενική Συνέλευση του FEE στη Λετονία

Τρία από τα πέντε δίκτυα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης καθώς και το πρόγραμμα 'Γαλάζιες Σημείες' που διαχειρίζεται η ΕΕΠΦ, είναι προγράμματα του Ιδρύματος για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση FEE (Foundation for Environmental Education), του οποίου μέλος και εκπρόσωπος στην Ελλάδα είναι η Εταιρία μας.

Στο τέλος του 2008, το FEE είχε 65 οργανώσεις-μέλη από 57 χώρες όλου του κόσμου. Στα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης συμμετέχουν σχολικές ομάδες από όλο τον κόσμο με τους εκπαιδευτικούς τους και πάνω από 6 εκατομμύρια παιδιών σχολικής ηλικίας. Αυτό χωρίς να υπολογίζουμε τους φορείς και άτομα που εμπλέκονται στα προγράμματα, όπως οι Δήμοι, οι σύλλογοι γονέων κ.α. Είναι εύκολα αντιληπτό πόση απήχηση και πόση ισχύ διαθέτει το FEE, ως διεθνής ΜΚΟ, με το σημαντικό έργο που επιτελεί μέσω των εθνικών της εκπροσώπων.

Η ΕΕΠΦ, ως Εθνικός Χειριστής των προγραμμάτων του FEE, είναι ένα από τα πιο δραστήρια και αποτελεσματικά μέλη του. Στα τρία δίκτυα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και το Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Γαλάζιες Σημείες» που χειρίζεται ήδη από ετών, προστίθεται φέτος και το πρόγραμμα «Green Key» (Πράσινο Κλειδί), που αποδίδει ένα σήμα ποιότητας (ecolabel) σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που τηρούν τα σχετικά κριτήρια οικολογικής διαχείρισης και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης των πελατών, του προσωπικού, των προμηθευτών τους και άλλων συνεργαζομένων.

Πέραν της ενεργού συμμετοχής της στις τακτικές διεθνείς συναντήσεις Εθνικών Συντονιστών των επί μέρους προγραμμάτων, η ΕΕΠΦ εκπροσωπείται στις ετήσιες Γενικές Συνελεύσεις του FEE, στη διάρκεια των οποίων λαμβάνονται σημαντικές αποφάσεις για την εν γένει περιβαλλοντική πολιτική, την πορεία των προγραμμάτων και τη βελτίωση της λειτουργίας του Ιδρύματος, με τη συνεχή εξάπλωσή του ανά τον κόσμο.

Στη Γενική Συνέλευση του 2009, που πραγματοποιήθηκε με επιτυχία την 15 και 16 Ιουνίου στη Līeraja της Λετονίας, η Εταιρία εκπροσωπήθηκε από τον Γενικό Γραμματέα. Επανακαθορίστηκε, με βάση τα επίκαιρα δεδομένα, η περιβαλλοντική πολιτική που οφείλει να τηρείται από όλα τα μέλη.

Στη διάρκεια της Συνέλευσης έγιναν οι αρχαιρεσίες για την αντικατάσταση αριθμού μελών της Εκτελεστικής Επιτροπής. Ανάμεσα στα τρία νέα μέλη που ψηφίστηκαν μεταξύ πέντε υποψηφίων, είναι και ο εκπρόσωπος της Κύπρου, καλός μας φίλος και συνεργάτης Μιχάλης Ιερίδης της Συμερα, ένα ιδιαίτερος έμπειρο και δραστήριο μέλος του FEE.

Η επόμενη Γενική Συνέλευση του FEE θα γίνει τον ερχόμενο Ιούνιο στην Κίνα. Μετά το 2010, έχει αποφασιστεί οι Γενικές Συνελεύσεις να πραγματοποιούνται ανά διετία, αλλά να μεσολαβούν ενδιάμεσες τοπικές συνελεύσεις κατά περιοχές με ομοειδή προβλήματα (π.χ. Βαλκάνια, Μεσόγειος, Νότια Ευρώπη). Σε αυτές η ΕΕΠΦ θα πρέπει να έχει τη θετική παρουσία που επιβάλει η θέση και η πείρα της.

Λεωνίδας Κόλλας

Φωτ. Ν. Καλλιέργης

Φωτ. Δ. Βαβούρης

Ταξίδι στα άγνωστα Κύθηρα

C'est Cythère ...

Île des doux secrets et des fêtes du cœur!

Charles Baudelaire - Un Voyage à Cythère

Πέραν του μύθου και της έριδος περί την καταγωγή και γένεση της Αφροδίτης, το φυσικό κάλλος και το ως επί το πλείστον ανέγγιχτο τοπίο συνηγορούν ότι η θεά της ομορφιάς και του έρωτα είναι διακριτικά και υποβλητικά πανταχού παρούσα σε αυτό το μαγευτικό νησί.

Η ολιγοήμερη περιήγηση της ομάδας των μελών της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης κατά την πρώτη Άνοιξη (1-5 Απριλίου 2009) μας έδωσε την σπάνια ευκαιρία να γνωρίσουμε τα άγνωστα Κύθηρα στον χώρο και στον χρόνο.

Από τα απολιθωμένα όστρακα της διαδρομής στους λόφους των Μητράτων μέχρι την ονειρική κατάβαση στην εγκαταλελειμμένη μέσα στο φαράγγι νεροπολιτεία του Μυλοποτάμου. Τις βυζαντινές και υστεροβυζαντινές εκκλησιές με τα εικονίσματα, διάσπαρτες σε όλο το νησί, σαν τα πανέμορφα και ταπεινά αγριολούδα που κεντούν τη γή του. Τον περίπατο που μας οδήγησε από το Σπήλαιο της Αγίας Σοφίας στην υπέροχη θέα του λιμανιού στο Καψάλι και στο δεσποζόν Βενετσιάνικο Κάστρο της Χώρας. Στο Γενικό Αρχείο, το οποίο στεγάζεται στο Κάστρο, ο θαυμασμός έγινε έρωσ πνεύματος.

Οι διαστρωματώσεις των ιστορικών εποχών άφησαν την σφραγίδα τους στον βράχο των Κυθίων: πολιτισμική, τέχνη και αρχιτεκτονική, πολιτική, ξενοκρατία, Ενετοί, Άγγλοι, Γάλλοι, Ρώσοι, Οθωμανοί, ανθρώπινη, της καθημερινότητας και του βιοπορισμού, καλλιέργειες και κτηνοτροφία, αμπέλια, μέλι,

Φωτ. Ν. Καλλιέργης

τυριά, χίλια καλούδια που το χώμα, η βροχή, ο ήλιος και ο μόχθος παράγουν αδιαλείπτως μέχρι σήμερα.

Ιστορία σημαίνει επίσης, αλλά και διαμορφώνει γλώσσα. Δεν θα μπορούσε κανείς να παραβλέψει το εργώδες πόνημα της Εταιρείας Κυθηραϊκών Μελετών, «Κυθηραϊκό Δεξικό», συλλογή 10.000 λέξεων του Κυθηραϊκού γλωσσικού ιδιώματος.

Ο τόπος όμως είναι κυρίως οι άνθρωποί του. Σε αυτήν την ωριοπλουμισμένη γή, συναντήσαμε ψυχές που τις διέπει γλυκύτητα, προσήνεια, απλότητα, αυθεντικότητα, χάρη και καλλιέπεια, που εμφορούνται από την αρετή της φιλοξενίας και της προσφοράς. Γνωρίσαμε ανθρώπους που έργο ζωής τους είναι να διατηρήσουν ανέπαφη την παράδοση στην καθημερινότητά τους και συνεχίζουν σήμερα με τα ίδια μέσα που έδιναν ζωή στο νησί ανέκαθεν.

Το εργαστήρι κεραμικών του ΡΟΥΣΟΥ με τον Παναγιώτη και την Μαρία, το πατητήρι του κυρ-Μανώλη, ο μύλος της Μαρίας, τα χειροποίητα κεράσματα –με βασικό συστατικό την αγάπη και το χαμόγελο– της Ελισσάβετ και του Κώστα.

Οι εντόπιοι οδηγοί των βημάτων μας Νίκος, Σταύρος και Γιάννης (και η ωραία Ελένη του με την χαριέσσα φωνή) που υπομονετικά μας μούσαν στα μυστήρια των Κυθίων, αυτά που τους γήτευσαν και το κάλεσμα των οποίων τους έκανε να ριζώσουν ή να επανακάμψουν στο νησί.

Η «Φωνή Αιγαίου» να μας συγκινεί με τις εικόνες της και να κελεύει την επαγρύπνηση, καθώς και η υπέροχη μουσική εκδήλωση στην Χώρα με τον απόηχο της στην καρδιά μας. Τρυφερές αναμνήσεις καιλόθερμες ευχαριστίες.

Τέλος, η δυναμική και ακαταπόνητη Ηγερία της φυσιολατρικής μας εξόρμησης μοιράστηκε μαζί μας άγνωστες πτυχές από συγκινητικές προσωπικές στιγμές, που λυρικά μετουσίωσαν τον τόπο απομόνωσης και εξορίας, των δακρύων και του πόνου σε επίγνωση και άμετρη αγάπη. Ευχαριστούμε την κυρία Αλέξια Νικηφοράκη Έρσελμαν για την αεικίνητη παρουσία της. Εν πολλοίς, είδαμε τα Κύθηρα μέσα από την δική της ματιά και της χρωστούμε χάρη γι' αυτό.

Πατήσαμε το χώμα του Τσιρίγου και ήπιαμε το νερό του, μας μάγεψε, μας αποκάλυψε ουκ ολίγα από τα πολύτιμα κάλλη του και αδιαμφισβήτητα έγινε το γλυκό μουσικό της καρδιάς μας.

Το νησί θα μας καλεί αενάως κοντά του.

Κατερίνα Κιτσιλή - Νομικός & Ιστορικός Τέχνης

Φωτ. Μ. Ρουσομουστακάκη

Τιθορέα

Τίποτα δεν προμηνούσε το πρωί του Σαββάτου, 21 Μαρτίου, ότι αυτή η εκδρομή θα ήταν τόσο ωραία! Μάλιστα, στο πρωινό ραντεβού της πλατείας Συντάγματος ήμασταν οι μισοί απ' όσους είχαμε δηλώσει. Οι άλλοι δεν ήρθαν, ίσως απογοητευμένοι από τη βραδυνή βροχή της προηγούμενης μέρας.

Το πρώτο μήνυμα ότι αυτή η μέρα ίσως κάτι καλό υποσχόταν, μας ήρθε όταν είδαμε αριστερά μας πλησιάζοντας στην Τιθορέα, ο χιονισμένο Παρνασσό μέσ' στα σύννεφα. Η Τιθορέα, το όμορφο αυτό χωριό με τις ωραίες εκκλησίες και τα αρχαία τείχη, μας περίμενε με τον εντυπωσιακό βράχο από πάνω της στεφανωμένο με απίθανους συνδυασμούς συννέφων.

Ξεκινήσαμε τον περίπατό μας με μια πορεία στο φαράγγι της Βελίτσας, σ' ένα στενό μονοπάτι, με το ποτάμι να κυλάει κάτω μας. Λίγο πριν φτάσουμε στον παλιό νερόμυλο είδαμε ψηλά δεξιά μας την περίφημη Μαύρη Σπηλιά, απόρθητη κατοικία του Οδυσσέα Ανδρούτσου. Ιδιόμορφοι γεωλογικοί σχηματισμοί και χασμόφυτα στόλιζαν τις απότομες πλαγιές, ενώ σε πιο βατά σημεία φύτρωναν αρκετές ασφάκες, δυστυχώς δείγμα βόσκησης.

Μετά από μια στάση στο καφενείο του χωριού, μπροστά στον αιωνόβιο πλάτανο, περπατήσαμε στο Αισθητικό Δάσος, συνδυασμό αυτοφυούς και φυτεμένου, με τα πουρνάρια, τα κωνοφόρα και τους ράμνους, ενώ μας συνόδευε η γλυκιά βροχή. Η αφθονία των λουλουδιών στη χαράδρα, στο δάσος αλλά και μέσα στο χωριό ήταν εντυπωσιακή, με πρωταγωνίστριες τις μαλκόλμιες, την «εξαδέλφη» τους την *Aubrietta* και τις ανεμώνες (*A. coronaria* αλλά

και *A. blanda*) να σχηματίζουν κυριολεκτικά ολόκληρα χαλιά. Ανάμεσά τους αρκετές 'μίνι-ίριδες', *Cynandris sisyrynchium*. Επίσης είδαμε - ενδεικτικά - *Silene vulgaris*, νεραγγούλες, άγρια γεράνια, κράταιγους, γαλατσίδες, μπέλλες, ορνιθόγαλα, γιαγκαίες, βολβούς του γένους *Muscari*, αλλά και κάποια λουλουδάκια *Onosma* να γέρνουν το κεφάλι τους. Όμως και τα δέντρα μέσα στο χωριό είχαν αρχίσει να φεράνε τα ανοιξιάτικά τους, όπως οι μουσμουλιές τα καινούργια φύλλα τους και οι απιδιές τα άνθη τους.

Εδώ, δεν μπορώ να μην εκφράσω ένα παράπονο: 'Όχι βρε παιδιά, δεν επιτρέπεται μέλη της Εταιρίας μας να κόβουν λουλούδια, ούτε να βγάζουν με τη ρίζα τα χόρτα, γιατί «δεν έφεραν μαζί τους μαχαίρι»! Έστω κι αν ήταν ελάχιστη μειονότητα, πόναγε να το βλέπεις. Ελπίζω διαβάζοντας αυτές τις γραμμές να το ξανασκεφτούν.

Από πουλιά τώρα, η πιο εμφανής παρουσία ήταν τα σμήνη από κουρούνες και κάποια βραχοκιρκίνεζα στη χαράδρα.

Καταλήξαμε στη ταβέρνα του Γυαλά, όπου το ουράνιο τόξο που είδαμε από το παράθυρο δεν θα μπορούσε με τίποτα να μας προετοιμάσει για το θέαμα που θα ακολουθούσε αργότερα: Καθώς το πούλμαν έτρεχε στο δρόμο της επιστροφής, ένα απίστευτης λαμπρότητας ουράνιο τόξο διέσχισε απ' άκρη σ' άκρη το τοπίο. Σε λίγο, δεύτερο, λιγότερο λαμπρό, σχηματίστηκε δίπλα του και, ανάμεσά τους, μια σκούρα αφίδα σαν γέφυρα. Μ' αυτή την καταπληκτική εικόνα τελείωσε η πολύ πετυχημένη εκδρομή μας.

Μαρία Πατρώνη-Καλλία

Πρόγραμμα Εκδρομών

Κυριακή 20 Σεπτεμβρίου	Διάπλους διώρυγας Κορίνθου, Ακροκόρινθος , μπάνιο-φαγητό στο Kalamaki Beach. Αρχηγός: Διονυσία Παπαδοπούλου. - Έναρξη εγγραφής συμμετοχής: 20/08/2009
Παρασκευή - Κυριακή 25-27 Σεπτεμβρίου	Ζάκυνθος . Περιήγηση του νησιού, κόλπος Λαγανά (παράλια Γέρακα), όρος Βραχιάνας, οροπέδιο Λούχας, «Ναυάγιο» και άλλα αξιοθέατα. Το πρόγραμμα θα περιλαμβάνει και σύντομες πεζοπορίες Αρχηγός: Μαρτίνος Γκαϊτλιχ - Έναρξη εγγραφής συμμετοχής : 25/08/2009
Σάββατο - Κυριακή 10-11 Οκτωβρίου	Δρυοδάσος Φολόης . Περιήγηση, γνωριμία με το φυσικό περιβάλλον και ενημέρωση για δράσεις και παρεμβάσεις της εταιρίας μας. Συμμετοχή στην ημερίδα καθαρισμού του δάσους. Αρχηγός: Μαρτίνος Γκαϊτλιχ. - Έναρξη εγγραφής συμμετοχής : 09/09/2009
Σάββατο 24 Οκτωβρίου	Φαράγγι Αγάλης . Εύκολη πεζοπορία 4 ωρών. Γνωριμία με το φυσικό περιβάλλον της περιοχής. Αρχηγός: Κωνσταντίνος Πινιάτσης - Έναρξη εγγραφής συμμετοχής : 24/09/2009
Σάββατο - Κυριακή 14-15 Νοεμβρίου	Επίσκεψη στο κτήμα Αραχαμήτας . Διήμερη εκδρομή στοπλάισιο της οποίας θα πραγματοποιηθεί και δενδροφύτευση. Αρχηγός: Τίμος Χααραλαμπόπουλος - Έναρξη εγγραφής συμμετοχής : 14/10/2009

Ανεξαρτήτως του χρόνου δημοσίευσης του προγράμματος εκδρομών, οι πίνακες συμμετοχής ανοίγουν μόνο ένα μήνα πριν από την εκάστοτε ημερομηνία.

ΕΕΠΦ-Επιτροπή εκδηλώσεων

Διαδικασία εκδρομών: Τα μέλη και ο φίλοι μπορούν να εγγραφούν στις πολυήμερες εκδρομές αμέσως μετά την ανακοίνωση του προγράμματος εκδρομών, **αλλά μόνο με ταυτόχρονη πληρωμή προκαταβολής** στο γραφείο Syrtigos Travel (210-3223000, 3235500). Η ελάχιστη προκαταβολή προσδιορίζεται σε 20 Ευρώ ανά διανυκτέρευση ανά άτομο. **Η εξόφληση του τιμήματος της εκδρομής πρέπει να γίνει το αργότερο δυο εβδομάδες πριν την αναχώρηση.** Σε περίπτωση ακύρωσης μετά την ημερομηνία αυτή ή μη ολικής εξόφλησης, η ΕΕΠΦ διατηρεί το δικαίωμα να παρακρατήσει την προκαταβολή, εκτός εάν η θέση καλυφθεί από τη λίστα αναμονής της εκδρομής. Για τις μονοήμερες εκδρομές, ισχύει λίστα προτεραιότητας ως προς την εγγραφή, **με ταυτόχρονη εξόφληση.**

- ▶ Τα μέλη μας που, για οποιονδήποτε λόγο, συμμετέχουν στις μονοήμερες εκδρομές μας **με το αυτοκίνητό τους**, απαλλάσσονται μεν από το κόστος του λεωφορείου αλλά οφείλουν να καταβάλουν ένα ποσοστό 30% επί της εκάστοτε τιμής συμμετοχής, για την κάλυψη των γραμματειακών εξόδων και των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων (αρχηγός, ξεναγός, έντυπα κλπ.).
- ▶ Τα μέλη μας που συμμετέχουν σε εκδρομές που περιλαμβάνουν **πεζοπορία**, ιδίως με κάποιο βαθμό δυσκολίας, οφείλουν να σταθμίζουν τις δυνάμεις τους και να απέχουν οικειοθελώς από αυτήν. Για λόγους ασφάλειας, ο υπεύθυνος αρχηγός έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση να κρίνει και να αποτρέψει τη συμμετοχή σε πεζοπορία ατόμων που δεν διαθέτουν την αναγκαία δυνατότητα, ή δεν έχουν τον εκάστοτε κατάλληλο ρουχισμό, υποδήματα, κάλτσες και εξοπλισμό.

Πρόγραμμα Ομιλιών - Εκδηλώσεων

Δευτέρα 21 Σεπτεμβρίου	Παρουσίαση της οικολογικής σημασίας του δρυοδάσους της Φολόης και των δράσεων της εταιρίας μας. Ομιλητής: Μαρτίνος Γκαϊτλιχ
Δευτέρα 16 Νοεμβρίου	« Η εξέλιξη του ανθρώπου στην Ελλάδα. » Ομιλητής: Σ. Μανώλης
Δευτέρα 14 Δεκεμβρίου	« Πράσινες στέγες. Πλεονεκτήματα και κατασκευές. » Ομιλητής: Ανδρέας Ζήκος

Οι ομιλίες αρχίζουν πάντοτε στις 7.00 μ.μ., στα γραφεία μας, Νίκης 20.

Νέα Μέλη

Αν ευχαριστηθήκατε διαβάζοντας το Περιοδικό μας και θέλετε να βοηθήσετε την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης στο έργο της, **γίνετε σήμερα μέλος ή γράψτε κάποιον γνωστό σας**, συμπληρώνοντας την παρακάτω αίτηση και στέλνοντάς τη στα γραφεία μας, μαζί με τη συνδρομή. Θα λαμβάνετε τότε δωρεάν το περιοδικό κάθε τρίμηνο και θα έχετε έκπτωση στις εκδρομές και σε ορισμένες εκδόσεις μας.

Η συνδρομή για το 2009 είναι: Τακτικό μέλος 40 ΕΥΡΩ Νέος (έως 24 ετών) 20 ΕΥΡΩ
Αρωγό μέλος (οργανισμός, επιχείρηση) 75 ΕΥΡΩ Μέλος εξωτερικού 50 ΕΥΡΩ

Θέλω να εγγραφώ μέλος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Τακτικό μέλος Νέος (έως 24 ετών) Μέλος εξωτερικού Αρωγό μέλος

Όνομα: Επώνυμο:

Επάγγελμα / Ιδιότητα:

Διεύθυνση:

T.K.: Πόλη: Χώρα:

Τηλέφωνο κατοικίας: Τηλέφωνο εργασίας:

Fax: E-mail:

Σας στέλνω τη συνδρομή μου με:

- Κατάθεση στο λογαριασμό **120-00-2002-011678** στην **ALPHA BANK**
- ή **Πάγια Εντολή** στον ίδιο λογαριασμό
Στην τελευταία περίπτωση θα πρέπει να συμπληρώσετε το έντυπο Πάγιας Εντολής Σταθερού Ποσού σε οποιοδήποτε κατάσταση της **ALPHA BANK**, σημειώνοντας το ονοματεπώνυμό σας στην 'Αιτιολογία'.
- Τραπεζική επιταγή
- Ταχυδρομική επιταγή

Παλαιά Μέλη: Μπορείτε και σείς να εξοφλήσετε τη συνδρομή σας για το 2009 με έναν από τους παραπάνω τρόπους. Θα σας εξυπηρετούσε, ίσως, να χρησιμοποιήσετε τη μέθοδο της **Πάγιας Εντολής**. **Ειδοποιήστε μας αν κάποια στοιχεία σας έχουν αλλάξει.**

Σημείωση: Η ημερομηνία οφειλής της συνδρομής των μελών αναγράφεται σε κάθε ετικέτα αποστολής του περιοδικού. Παρακαλούμε σημειώστε την.

Δωρεές

Δεχόμαστε ευχαρίστως δωρεές που ενισχύουν τις διάφορες δραστηριότητες της ΕΕΠΦ. Μπορείτε να καταθέσετε τη δωρεά σας στο λογαριασμό **120-00-2002-011678** στην **ALPHA BANK**, **ειδοποιώντας μας**, ή να μας τη στείλετε με όποιον τρόπο επιθυμείτε. Σε κάθε περίπτωση θα σας δοθεί το νόμιμο παραστατικό, για φορολογική χρήση.

Μεταξύ Απριλίου και Ιουνίου 2009 λάβαμε τις παρακάτω δωρεές για τους σκοπούς της Εταιρίας:

Γενικές δωρεές υπερ σκοπών της Εταιρίας:

Χολιδής Ιωάννης €400, Κέρδος Εκδοτική Α.Ε. €240, Προκόπη Χριστίνα €150.

Υπέρ σκοπών της εταιρίας και εις μνήμην Δημητρίου Τσιροπινά:

κος και κα Ελευθερίου Κ. Βενιζέλου €100

Ευχαριστούμε θερμά τους δωρητές.

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ**
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Τεκ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π.Α.
Αριθμός Λόγαρου
2126

ΕΝΤΥΠΟ
ΚΛΕΙΣΤΟ
ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ
1164/97
Κ.Ε.Μ.Π.Α.

Άνθρωπος και φουσητάρας στα νερά του Ιονίου.